

NEMZETISÉGPOLITIKÁNK VÁLSÁGA A DUNAI KÉRDÉS

ÍRTA:
SZÁSZ BÉLA DR.

1932.

ATTILA-NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG BUDAPEST, I., SZENT JÁNOS-TÉR 1/A.

4816 Attila-nyomda részvénytársaság Budapest
I. kerület, Szent János-tér 1/a. Telefon: Automata 53-3-77.
Igazgató: KULCSÁR RICHÁRD.

SZABÓ BERTALAN EMLÉKÉNEK
aki nem tudta továbbélni a világválságot, a magyar válságot és
a magunk válságát

ÉS A MAGYAR IFJÚSÁGNAK.

ELŐSZÓ.

A dunai kérdést az összeomlás és az utódállamok megalakulása óta visszatérő időközökben a keleti propaganda előterébe állítják. A propaganda anyagának vizsgálatánál első pillanatra kétségtelenné válik, hogy ez a propaganda messzifekvő politikai célokat leplez. Sohasem épül fel a dunai államok belső bajainak őszinte felismerésén. Prága részéről mindig a trójai faló szerepét játssza: a cseh imperializmus a dunai konföderáció, a „dunai békés együttműködés” aranyozott csomagolásában akarja a kisantant merőben katonai hatalmi szövetségébe belekésztetni a legyőzötteket, de úgy, hogy a Páris-környéki békéket fenntartás nélkül elismerjék. A dunai konföderáció terve a mai formájában: kisebbségi elnyomás. Az Anschluss-félelem gyermeke és a francia keleti túlsúly diplomáciai védőfegyvere a német és olasz előretöréssel szemben.

Úgy véljük, nem lesz érdektelen, ha a kérdést kisebbségi, gazdasági és külpolitikai szempontból helyes megvilágításba helyezzük, ha rámutatunk a francia-cseh és az ezzel versenyt futó francia-osztrák-magyar restaurációs propaganda mesterfogásaira és a magyar közvéleményt a magyar és az általános dunai érdekek propagandaanyagától mentes kihangsúlyozásával mentesítjük azoktól a hangulatos frázisoktól, melyekkel a magyarságot, mint századokon át annyiszor, most is megtéveszteni törekednek.

1932-ben azonban senki sem várhatja azt, hogy egy komoly tanulmány megelegedhetne halott és hatástalan közjogi elmékedésekkel. A dunai probléma s mindennekfölött a magyar probléma, ma kisebbségi kérdés és gazdasági kérdés és semmi több. Sokkal többet veszítettünk és rosszabbul állunk, mintsem turáni lelkesedéssel felülhathénk diplomáciai fantáziáknak, vagy közjogi kísérletezéseknek. Végleg szakítanunk kell a liberális államszemlélettel, a nehéztőkés hurrá-nacionalizmussal és végtelenül óvatosak kell, hogy legyünk a hangos magyarokkal szemben. Mindenké, aki a tőmondatokba, egy tételbe összefoglalható megváltást hirdeti nálunk, vagy kontár, vagy szemfényvesztő. Ne feledkezzünk meg arról, hogy a magyarságnak nemcsak kisebb-

ségi problémáját kell megoldania, – hozzá nemcsak a maga, hanem a szomszéd népek számára is, – hanem szociális és gazdasági kérdését is. Legyünk tisztában azzal, hogy mindent Trianonnal kendőzni époly vakmerő önámítás, mint amily rövidlátás mindent kívülről készen várni. A magyarság 1918. ótat annyit élt, tapasztalt, annyit kísérleteztek rajta, hogy tisztántátóan, frazeológiáktól, magán és osztályérdekektől mentesen átvághat a cselekvések terére.

Lehetséges, hogy amit itt megírtunk, sok illúziót rombol szét, de a magyarság 1490. óta minden illúziót súlyos véráldozattal fizetett meg s jobb ma kiábrándulni, mint amikor már minden késő. Bátor szavakra, meglátásokra és tettekre van szükség? ha nem akarunk egy újabb nagy történelmi megtevesztésnek áldozata lenni.

Budapest, 1932. őszén.

SZÁSZ BÉLA

Nemzetiségpolitikánk Revíziója.

A Dunamedence történelmi és gazdasági egység. Első egyesítője a középkori magyar királyság.

A Dunamedence hadászati jelentősége – s ez a régi korokban mindig gazdasági jelentőséget takar, – messze visszanyúlik a történelmi időkben. A Duna völgyében nyomultak előre Nyugat felé az italus népek. Kelet felé a kelták s délre a germánok. A koraközépkortól kezdve egy évezred óta itt megy végbe a párviadal a gazdasági és politikai téren a germán és a szláv kultúrák között. Mialatt a germánok birtokbavették Nyugat és Déleurópát, a szlávok nyomukbatódulva széles hullámokban özönlötte el az Elbától Peleponnezoszig terjedő hatalmas területet és vonta be egyforma mázzal az ottélő töméntelen italus, kelta, trák, görög, germán és turáni népelemeket.

Mióta a frank és németrómai császárok a szláv előretörésnek határtszabtak és egy évezred hosszú szívós munkájával a germán nyelvhatárt messze keletre előretolták, a germánság és szlávok harcának főszíntere az Odera és Visztula völgye mellett elsősorban a Dunamedence lett.

A magyarság a küzdelem első fázisában jelent meg a medence centrumában s vert éket a fajrokon népektől már addig is erősen szaturált területre. Történelmi hivatás mellett történelmi tragikumká vált földrajzi elhelyezkedettsegünk: a németrómai és bizánci, később a német és török expanziós törekvések harapófogába ékelődtünk be.

A Dunamedence volt a középkor első felében az európai és közelveleti forgalom ütőere, nagyszerű jelentőséggel bíró tény a középkori magyar királyság nagyhatalommá növekvésénél. Bő népességű, virágzó iparú és kereskedelmű ország voltunk, honnan az út Lombardia és a német városok felé épűgy nyitva állott, mint Danzig és Moszkva felé.

És annak a hatalmas területnek, mely a Kárpátok övén kívül is, de köröskörűl a Dunamedence termelőközösségébe tartozott, állammá szervezője, kultúrközösséggé formálója a πκ gyarság volt.

Mátyás.

A Dunamedence népeit, germánokat és szlávokat egyaránt, először és mindmáig tartósan csak a magyar államszervező zseni tudta egyesíteni. Ez az államközösség, mely a germán királyság és az előrenyomuló török nagyhatalommal szemben tiszteletet parancsoló, a környező szláv népek számára pedig kijegecesedési központ volt, Mátyás király alatt érte el virágzása csúcspontját. A nándorfehérvári győzelem a keresztény Európa védőpajzsává avatta a magyarságot, nyugati előretörései letörték a Habsburg-német expanziót és abba a nagy és szenes röneszansztilú monarhiába, melyet Mátyás alkotott, nagy testvéri közösség és kultúregység jött létre a magyarság zöme és idegeinek között. Egyidőben a nagy német, angol és francia kulturális és nemzeti állam kialakulásával, befejeződött a honfoglalók és az újmagyarok egybeforradása és a Kárpátok övéen belül nagy túlsúlyra jutó magyarság, számbeli többséget képezett az egész Dunamenti magyar birodalomban.

A magyar politika a germán-latin befolyás dacára mindedig meg tudta őrizni öncélúságát s az Anjouk, Luxemburgok és Habsburgok egyformán kénytelenek voltak alkalmazkodni a magyarság Árpádok hagyományain felépülő sajátos, reális külpolitikájához.

A magyar öncélúság bukása.

Mátyás halála – 1490. –, a vele járó változások miatt, sokkal inkább határkö, mint 1526. A középkori Magyarország sírköve.

A magyarság változtatván eddigi reálpolitikáján, felveszi a keresztény országok és a török nagyhatalom között a Pufferstaat szerepét.

A középkori hivatali nemesség bomlásán, a kisenemesi revolution és a parasztlázadáson át, eljut a társadalmi és gazdasági csődhöz és a tökéletes belső meghasonláshoz, amit inkább növel, mintsem csökkent a bekövetkező reformáció.

Végül a korlátlan nemzeti monarchia helyett ez időtől kezdve a magyarság idegen dinasztikus érdekek játékszere.

A közhatalom bomlása, az ország szétszakadása, a belső szociális, gazdasági és politikai krízis, a magyarság vérehullató és hálátlan külpolitikai szerepvállalása nemcsak a magyar nagyhatalmat, a magyar expanziót fektették sírba, hanem a magyar öncélúság gondolatát is. Ez a korszak termeli ki az azóta soha ki nem alvó erdélyiséget, a sajátos felvidéki, nagyalföldi, dunántúli mentalitást, ez adja idegen érdekeltségek kezébe, hosszú, sokszázados monopóliumba az ország minden gazdagságát, veti vissza a föld népének viskóiba az igazi magyar kultúrát, ez olvassza le a magyarság számát felére, duzzasztja fel a nemzeti-

ségeket és rajzol széles durva esetvonalásokkal új, zavaros nemzetiségi térképet a Duna vonalára. A magyarság egyik fele a keleti, bölcs megalkuvással enged a rája közvetlenebbül ható déli-keleti expanzióknak: fajisága, kultúrája megőrzésével a török nagyhatalommal megalkuszik, a másik fele a nyugati, mely állandó népmozgalom, ősi pannóniai kultúrhatások és vérkeveredés folytán közelebb áll a germánokhoz, a germán-katolikus expanzióknak hódol be. A Dunamedence megszűnt összefogó geográfiai keret lenni, ami maga után vonja a magyarság megbomlását és elerőtlenedését. Turáni vérségi kapcsolatok, királyi-katolikus kultúrkapcsolatok robbannak itt össze, de hogy a faji és gazdasági tényező, minden más tényező felett úr, mutatják Erdély és Felvidék gyakori összefogása, a németgyűlölet folytonos növekedése, a Habsburg nagyhatalomból kiábrándult nyugati magyarok erőteljes forradalmi kirobbanásai. Az a sanda mészárosok által hirdetett magyar kétlelkűség legfeljebb idegenvérű arisztokráciánkra vonatkozhatik. A magyar kisnemesség és a parasztság három országhatáron át fenntartja a vérkeringést a nemzettestben. A magyar paraszt a Tiszamentén megőrzi az ősi, magyar karaktert és a Dunamedence szláv kisebbségi népei, horvátok, tótok, rutének és az oláhok továbbra is alkotórészei annak a patriarkális sorsközösségnek, melyet a hódító és államalkotó magyarság a koraközépkorban összekovácsolt. Zrínyiek, Frangepánok, Thurzók, Rákócziak véreben továbbél az a közösségtudat, mely a népi tömegekből az érintkező felületeken ma sem vett ki.

A magyarság vérvesztesége és területvesztesége.

Az 1526. és 1790. között eltelt időszak azonban mindennél súlyosabb veszteségeket jelentett a magyarság értékállományában. A Habsburg monarchia második békésebb korszakában kisebbség lesz a Kárpátok ölen belül is. Délről a románság, szerbség és horvátság, északról a tótság, nyugatról a németség ereszt hatalmas rajokat a történelmi Magyarország területére, úgyhogy a magyarság 1490. és a XVIII. század második fele között 80-90 százalékról 30-40 százalékra esik vissza az ország összlakosságában. Ennek egyenértékű előidézői a török invázió és az idegen uralkodócsalád.

A magyarság, mint idegen érdekek előharcosa.

Az öncélú Erdély megszűnt lenni, az utolsó szabadságharcosok emlékét a harmadik nemzedék már homályosan őrzi. A magyar ipar visszafejlődött, a keleti kereskedelem eldugaszolódott, végeláthatatlan, idegenkézen levő nagybirtokok terpeszkednek szét az országban a Kárpátoktól a Kárpátokig. Új jövevény arisztokrácia, hivatalnoknemesség, szoldateszka és lakáj-

sereg szállta meg az országot. A régi magyar-szláv patriarkális közösség szétfoszlóban. A rendiség utolsó végvárai, a vármegyék recsegnek az abszolutista-bürokrata újítók fejszecsapásai alatt. A magyar kultúra utolsó hordozói: a kismemes és a paraszt és egy vérszegény provinciális irodalom.

Ebben a korszakban termelődik ki az a bizarr, külföldi, sőt egy balkáni előtt is érthetetlen indigéna-aulikus embertypus, mely ráüti pecsétjét az arisztokráciára, a hadseregre, a bürokráciára és az ekkor még német anyanyelvű városokra. Ez az internacionalista, bürokrata, klerikális és magyarfáló embertypus, melyből a XVIII. században Mária Terézia és Ferenc császár generálisai és adminisztrátorai, a XIX. század konzervatívjai és a XX. század reakciós-klerikális vezérgárdája ki-kerültek.

Ez a vadidegen réteg, melynek jutalma a magyar föld és minden monopólium, melynek sorsdöntő szerepe van két évszázadon át Magyarország sorsa irányításában, némelyből az Ankerschmidtek magyarjává szelidül, de két évszázad minden asszimiláló hatása dacára megmarad a germán-latin kultúra előharcosának, a magyar paraszt elnyomójának és az idegen dinasztia kiszolgálójának.

A történelem századok távlatából nem sért érzékenységeket és emberi hiúságokat. Ezért Szekfű Gyula megállapításai, ha néhol nemzeti nagyságokat kisebbítenek, ha mélyről jövő meglátások, ha a magyarság önvédelmi harcának heroizmusát megértik, helyesek lehetnek. De semmiféle történelmi átértékelésnek sem lehet feladata menteni a magyarság külső és belső öncsonkítóit, semmiféle magasabb erkölcsi, vagy vallási szempont nem igazolhat olyan tényeket, melyek a magyar kultúra és a magyarság értékállományának rombolásán keresztül a germán-keresztény kultúra pionírjai akartak lenni.

Az 1490-es magyart és az 1790-es magyart nem három évszázad, hanem egy világ választja el. Az 1490-es magyar egy kompakt, fiatal, imperialista erőktől duzzadó egészséges férfi, az 1790-es magyar örül, ha nyelvét használhatja és kenyeré van hozzá. A Mátyás magyarja hatalmas és magyar erő kifejtés részese, egy független, öncélú nemzet büszke tagja, a Habsburg-magyar egy idegengyártotta közjogi látszatónállóság megértetlen Hamupipőkéje, ki idegen érdekekért vérez Berlin és Páns alatt, a Balkánon és Lombardiában és idegen lakájoknak szállítja a véres verejtékkel összehozott gazdagságot.

A magyarság ekkor lesz rabja a Habsburg- királyság minden abszolutista kilengését betakaró, közjogi formalizmusának, esik bele a báva nyugatimádásba, ekkor szűnik meg a patriarkális viszony úr és paraszt, nemes és kisebbségi jobbágy között. Ekkor termelődik ki a rosszul asszimilált idegenekből az az új erőszakos hurrá-magyar, aki népi erőink szaporítása helyett,

célszerű kulturális, közegészségügyi és gazdasági reformok helyett a látszatmagyarosítás, a magyar nyelv terjesztésére veti magát. Az évszázados kuruc-labanc szakadék kimélyül, a vármegyék rövidlátó, kisképzettségű ellenzékéből kialakul a későbbi függetlenségi pártok tucatkortesserege s az udvar és nyugat kiszolgálóiból egy minden rendszer szolgálatára kész középosztály ősei.

A magyarság a Habsburg monarhiában.

A győzelmes abszolutista uralkodóház történelmi jogon átveszi a középkori nagy királyaink hivatását a Dunamedencében, de azok lendülete és nagyvonalúsága nélkül. A magyar középkori Duna nagyhatalom mögött egy egységes, életerős nemzet állott. A Habsburg monarhia nem organizmus, csak organizáció. Kevert lakosságú, öntudatra ébredő, divergens nemzetiségek káosza ez a páratlan bürokrácia által összetartott nagyhatalom. A magyarok, csehek önálló nemzeti létre törekednek, a lengyelek, románok, szerbek többi testvéreik után nyújtják kezüket, a horvátok új Illyriáról álmodoznak s az új keleti nagyhatalom protekciója alatt ezer év germán előretörésével szemben kezdetét veszi a szlávok egyetemes szervezkedése és a pánszláv előrenyomulás.

Azokkal az elementáris erőkkel szemben, melyek német földön is szorongatják, a Habsburg háznak nincs más fegyvere, csak mint évszázados diplomáciája. A Habsburg monarchia a XX. század elejétől kezdve ketrec, melyet a ketrecbezárt nemes vadak őriznek, csak azért, hogy a másik nemes vad ki ne törhessen. A népi tömegek ezek a vadak, a feltörekvő nacionalizmus a feszítő erő és a ketrecet egy kivénült, Európa összes népeit magába összefoglaló arisztokrácia, az egyház és egy nagyszerűen szervezett és békeszolgálatban kétségkívül páratlan hadsereg tart össze a do ut des praktikus elve alapján.

A magyar reformkorszak.

Ennek a korhadt és rozoga épületnek a leghatalmasabb vad: a magyarság lesz a rombolója. A mi ősi, Keletről hozott misztikus erőnk az, mely eleinte felveszi a harcot egymagában az abszolutizmus ellen. És itt jól vigyázzunk! Az 1920-as kurzuskorszak szürke demagógjai szeretnek neoreformista díszmagyarba öltözni. Elfelejtik, hogy egy századdal előbb a magyarság egy nagy európai mozgalomnak a részese, sokszor vezetője és irányítója. A magyar reformkorszak nem nyomorúságos restauráció, hanem nagy lelki és materiális forradalom. Az abszolutista járom alól való felszabadulással egyidejűleg egybe tudja forrasztani a nemzeti gondolat legtisztább formáját és a társadalmi és gazdasági reformokat, melyre az ellenforradalom a

maga reakciós-klerikális vezérkarával soha nem is mert vállalkozni. Ez a forradalom demokráciát hirdetett, privilégiumokat szüntetett meg, földet és kenyert adott és programot nyújtott az utána jövő nemzedéknek és nem népjogokat vett el, monopóliumokat termelt, földreformokat sikkasztott és nyomort és kétségbeesést vetett és aratott.¹⁾

Kossuth Lajos és a dunai konföderáció.

A XIX. századi reformkorszak mindmáig erősen dinasztikus és royalista történelmi értékelésben jelenített meg. Ez különösen súlyosan befolyásolja Wesselényi és Kossuth jelentőségének az értékítéletét. Wesselényi az első komoly értelemben vett nemzetiségpolitikusunk, ki teljes mértékben felismeri a keleti szláv veszedelmet, de konkrét orvosszert nem tud ajánlani a baj gyógyítására.²⁾ Kossuth Lajos az, aki a magyar alkotmány korszerű reformátoraként nemzetiségpolitikai tekintetben is szakít a merev nyugatmagyar közjogi állásponttal. A 67. utáni hurrá-magyarok a liberális görögtűz fénye mellől Kossuthot megalkuvással vádolták, pedig Kossuthal nem történt más, minthogy a szűk magyar horizont helyett egy tágabb európai horizontot fedezett fel.

A dunai konföderáció gondolata – Magyarország, Szerbia, Románia, Horvátország és Lengyelország részvételével C. Fr. Henningsen gondolata³⁾ s a román emigráns N. Balcescu dolgozza ki annak szűkebb magyar-szerb-román államtervezetét, a Dunai Szövetséges Államokat 1850-ben. E terv három külön területrészt állapít meg, a magyar, román és délszláv államot s a magyarországi területet a vármegyék kisebbségi többsége szerint csatolná az egyik, vagy másik nemzeti államhoz. A szövetséges állam ügyeit 3X50 tagú parlament és három közös (hadügy, külügy, kereskedelem-közlekedésügy) miniszterből álló kormány intézné.⁴⁾

Ezt a tervet Kossuth *nem fogadta el* s kijelentette, hogy *Magyarország egységének eszméjét semmi más eszmének nem rendeli alá.* A nemzetek képviselőinek s az emigráció Kossuthénál radikálisabb véleményen levő tagjainak kérésére Kossuth

¹⁾ A mai átértékelő korszakra jellemzői, hogy akadáhatott egy fiatal főúr, kinek nevét azért nem írjuk itt ki, hogy ne szégyenkezzen miatta századdal előtte élő, de őt mégis ezredévvél megelőző őse, a legnagyobb magyar, – ki 1848. március 15-ét 1929-ben, a félelmetes indiszkréción következtében a gróf urakra is veszedelmes sajtószabadság behozatala miatt „részeg emberek tettének” nevezhette.

²⁾ Asztalos Miklós: Wesselényi Miklós az első nemzetiségpolitikus. Pécs, 1927.

³⁾ Asztalos: Kossuth Lajos kora és az erdélyi kérdés. Bp., 1928. 154. l.

⁴⁾ I. m. 156. l.

kijelentette, hogy a nemzetiségek társadalmi szervezkedésének híve, de ennek a szervezkedésnek semmi köze az államhoz. Erdélyre vonatkozólag hajlandó a szászoknak, oláhoknak és székelyeknek széles területi autonómiát biztosítani, de csak a történelmi magyar állam keretein belül.⁵⁾

A Balcescu-féle tervet Kossuth nem fogadta el, a Kossuthét pedig a román emigráció tartotta kevésnek. Az 1853. évi sikertelen közeledés után 1859-től, az önálló Románia megalakulásától kezdve a románság súlya nagyban növekedett és ez jutott kifejezésre a Klapka tábornok és Cuza fejedelem között Kossuth akarata ellenére 1859-ben létrejött szerződésben, amely területi, vallási, kulturális és katonai autonómián felül Erdély összehívandó nemzetgyűlésére bízta, hogy válasszon az unió, vagy a különállóság között. Ugyancsak a szerződés elérendő célnak jelölte meg Magyar-, Szerb- és Moldva-Oláhországok konföderációját.⁶⁾

Ennek a szerződésnek azonban a gyorsan bekövetkező villafrancai béke miatt semmi hatása sem volt. A magyar emigráció további tárgyalásai során súlyos akadályokba ütközött, mert a román nacionalistákat a történelmi magyar állam keretein belül nyújtandó autonómia már nem elégítette ki, hanem államkereken felül álló nemzeti egyesülésre, legalább is Erdély függetlenítésére törekedtek.

Az eddig messzebbmenő koncesszióktól visszariadó Kossuth az 1859. után az emigrációra mind kedvezőtlenebbá váló helyzet⁷⁾ nyomása alatt 1862-ben elkészített „*Dunai Szövetség*” tervezetében svájci mintára javasolta egy Magyarországból, Erdélyből, Romániából, Horvátországból és Szerbiából álló államszövetség létrehozását. A tervezet 11 pontja részletesen ismertette a nemzetiségek és vallásfelekezetek egymáshoz való viszonyát, Erdélyre nézve pedig megállapította, hogy általános szavazat alapján döntessék el, hogy Magyarországhoz akar-e tartozni, vagy független állammá akar-e alakulni, csak azt köti ki, hogy perszonális unióban maradjon Magyarországgal. Kossuth ugyan a más síkon mozgó magyar közvélemény felháborodása következtében reparálja Erdélyre vonatkozó véleményét s azt a magyar korona elszakíthatatlan részének jelöli meg, de ez a súlyos indiszkrécióból nyilvánosságra került tervezet így is sokat árt Kossuth népszerűségének.⁸⁾

A sovíniszta magyar középosztály elfordulása dacára Kossuth tervezetében mély bölcsesség rejtett. Mennyivel van több

⁵⁾ I. m. 157-158. I.

⁶⁾ I. m. 164-165. I.

⁷⁾ I. mű 182. I.

⁸⁾ Jászi: Magyarország jövője és a Dunai Egyesült Államok. 1918. 44-48. 1. Asztalos i. m. 182-183. I.

joga a magyarnak az államalkotásra, mint pl. a csehnek? Ő az, aki felismeri, hogy a nemzetiségi kérdést semmiféle koncessióval megoldani nem lehet, mert az állandó tápot nyer a nemzeti kiteljesülésre törő szomszéd testvérállamok agitációja folytán, ő az, aki rámutat a fenyegető német veszedelemre s kihangsúlyozza, hogy az első nagy európai felfordulásnál nemzetiségeink, ha velük megegyezni nem tudunk, a helyzetet Magyarország szétदारabolására fogják felhasználni.⁹⁾

A 67-es nemzetiségi politika.

A kossuthi szélesvonalú Dunapolitika a kiegyezéssel, a magyar közjogi harcok és a Habsburg-monarchia kényszerabroncsának szűk horizontjába szorult. Kossuth a próféta, mint a magyar öncélúság élő tiltakozása élt tovább, de már inkább szimbólum volt, mintsem politikai erőtenyező.

Az új korszak nemzetiségpolitikáját Deák Ferenc és Eötvös József fektették le.¹⁰⁾ Különösen az utóbbi „A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra” (1850.) című nagyhatású munkájával váltott ki heves vitát és szolgált alapul a következő korszak nemzedéke eszmemenetének kialakulásához. Szerinte a nemzetiségi eszme kiteljesülésre, uralomra tör, de kielégíthető autonómiák létesítésével. A nemzetiségi különbség azonban nem lesz veszedelmes, mert intenzitása csökkenőben van. Eötvössel szemben Mocsáry Lajos kétségbevonja az uralmi törekvést, szerinte a nemzetiségek célja az önfenntartás. Úgy ő, mint a többiek a liberális politikai nemzet, néhol a „haza” organizatorikus gyűjtőfogalmába vonják a kisebbségeket. Kemény Gábor báró Eötvöshöz hasonló optimizmussal azt reméli, hogy a nemzetiségeket az „érdekegyesülés össze is olvaszt-

⁹⁾ Sajnálatraméltó, hogy Asztalos Miklós, ki egyébként oly tisztaszemű kutatónak látszik, műve végén a neonacionalista történelemátértékelők hibájába esik, mikor arról ír, hogy a konföderációs terv kipattanása Kossuth politikai pályájának végét jelentette. Kossuth, ellenkezőleg 1867. után lett igazában a magyarság széles rétegei előtt a magyar meg nem alkuvás héroszi képviselője.

¹⁰⁾ A 67-es nemzetiségpolitika bírálatát nyújtottam számos előadáson kívül a következő tanulmányaimban: Bartha Miklós és a nemzeti kisebbségek. A Bartha Miklós Társaság 1925-ös évkönyve, 13-21. 1. és A magyar nemzetiségpolitika irányelvei. Új Magyar Föld II. 1929. 30-34. Az ott lefektetett irányelveken az eltelt idő dacára sem kell egy mondatot sem változtatnom. Ellenkezőleg örömmel kell megállapítanom, hogy az ott ismertetett szempontok a BMT.-ban és másutt a magyar fiatalabb intellektuellen egyoldalú elavult sovinizmusát jótékonyan befolyásolták. V. ö. Csomoss: Mit akar a Magyar Nemzeti Szocialista Párt? Bp. 1930. és Szabó Bertalan: Programvázlat. Bp. 1932.

hatja.”¹¹⁾ Sem Mocsáry, sem pedig gróf Károlyi Ede nem hajlandók egy jottányit sem engedni a történelmi magyar állam gondolatából és azt remélik, hogy az állampolgári jogok teljesége a nemzetiségeket is ki fogja elégíteni.¹²⁾

A 67-es nemzetiségpolitika ideológiája.¹³⁾

Az 1848. előtti magyar nemzet, vagy az akkori hivatalos kifejezés szerint a „politikai” magyar nemzet csak a nemességet foglalta magában; Kossuth, Eötvös s a 60-as évek politikusai hosszú időn át meg voltak győződve arról, hogy a nemzetiségi kérdés az élet vesztí, mihelyest az összes nemzetiségek a magyarsággal egyidejűleg a liberális polgári szabadságjogok élvezetéhez jutnak. A liberális optimizmusnak ez a szelleme hozza létre a nemzetiségi törvényt (1868:XLIV.). Ez a törvény – az egyéni szabadságjogok biztosítása – nem elégítette ki a nemzetiségeket, mert követelésük minimuma a területi autonómia volt.¹⁴⁾ Kossuth e szakadékot már 1849-ben észrevette és le is vonta konzekvenciáit, az uralmon levő szabadelvűpárt azonban szemetnyunt előtte.

Az 1867. utáni nemzedék állandóan ingadozott a liberális laissez faire és porosz módszer között. Minden számottevő politikusunk megegyezett abban, hogy nemzetiségeink követeléseit csakis történelmi alkotmányunk keretein belül, közjogunk sérelme nélkül teljesíthetők; a nemzetiségek azon főkövetelése tehát, melyben közigazgatási autonómiát, nyelvhasználatuk széleskörű biztosítását és nemzetiségi minisztert követeltek a maguk számára (v. ö. 1895. évi nemzetiségi kongresszus határozatát), egyöntetű elutasításra talált.

A magyar társadalom az igen bő szakirodalomból a nemzetiségi kérdés békés, vagy erőszakos megoldására nagyszámú javaslatot kapott; az emancipáció súlyos kudarca után gazdasági, szociális és kulturális reformokat, a magyarság védőszervezeteinek kiépítését sürgették. Mindezek a törekvések azonban már a kísérletnél kátyúba jutottak.

A milleniumi korszak büszke nemzedéke hitt a magyar állami gondolat mindenhatóságában s a századvégi liberalizmus, melynek kényelmes emésztését csak a közjogi harcok zavarták néha, a nemzetiségi veszedelmet époly hiábavaló rémképnek tartotta, mint a szociális veszedelmet.

¹¹⁾ Asztalos 161-162. 1.

¹²⁾ I. m. 168-171. 1.

¹³⁾ Szász Béla: A magyar nemzetiségpolitika irányelvei (A magyar öncélúság gondolata). Új Magyar Föld II. 30.

¹⁴⁾ V. ö. Nagy Iván: A nemzetiségi törvény a parlament előtt. Pécs, 1929.

Jancsó Benedek, az oláh nemzetiségi kérdés legavatottabb ismerője, a millenium évében kiadott főműve bevezetésében azt írta, hogy munkája nemcsak a történészeknek és olvasóközönségnek szól, hanem a gyakorlati politikusoknak is, kik megismerhetik belőle a nemzetiségi veszedelem „keletkezését, fejlődését és jelenlegi állapotát s így azután biztosabb és szilárdabb alapokon folyhatnak hozzá a megismert bajok orvoslásához.” Egy emberöltő után azonban ugyanaz a Jancsó Benedek sajnálatlaltal kell, hogy lássa, hogy a politikusok nem értették meg és a magyar politika dilettáns nagyurainál csukott fülekre talált.¹⁵⁾

Jancsó Benedekhez hasonló éles szemmel látta és kíméletlenül ostromozta a liberális korszak nemzetiségpolitikáját Bartha Miklós, a függetlenségi ellenzék (félelmetes tollú publicistája. Rámutat arra, hogy abszurdum magyar imperializmusról beszélni akkor, amidőn a magyar államiság legelementárisabb alapföltételei: önálló pénzügyi, hadügyi és külpolitika hiányoznak. Az állami hatalom nem elegendő a nemzetiségi törekvésekkel szemben. Az állami közigazgatás impozáns gépezete, az imperializmus unosuntalan hirdetése és a csendőrszuronyok nem nyújtanak a magyarságnak kellő védelmet, a nemzetiségi fronttal szemben meg kell szervezni a magyarság társadalmi és gazdasági védőfrontját.¹⁶⁾

Bartha Miklós és a vele rokongondolkodásúak elképzelése nem maradt csupán elmélet, megkísérelték azt a gyakorlatba is átvinni. Lényegileg hasonló meglátások voltak azok, melyek az EMKE létrehozásához vezettek. A nemzetiségi kérdés jelentőségét főleg Erdélyben ismerték fel. Nap-nap után meggyőződhetek arról, hogy az oláh nemzetiségi mozgalom miként növekszik úgy intenzitásban, mint kiterjedésben. Látták, hogy ez a mozgalom nem merül ki a politikai és társadalmi célkitűzésben, hanem átszap közgazdasági térerre is. Az intelligencia és az annak tökéletes irányítása alatt álló kulturálatlan tömegek Spiritus rektora a felelősségrevonás elől rendszerint elmenekült, mert hisz a mozgalom irányítói egy idegen állam, egy látszat szerint barátságos szomszéd polgárai.

A nemzetiségi izgatás az alacsony műveltségű, bigott és nyomorúságos gazdasági viszonyok között élő néptömegnél hálas talajra talál s a kormány rideg és felemás közigazgatási intézkedései csak olajat öntenek a tűzre. Az oláh nacionalista bankok előretörésével szemben a centralizált és idegenszemű magyar bankkapitalizmus nem tett semmit.

Mindezeknek a szempontoknak a mérlegelése az erdélyi vezetőköröket arra az elhatározásra vezette, hogy a veszedelemben forgó erdélyi magyarságot öntudatra kell ébreszteni és tár-

¹⁶⁾ Szász Béla: Bartha Miklós és a nemzetiségi kisebbségek. 13. 1.

¹⁷⁾ Reggeli Újság, 1898. jun. 11.

sadalmilag, valamint gazdaságilag megszervezni, hogy az oláh és szász irredentával szemben a siker némi kilátásával felvehesse a harcot.

Ez lett volna a célja az EMKÉ-nek, mint társadalmi és gazdasági érdekképviselő szervnek. A kezdet lendülete után azonban csakhamar kitűnt, hogy a nagyrahitott egyesület a maga vármegyei és városi szervezeteivel képtelen feladatát megoldani: megmaradt kultúrintézménynek és sem társadalmilag, sem gazdaságilag nem tudott tömegmozgató szervezet lenni. A kezdet sikerei után, mint minden magyar társadalmi szervezet, – kivételt e téren talán csak a magyarországi szociáldemokrata szakszervezetek képeznek, – intézményesen megmerevült és a középosztály, meg a kispolgárság hazafias ünnepi nekilendüléseire nyújtott pusztán módot.

Nem akarunk egyoldalúak lenni, de kérdezzük, mily csekély hatással bírt az EMKE, vagy pl. a *Julián* egyesület, szemben a nemzetiségek grandiózus munkásságával?

Bartha Miklós személye képezi a kapcsolatot a kornak egy másik érdekes kísérletével, Egán Ede ruténföldi vállalkozásával. Egán helyes rátapintással az összeomlás előtti Magyarország két legégetőbb problémáját, a nemzetiségi kérdést és földkérdést kapcsolta egybe. A kazár, a kivándorlási ügynök, a nemzetiségi izgató és az ölhetett kezű, ósdi közigazgatás itt akaratlanul is egymás kezére játszik, nyomor, kizsákmányolás, kulturátlanság és ami ezekből fakad: forradalmi szellem Rákóczi népénél, mely szociális forradalmat csinált kétszáz évvel előbb a nemzeti ellenállás megerősítésére.¹⁷⁾

Egán tisztán látott, gyakorlati kézzel fogott hozzá a nemzetiségi kérdés megoldásához. Kultúra és jólét, ez a kettő, ami nemzetiségeink előtt rokonszenvesse teheti az államgondolatot. Gazdasági szervezettség a kizsákmányolók, iskola a népbútítás ellen. A Schönborn nagybirtok bérbevételével földhözjuttatja a földnélküli tömeget, állami kölcsönrel, gazdasági szervezéssel és állami népoktatással nyúl a hónuk alá és menti ki a ruténséget egy hatalmas szövetkezeti rendszerbe. De Egán súlyos érdekeket sértett, a mindenható nagybirtok és a budapesti zsidó kapitalizmus érdekeit. Meg kellett halnia. Vele és Darányi fél-sikerű telepítési kísérletével be is fejeződött a liberális korszak nagyobbvonalú reformtörekvése.¹⁸⁾

A tisztánlátás nem hiányzott s a mai napig senkisémet adott oly tömör, éles és találó kritikát e korszak közigazgatásáról, mint Bartha Miklós (1894. március 17-én tartott beszéde):

„Képzeletemben fölveszek egy átlagos községet, úgy hét-nyolcszáz lakossal, amely községben az írástudó elemet kép-

¹⁷⁾ Szász Béla: Bartha Miklós és a nemzeti kisebbségek. 16-17.

¹⁸⁾ U. o. 20. 1.

viseli a magyar földbirtokos, az oláh pap és az oláh tanító; a bírót nem sorolom ide, mert le tudja ugyan írni a nevét, de csak épen annyi betűt ismer, ahányból a neve áll. Már most ez a nép a magyar államból gyakran látja a csendőrt, akitől fél, a fináncot, akitől szintén fél és látja a szolgabíró, akitől a legjobban fél. Ez a nép a maga apróbb ügyeit elintézni a körjegyzőjéhez megy, aki a harmadik faluban van, nagyobb ügyeit elvégezni elmegy a járásbíróhoz, amely egy távolabbi városban van s mindebből két dolgot ért meg. Az egyik az, hogyha igazsága van, olykor még az igazságot is megkapja, a másik pedig az, hogy az ő életviszonyaiban semminemű változás nem történhetik anélkül, hogy azt meg ne fizetné. Ha örököl, ha elad, ha cserél, ha ajándékozik, ha igazságot keres, mindig ott áll a magyar állam, hogy a maga részét ezekből az ügyekből kivége.”

Az állam gondolata tehát nem vonzó fogalom; a magyarságot a jegyzőben, a bíróban, a közigazgatás ezer szövevényes útján ismeri meg s mi sem könnyebb az izgatóknak, mint a nyomorgó nép előtt a gyűlölt intézményeken keresztül gyűlöltté tenni a magyarságot magát.

Ennek az ismeretében ragadja magával Egán nagyszerű gyakorlati sikere Bartha Miklóst. Közéleti harca a magyar függetlenségért így olvad fel a nemzetiségi kérdés megoldásában egy nagyszerű szélesvonalú szociálpolitikában.¹⁹⁾

Láttuk, hogy a szabadelvű korszak átvette a rendi Magyarországól a „politikai magyar nemzet” ideológiáját. Hogy a korszak divatos frásismumuszát alkalmazzuk, ez volt a legkétségteljesebb sötétbeugrás. Mert mialatt valamennyi nemzetiségünk öntudatra ébredt és megalkotta a maga kulturális, szociális és gazdasági védő és támadó szervezeteit és határozott politikai célok elérésére törő egységet képezett, *addig a magyar nemzetiség, vagyis magyarság azonosítván magát a politikai, államalkotó nemzettel, külön nemzetiségét nem hangsúlyozta ki eléggé, politikai védőfrontját pedig rábízta az államra.* Pedig a lengyel, cseh, ír, dán és az elszakított területi magyar nemzetiség példája szemléltetően mutatja, hogy *minden politikai kapcsolatnál sokkal hatékonyabb és tartósabb a gazdasági és társadalmi szervezethez, amelyet még a legkíméletlenebb állami nacionalizáló törekvések sem gyűrhetnek maguk alá.*²⁰⁾

Erős kulturális és gazdasági öncélú szervezetek létrejöttét megakadályozta a századvégi liberalizmus individuális és tagadhatatlanul kozmopolita szelleme. A Habsburg-dinasztia sajátos nemzetiségpolitikája (nemzeti gögből nem ismerték be, hogy az államhatalom súlypontja az országon és a magyar öncélúságon

¹⁹⁾ U. o. 20-21. l.

²⁰⁾ A magyar nemzetiségpolitika irányelvei, 31. l.

kívül esett), a budapesti kapitalizmus telhetetlen centralizmusa, mely a vidék gazdasági szervezkedését megbénította; a közéleti reakció, amely remegett a vidéki paraszttömegek megmozdulásától s ezért a legnagyobb rafinériával meggátolta azok szervezkedését, végül egész szerencsétlen nemzetpolitikánk, amely a nemzetiségi területek (nyersanyagban gazdag hegyvidék) industrializálása, a fölös magyar népi erők megkötése és odairányítása helyett, hagyta, hogy közel két millió magyar külföldre vándoroljon. Pedig a magyarság viszonylag kedvező születési és halálozási aránya lehetővé tette, hogy hatalmas belterjes nemzetiségi védő és támadó politikát folytassunk és az öreg Kossuth intelmét felhasználjuk a magyarság országos arányának és súlyának növelésére

Ennek a nagykoncepciójú nemzetpolitikának azonban gyökeres rendszerváltozás lett volna az előfeltétele, a feudalizmus megtörésén, agrárreformon és közéleti demokrácián keresztül. S mindezt a magyar történelem legtragikusabb sorsú vezérférfia „sötétbeugrásnak” tartotta. Saturnus gyermekei számára persze kényelmesebb volt a fennálló viszonyok „bölc s realpolitikai” mérlegelésével megőrizni a tradíciókat.

A századvég kitermeli a 30 millió magyar ábrándképét és az asszimiláció (többnyire idegenszármazású) apostolai csalhatatlanul hisznek a magyarság beolvasztó erejében: egyszóval a realpolitikuskok, az „országglás” direkt arra született „művészei”, fantáziákat és szimfóniákat gyártanak. *A helyett, hogy megteremtenék a magyarság nagy nemzetiségi organizációját.* Kivéve a városaink elmagyarosodását (és itt is a falusi magyarság városbaözönlése döntött), sehol az asszimiláció komoly eredményét nem lehet felmutatni.²¹⁾ *Tehát a nagy emancipáció nem járt azzal a nagy átalakító hatással, melyet attól Kossuth és Eötvös vártak.*²²⁾

Ellenkezőleg a nemzetiségi frontunk mindjobban megerősödött és hála a magyar közoktatásnak, mely *bölc s taktikával* a nemzetiségi területeket árasztotta el iskolákkal, európaivá művelődött. Gazdaságilag önálló, erős és művelt középosztály vette

²¹⁾ Különösen érzékeny viszonylagos veszteséget szenved a magyarság a népmozgalom Kelet-Nyugati iránya miatt Erdélyben, a kivándorlás, sújtotta zónában, a nagybirtokok megyéiben. Sőt mint Szabó Pál Zoltán: Déldunántúl népe 1830-1920. JBE. kimutatta (1931., 160 sk. 1.) a németiséggel szemben tért veszít Déldunántúlon is. A Budapest környéki nemzetiségek kimutatható nagyarányú csökkenése csak látszólagos és a századforduló konjunkturális nemzetiségbevanása idézte elő. Ebben a korban fejlődik meg középosztályunk a túlteltségig nemzetiségi elemekkel.

²²⁾ Még 1911-ben is s hozzá Jászi Oszkár nagy eredményeket vár az ország demokratizálódásától (A nemzetiségi kérdés és Magyarország jövője. Bp. 1911. 30. l.).

át a vezetést, melynek erős nacionalizmusa és politikai iskolázottsága messze felülmúlta a Tisza korszakban lehanyagolt magyar középosztályét, mely a nagy hejehujás sosemhalunkmeg ideológiában még mindig a folyton, ijesztően növekvő számú Ankerschmidtek megmagyarosodásában gyönyörködött.

A magyarság frontját a liberális faji és nemzetiségi ideológia megbomlassza, divattá lesz, hogy a vegyes nemzetiségű monarchia minden rittere és cseh manipulánsa, Galícia egész emberfőlölsége magyarrá válhasson a magyar állampolgárság megszerzésén és a magyar nyelv megtanulásán keresztül.²³⁾

A magyar fajiság, vér és kultúrközösség a snájdig kondotierik és a terézvárosi kalmárok számára elhasznált szólamok.

A közkeletű hurránacionalizmus, a GYOSz. és OMGE nacionalizmus hitelét veszti a tömegek előtt és a XX. század beköszöntésével szóhoz jutó városi radikalizmus főleg intellektuális körökben sikerrel csinál propagandát, egy a magyar tradícióktól és lelkesítéstől egyaránt elütő új nemzetiségpolitikai szellemnek. A radikálisok nagymestere, Jászi Oszkár 1911-ben még óvatosan fogalmazza meg hitvallásukat, mely abban a naiv hitben csúcsosodik ki, hogy a magyar demokrácia és a nemzetiségek összefogása nemcsak az összes szociális problémákat képes lesz megoldani, hanem magát a nemzetiségi kérdést is. Ugyanaz az elméleti köldökbámulás, melyet a 48-as liberalizmus apostolaival hirdettek, hogy a polgári szabadságjogok kiterjesztése élet veszi a nemzetiségi kérdésnek, elhítheti a radikálisokkal, hogy a közélet demokratizálása ily csodaszer.²⁴⁾ Tárgykörünkön kívül esne a radikálisok nemzetiségpolitikájának bírálata. Itt csak azt emeljük ki, hogy a radikálisok szerencsétlen rendszerkritikájukkal a nemzetiségi mozgalom önbizalmát emelték és a magyarellenes külföldi propagandának szolgáltattak Önkéntelenül magyar anyagot. Az 1911. előtti Jászi nemzetiségpolitikai rendszere csupa negatívum, még az 1918-ban kiadott programjában²⁵⁾ is a klasszikus liberalizmushoz híven csak a nemzetiségek asszimilációja ellen és a nemzetiségek szabadságjogai mellett foglalt állást. Ez a radikalizmus azonban a magyar társadalomban gyökeret verni soha nem tudott.

De a többirányból jövő merész fronttámadásoknak sikerült megzavarni a magyar közszellemet: az 1918-as forradalmi frontáttörés éppen azért oly kivédhetetlen, mert egyszerre éri a régi rendet éppen két legveszélyesebb pontján, a szociális és nemzetiségi ponton. A sok felületesen asszimilált, idegenvérű és még mindig idegen kultúrközösséghez tartozó újmagyar²⁶⁾ beleszug-

²³⁾ A magyar nemz. pol. irányelvei, 32. 1.

²⁴⁾ Jászi i. mű.

²⁵⁾ Jászi; Mi a radikalizmus? Bp. 1918. 19. 1.

²⁶⁾ Nem új ez a szó, Magyarország germányszármazású tízéves közoktatásügyi minisztere vetette bele a köztudatba.

gerálja a magyar köztudatba a germánbarátságot, ugyanakkor a feltűnedező radikalizmus kódos és kiforrotlan készségei!²⁷⁾ tagjai tüzzel-vassal terjesztik azt a nemzetköziséget, amelynek semmi közössége sincs Nyugat evolúciós demokráciáival. Az újmagyarok lesznek rövidesen a sajtó, a bankettek, a közélet leg-szovenebb szónokai, a legmagyarabb magyarok.

Eötvös József és követőinél a nemzetiség fogalma szubjektív: tartalma a különvalóság (nyelvi, kulturális stb.) öntudata. Ezen meghatározás szerint sem a leszármazás, sem a kulturális közösséghez tartozás, sőt még a használati, vagy u. n. anyanyelv sem dönti el az egyes valamely nemzetiséghez való tartozását, erre elegendő az odatartozandóság tudati érzése is.

Ez az elmélet a magyarosodás elméletével egy gyökérről táplálkozik, mert ha a magyarrá válás csupán e szubjektív tényezőtől függ, akkor minden Ankerschmidt máról holnapra magyarrá hasonul. Viszont, ha az asszimiláció céltudatos kultúrpolitika mellett ily veszedelmesen hatékony eszköz, akkor a magyarságnak egyébre sincs szüksége, mint nagyobb mennyiségű kultúrpolitika beadagolására. Csakhogy láttuk, hogy ez a veszedelmesen hatékony nemzetiségpolitikai eszköz mily ártalmatlan a nemzetiségi mozgalommal szemben. És a századvégi liberalizmussal baj volt valahol máshol is: a történelmi tradícióknál. Ezek a közéleti és közigazgatási Gewaltmenschen a maguk végzetes poroszbumulatában elfelejtkeztek arról, hogy a magyarság egy évezreden át Európa valamennyi népe között a legtürelemesebb volt kisebbségeivel szemben, a nemzetiségi jobbágnak semmivel sem volt rosszabb dolga, mint a magyar parasztnak. Arisztokráciánk jelentős részében idegenvérű, a horvátország nagy középkori súlya, az erdélyi fejedelmek román, tót és rutén kapcsolata, Széchenyi, Wesselényi, Kossuth és Deák toleranciája közismert. A Tisza-éra szakított ezzel a hagyományos magyar nemzetiségpolitikával és a porosz módszer szugesztíója alatt az államellenességé váló kisebbségi mozgalmakat (hatalmi elmélet, 1. alkalmazását az 1918. előtti szociálpolitikában).

Az elmélet és gyakorlat között azonban nagy volt az ellentmondás. Bartha Miklós szellemes hasonlata szerint a szigorú és végrehajthatatlan miniszteri rendelet sorsa az, hogy a főszolgabíró mély tisztelettel, de félreteszi. Albrecht Ferenc²⁸⁾ találóan mondja, hogy a kiegyezés utáni korszak nemzetiségpolitikája nem volt sem módszeres, sem konzekvens, az erőskéz politikáját Tisza Kálmán, Bánffy Dezső és Apponyi Albert után Széli Kálmán, Fejérváry Géza és Tisza István megértő politikája váltotta fel. Még maga a két nagy párt: a szabadelvű és a függet-

²⁷⁾ Jászi az összeomlás után jut el a dunai konföderáció gondolatához és csak a 18-as forradalom után vetkőzi le kispolgári radikalizmusát.

²⁸⁾ A kiegyezési korszak nemz. politikájának értéktétele. JBE. 151. sk.

lenségi sem volt következetes e tekintetben. A Tisza-érának csak a választási terrorja hatékony, a sovén rendeletek és szónoklatok, vezércikkek és Kassandrajóslatok között vígan halad előre a nemzetiségi mozgalom a siker felé és teljesen ingyen szállítja számára a rendszer a legkitűnőbb magyarelles propagandaeszközt: megszületik a magyar nemzetiségi elnyomatás meséje.²⁹⁾ A szakadék pedig egyre mélyül. A magyar államiság gondolata és a nemzetiségek autonomikus követelése egymással kiegyenlíthetetlen. Az összeomlás megoldja a feszültséget; ennek az ára az évezredes magyar szupremácia.

Jászi Oszkár Dunakonföderációs terve.

Épen az összeomlás nehéz napjaiban veti fel Jászi Oszkár *A monarchia jövője és a dunai egyesült államok* című művében hosszú feledés után Kossuth hosszú ideig elhallgatott dunai közösségének gondolatát.

A német-magyar dualista szupremácia összeomlás előtt áll: menteni kell, amit még lehet, meg kell állapodni a lehető legkedvezőbb feltételek mellett. Abból a tételből indul ki, hogy a volt monarchia, Balkán és Oroszország prenácionális stádiumban voltak és különböző nemzetiségeiket nem tudták egységállapotba hozni. Ez mindkét államban két nemzet, a német és magyar uralmi helyzetét vonta maga után. Mivel azonban a lekötött és visszafojtott nemzetiségi erők mellé a századfordulón nagy demokratikus szociális feszítőerők társultak, a szétrobbanásnak be kellett következnie annál is inkább, mert a történelmi Ausztria belső antidemokratikus struktúrája miatt sem volt alkalmas a dunai új közösség alapjául szolgálni.

Milyen volna Jászi szerint ennek az új közösségnek a struktúrája?

1. Magyarország megtartva történelmi határait széleskörű autonómiát biztosítana kisebbségei számára. Földrajzi helyzeté-
néi és kultúrájánál fogva az új közösségben vezető szerepe lenne.

2. A szövetség szélesebb formájában Görög- és Bolgárországot, Délszláviát, Romániát, Lengyelországot, Csehszlovákiát és Ausztriát foglalná magában.

3. A tagállamok függetlenek, nemzeti hadseregük van, melynek létszámát közösen határozzák meg.

4. Közös szervek: birodalmi gyűlés, demokratikus népképviselővel, mely minden évben más tagállam fővárosában gyűlésezik. Vezető állami szervek, közös kiadások megállapított kulcs szerint. Külügyminiszter felváltva, minden államból mel-
lérendeli szövetségi tanácsossal. Szövetségi bíróság a nemzeti-
ségi törvényhozás ellenőrzésére.

²⁹⁾ Szász Béla: A magyar nemzetiségpolitika irányelvei, 32. 1.

5. Egy ilyen szövetség nagyhatalom lenne s a káros Klein-staaterei helyett megtalálná a helyes, Svájc-hoz és USA-hoz hasonlóságot kibontakozás útját s „minden nép szabad nemzeti és kulturális fejlődését biztosítva” megteremtene „a demokratikus szolidaritás összes lehetőségeit.”

A történelmi magyar állam szétbomlása.

Az új nemzeti államok alappillére a nemzetek önrendelkezési joga. Ez az elv nem jelent többet, mint azt, hogy az államteretek (geopolitikai, közjogi és kultúrközösségek, gazdasági ágazatban élő közösségek) felett diadalmaskodik a nemzetiségi elv. A nemzetiségek hatalmi kisebbség állapotából hatalmi többséggé alakulnak át. A magyar állam volt kisebbségei az államtereteken belül egyáltalán kilátásban álló maximummal, a nemzetiségi autonómiával nem elégedtek már meg, a régi alkotmány és magyar állam bomlását, a forradalmi közhatalom erőtlenségét, végül a győzők által számukra kedvezővé tett atmoszférát sui generis nemzeti államok alkotására használták fel. A monarchia és a magyar királyság felbomlása a Duna kisebbségi problémát tehát nem oldotta meg. Szerepcserre történt. A németiség és főleg a magyarság elvesztette szupremáciáját és ezt a szupremáciát és csehok, szerbek és románok vették át. A rendszerváltozás a monarchia több tucatnyi nemzetiségéből csak ötnek a számára biztosította a nemzeti önrendelkezési jogot: a románoknak, lengyelnek, szerbnek, olaszoknak és csehnek, ellenben ugyanezt megtagadta a magyartól, némettől, tóttól, ruténtől, horváttól, szlovéntől, albántól, bulgártól, töröktől és ukrántól és bár a Paris környéki békék egy új nemzetközi közjogot kreáltak, a szerepcserre két évezreden át domináns nemzet kisebbséggé degradálását, több eddigi kisebbség kisebbségi sorsban iagyását, néhány kisebbség konjunkturális szupremáciáját létesítette. Az új nemzeti államok nem belső szervezettségüknek, számbeli súlyuknak, háborús katonai eredményeiknek köszönhetik létüket, hanem kizárólag a nyugati, velük szövetséges hatalmak háborús győzelmének. Négy századdal előbb a győzelmesen előrenyomuló török nagyhatalom a hűbéres fejedelemség széles övével biztosítja északi határait. Hasonló szerepet pít be a kisantant és Lengyelország a legyőzött államokkal és Szovjetoroszországgal szemben. A kisantant militarizmusa messze elhaladja azokat a méreteket, melyeket a területileg és lélekszámban csaknem ugyanakkora régi osztrák-magyar monarchia jelentett. Ugyanezt a szerepkört igyekszik, mint nagyhatalom pótlék betölteni, de ezt elérni és biztosítani nem tudja sohasem. Az a nagy gazdasági és kulturális túlsúly, melyet a védő és támadószövetségben belül Csehszlovákia élvez és az a sajátos szupremácia, melyet számára külügyminiszterének, Benesnek nagy tehetsége képvisel, az utolsó évek bomlasztó hatása alatt

szertefoszlóban van. A par excellence agrár Románia és Jogo--szlavia gazdasági érdekei homlokegyenest ellentétben állanak Csehszlovákiáéval, a két állam belső struktúrája – antiparlamentáris, dinasztikus diktatúra, – szintén nehezen egyeztethető össze azzal a nyugati demokráciával, mellyel Csehszlovákia oly kedve szerint tetszeleg. A kisantantot a francia politika parancsszava hozta össze, tehát még oly laza organikus egyik sem képez, mint a monarchia.

A középrezárt maradék Magyarországnak a közelmúlt tíz í^v alatt módjában állott az utódállamok belső konszolidálódás időszakát és azt a kényszerű előnyt, melyet a lefegyverzés í^l katonai kiadások csökkenése következtében anyagiakban jelentett, saját belső fejlődésére felhasználni. Az általánosan várt nagy magyar belső átalakulás azonban nem következett be Csonkamagyarország a belső konszolidációtól ma messzejhb var” mint 1918-ban, vagy 1919-ben. Erőteljes belső demokratizálódás a gazdasági élet korszerű átszervezése helyett az elmúlt tíz év restaurációt jelentett s ezzel Magyarország ahelyett, hogy a tőle nyugatra fekvő Ausztria és Csehszlovákia tempóját átvette volna, visszazuhant keleti, balkáni szomszédjai diktatórikus és reakciós kísérletezéseibe.

Az olaszbarátság és olasz példa egyoldalú rossz másolása úgy a kül-, mint a belpolitikában tehát végzetessé vált s amikor az 1931. nyarán a korszak vezetőgyénisége, gróf Bethlen István a kormányzástól visszalépett, a magyar élet minden terén a végzetes tanácsalanság s az állami összeomlás tetézését fenyegető gazdasági csőd rémét hagyta maga után.

A Habsburg monarchia összefogó katonai-diplomáciai hatalmát tehát sem az utódállamok, sem a megcsonkított magyarság nem tudta pótolni. A nagy liberális államközösség helyébe sovén imperialista államalakulások léptek, a nagy gazdasági közösségek felbomlásával pedig apró vámterületek és a kis termelő közösségek abszurditása.

A történelmi magyar állam hagyományait átvevő csonkái magyar és emigránsmagyar nemzedék pedig nem tudott önmagából összefogó nagy programot kitermelni, hanem a régi elhasznált ideológiákat toldozgatja és részben konzerválja.

Ezekután különös érdeklődésre tarthat számot az a kérdés hogy miként befolyásolta az összeomlás a politikailag függetlennek maradt magyarságot, különösen nemzetiségpolitikai tekintetben?

A háború utáni csonkamagyar kisebbségpolitika.

A békeszerződések tekintettel voltak a Magyarország területén maradt kisebbségekre is és éles kontrasztként az utódállamok kíméletlen nacionalizáló törekvésével szemben a kormányzat becsületesen alkalmazta a kisebbségek kiterjesztett jog-

védelmét. A mai Magyarország kisebbségpolitikája kifogástalan-
nak mondható s a győztes államok méltán vehetnék azt mintá-
képül.

*Ez a magyar kisebbségpolitika azonban gyökértelen. Az el-
szakított területi magyarság nem érzi a nemzetközileg vállalt
kötelezettségek ez egyoldalú betartásának semmiféle előnyét.
Az is bizonyos, hogy nem mindig indokolatlan a német kisebbség
részéről hangoztatott az a panasz, hogy a kormányzat inten-
ciói néha nem érvényesülnek az alsóbb szerveknél.*

De gyökértelen ez a kisebbségpolitika más szempontból is.
A szabadelvű korszak nemzetiségpolitikája túlélt az összeom-
lást, sajtóban, társadalmi egyesületekben és sokszor megyei
törvényhatóságokban áttöri a korszerű, bölcs belátást a hurrá-
magyarok léha türelmetlensége. Széles néprétegek még ma is a j
nemzetgyilkos tévtan, az asszimiláció bűvös tévhitében élnek.
A magyarrá vált publicista, a magyarosított német tábormok és
a többi közéleti figurák germán és szláv veszedelmet látnak ab-
ban, hogy Kulturvereinek működnek, hogy a kisebbségi iskolák
fennállnak és így tovább. Még ma is vannak oly egyének, kik
abban látnak tiszta nacionalizmust, ha valaki felhördül egy
német kisebbségi polgár német beszédén és *nem abban, hogy
tiltakozik az idegen elemekkel amúgy is túltelített magyarság
további meghamisítása ellen.*

Belső és külső ellentmondások.

Ha nemzetiségeink kulturális, gazdasági, társadalmi és poli-
tikai szervezkedését tételes törvény biztosítja, ha ezt a magyar
állam nemcsak kényszer hatása alatt, hanem meggyőződésből
(hogy csak a kisebbségi érdekek sértetlen biztosítása nyújthat
a magyarságnak erkölcsi alapot, hogy az utódállamoktól hasonló
elbánást követelhessen) hozta, akkor miért idegeskednek egye-
sek a Kulturverein munkája, a pángermánizmus terjedése, a
Tiszántúl tótjainak visszaszlovákosodása miatt? A sváb kérdés
állandóan napirenden van, minduntalan friss csemegéket talál-
nak fel a háború előtti nemzedék asztalára. Hát nem jogos és ter-
mészetes, hogy a nemzetiségek élnek törvény-biztosítottá joga-
ikkal? Hát nem tiszteletreméltóbb ama tábormok támadásánál
Arz vezérezredes nyilatkozata, aki nyílt őszinteséggel meg-
mondta, hogy németnek, de a magyar haza fiának vallja ma-
gát? És szüksége van-e egyáltalán a magyarságnak a meglevő
kis nemzetiségi szigetekre? Tűzzel és vassal ki kell irtanunk
ezt a félszeg és bamba osztálynacionalizmust, mely minden
magyar probléma tudatlanságával,” de meg jól meg nem emész-
tett neomagyarságával is sovén heccpolitikával akarja magát
hurrámagyarnak patentíroztatni!

A polgári demokrácia „nem vagyok azonosai”, a tegnapi nevüket szégyenlő spiszbürgerek, az u. n. fajvédelem idegenverű apostolai ma a főmagyarosítók. Egy Szabó Dezső, egy Móricz Zsigmond, egy Milotay István, egy Bethlen István, egy Apponyi Albert nem akar asszimilálni, de magyarabb magyarok akarnak lenni náluk a XX. század Ankersehmidtjei!

A minden-reggel Mussolinik itt ugyancsak nem követik a fasizmus példáját, sem Hitlerek keményveretű és ékes nacionalizmusát, sem a szociáldemokrácia becsületes kisebbségi programját, sőt még a szovjet kisebbségpolitikája sem memento számukra. Ezek az urak átaludtak húsz s egy néhány évet. A liberális nehéztöke sovén nacionalista lapja, a középosztály egy részében továbbra is ébrentartja a nemzetpolitikai optimizmus szellemét. A névmagyarosítás és névvegyelemzés kérdése állandóan izgatja a magyar közvéleményt. De hát komolynak tartható-e ma már az olyan törekvés, amely a magyarság erejét nem nemzetpolitikai (tehát gazdasági, szociális és közegészségügyi) eszközökkel, hanem kisebbségeink mechanikus szellemű beolvasztásával akarja megoldani? *Nem céltudatosabb és észszerűbb, korszerűbb volna ehelyett nagy nemzeti föld és industrialista programmon keresztül növelni az önálló gazdasági existenciák számát, megkönnyíteni a családalapítást, küzdeni az egyke ellen, növelni a faji propagatív erőt, csökkenteni a gyermekhalandóságot, útját állni a tüdővész pusztításainak, megelőzni a kivándorlást és azután, ha a mai gazdasági és telkikrízisen túl vagyunk, hozzákezdeni egy nagykonceptiójú visszatelepítési akcióhoz?*³⁰⁾ Nem fajtánk meghamisítása a meg nem született, a csecsemőkorban elhalt, az ifjúkorban a tüdővész által elpusztított, a hazájából kiszakadt legdrágább magyar testvéreink megmentése helyett az Ankerschmidtek tiszteletreméltó, de már túlon túl sok és csak második-harmadik nemzedékben őszintén beolvadó, esetleg konjunktúra neomagyarjait babusgatni és kövérrehízlalni?

Ez azonban a háborúutáni idők Janus-arculatának³¹⁾ csak egyik fele. Utóvégre azokat, kik az 1914. előtti idők szellemében élték le életük első és nagyobbik felét, emberi hatalom nem formálhatja át, ha még két forradalom és az összeomlás sem volt nekik elég figyelmeztető.

Megdöböntő azonban, hogy ugyanazok, kik a kurzus idejétől kezdve oly lelkes hirdetői voltak a zsidók külön fajiségának, elfelejtik a magyarságot ugyanoly élességei elhatárolni a tótságtól és a németiségtől is. Csodálatosképen a Morgensternek

³⁰⁾ Sz. B. A magyar *nemz.* pol. irányelvei, 33.. . 1.,...-

³¹⁾ Az „...elmúlt tíz év politika történeti keresztmetszetét lásd: Szász Béla: Tíz év. A „Nemzeti Szocialista”. 1931. jun. 1-2. 1. és Szabó Bertalan: Programvázlat. 1932. 1. sk. 1.

u. n. fajiságát azonnal meg tudják állapítani, ellenben a von Morgenekét soha. Nemsokára el fog érkezni az ideje annak, hogy 1920-1930-ról helyes történelmi képet alkothatunk és akkor talán a legízesebb falat lesz egy külföldi magyarbarát számára az a látvány, hogy egy német eredetű és mentalitású magyar közoktatásügyi miniszter ebben a korban ki merte mondani, hogy harcosabb és életrevalóbb magyarok a neomagyarok. A késő unoka csodálkozni fog azon, hogy a józsefvárosi spiszbürgerek 1920-ban komolyan meg voltak arról győződve, hogy ők az eminenter magyarok s nem a zalai, a tiszai, a székely paraszt.

Távoláll tőlünk, hogy Szabó Dezsőt kövessük s rossz hangulatában született eszméjét követve, az antiszemitizmust az antisvábizmussal helyettesítsük. A pusztá negáció nem lehet alkotóerő, a pozitív magyar sem nem zsidó, sem nem svábellenes, az alkotó magyarság organizmusa ösztönszerűen kizárja magából a zavaró idegenelemeket, a modern magyarság pedig nem heccmagyar, tehát békésen együttél a sorsrendelte dunai közösségben a melléjeállított kisebbségekkel. A fajvédelem a maga naivan apodiktikus tételeivel legfeljebb egy előfutárja, vagy mellékhatása a korszerű nacionalizmusnak. Mert mialatt a hivatott és gombamódra szaporodó hivatlan publicisták (főleg magukat unó középosztályemberek, társadalmi vezérpolitikusok), kevés változattal a régi nemzetiségpolitika útjait próbálták folytatni, a húszas évek második felétől kezdve túlnyomórészt fiatalokból álló, modern és európai felkészültségű gárda kitermelte az új magyar világszemléletet.

Az úgynevezett magyar irredenta, amely sohasem volt.

Az előző fejezet végén utaltunk már arra, hogy 1918. nagy szellemi katasztrófa volt a magyarságra nézve. A büszke, évezredes magyar szupremácia a Dunamedencéjében összeomlott, ezzel egyidejűleg szétfoszlott a XIX. század végi pánmagyarok nagyhatalmi ábrándja is. Ezt a nagy lelki összeomlást, mely talán kihatásában súlyosabb volt, mint az ország nagy részének elszakítása, egyidőben vele szociális csőd követte. A feudális-liberális Magyarország egy időben a közjogi Magyarországgal összeomlott és a rég lefojtott demokratikus erők épen azokban a nehéz pillanatokban léptek akcióba, midőn a magyarság a nemzetiségek szétfutó erőit kellett, hogy lekösse. Az 1918. végi forradalom nem egészen egy év alatt meghozta a harmadik összeroppanást: a demokratikus erők a maguk szervezetiленségében nem tudták a hatalmat biztosítani és a bolsevista és ellenforradalmi erők összeccsapásában szertemállottak.

Az ezt követő u. n. kurzuskorszak tulajdonképen konzervatív-nacionalista ellenhatásnak indult: a polgárság ellenforra-

dalma volt a szocializmus és a falu forradalma a város ellen. A kurzus azonban a maga belső negatív eszmeszegénységében nemcsak, hogy egy új magyar demokráciát nem tudott kitermelni, hanem, – amivel a maga sírját ásta meg, – segítette a felébredő reakciós erőknek a parasztrevolúció megtörésében és az 1914-es megtalált régi rendszer visszaállításában.

Ennek a korszaknak volt tömegek számára gyártott nemzetiségpolitikája az úgynevezett irredenta, melynek természetesen oly csekély köze van a valódi irredentához, mint a harmincmillió magyaroknak a tiszta magyar nacionalizmushoz.

Az irredenták jelszava volt: „Csonkamagyarország nem ország”, vagyis, hogyha Magyarországon nacionalista köntösben új reakciót szülnék, nem érdekli őket. Mert: „holnap, vagy holnapután az összes titkos tervezetekkel megyünk az országrablók ellen.” Az irredenták voltak akkoriban a divatos nemzetmentők, mint különítmény és titkóstársaságvezetők s mint tekintélyes társadalmi szervezetek vezetői. *Az irredenta bűne, hogy a középosztályt tevítte a komoly nemzetépítő gazdasági és szociális munka teréről az ábrándozások és csodavárások országába, az irredenták bűne, hogy hagyták a kurzust lesüllyedni a restauráció bábájává.*

Fajvédelem. Köldökbámuló magyarok.

Az ellenforradalmi idők gyermeke volt, ha egy kissé megkésve is született (a posthumusság minden gyengéjével) a fajvédelem is, melyet az ellenforradalom vert hadai a Bethlen-féle konszolidációs győzelem után hoztak össze Mussolini és Hitler példáját utánozva. A fajvédelemnek el kell ismerni, volt programja. Ha az életbevágó magyar földproblémához nem is mert hozzányúlni, de voltak merész és bátor harcosai és voltak tömegei is. A tájvédelemnek azonban nem volt vezére: a magyai Mussolini merész félkörben rövid idő alatt visszakanyarodott oda, honnan üstökösútjára indult, a kormánypártba és ma miniszterelnök a bukott rendszer utóvédjeként harcol.

A fajvédelem nemzetiségpolitikája sem volt egyéb, mint szellemi elődjéé, az ellenforradalomé: non plus ultra sovinizmus. A fajvédelem kitermelte magából az antiszemita ideológiát, de *akarata ellenére* erős ellenhatást váltott ki a germán kultúra mindenható befolyása, a svábok erőteljes érvényesülése ellen is. Harcos irányzatával összeegyeztethetetlen volt minden megoldás, ami a régi Magyarországot jelentette. De azért sovénységében valósággal versenyre kelt a Rákosi Jenő körül csoportosult XIX. századi ultranacionalistákkal. Erre az időre esnek az utolsó „atrocitások”, a szerencsétlen frankaffér, a bombamerénylet és abban a pillanatban, mikor a mozgalom összeroppant, vele

együtt dőlt romba a budapesti zsidóság ellenszervezete: a demokratapárt is.

Nomen est omen. Az ellenforradalom is megette a saját gyermekeit. Az irredenta budai kispincékbe, a fajvédelem hetilapok hasábjaira szorult vissza. De a tizedfordulón erejétvesztette a jobszorsra érdemes kiszgazdamozgalom és a Habsburg-restaurációs mozgalom is.

Az 1918-as forradalom jó egy évtizedig kihatott: azóta a restauráció korszakát éljük.

A magyarság külpolitikájában éles eltolódás jött létre. Ugyanakkor, midőn a német és osztrák tőke befolyása csökkent, a nyugateurópai és tengerentúli tőkebefolyás növekedett és a magyarság merész ívben elfordult a német-orosz érdekközöségtől és a kisantant nemzetei mintájára nyugati kapcsolatokat vett fel. A francia befolyást a royalisták és a nagy tőke egy részének kívánsága ellenére a kormány hosszú időn át mellőzte és a közelebbfekvő olasz szövetséget választotta, mely eltekintve attól, hogy a kisantantellenes frontunkat „erősíteni volt hivatott, presztízsszövetség volt a fasiszta allűröket játszó rendszer számára.

Ez a korszak termelte ki az újabb köldökbámuló magyar typust, amelyik Mussoliniban és az olasz nemzetben, akárcsak nagyapái Garibaldiban és Cavourban, a magyarság erős támaszait véli felismerni. Nincs még veszve semmi, állítja a vidéki postamester a vidéki középbirtokosnak, a kistisztviselő a hazafias egyesületbe beszervezett kisiparosnak, a guttgesinnt gazdasági elnök a dobrakerült kiszgazdának, mert a magyar nemzeti ideáloknak erős támasza Mussolini. Hogy közben a búza ára katasztrofálisan csökkent, Olaszország felé való kivitelünk egészen minimálisan nőtt, hogy a lengyel-barátság huncut vasat sem hoz a konyhára, hogy Csehországgal vámháborúban, Németországgal és Oroszországgal teljesen bizonytalan gazdasági kapcsolatban vagyunk, – mindez nem fontos.

Fontos – az illúzió.

A revízió, mint félmegoldás.

Ekkor születik meg a magyarságnak legnagyobb háborúutáni illúziója: a revízió. Revízió, mely ha félmegoldást is jelent, de áttöri a trianoni akadályokat és tömegeket hoz vissza a magyar vérkeringésbe. És ez alkalommal a revízió gondolatát egy barátságos idegen állam nagy újságfejedelme veti fel. Ha valaki a revíziós mozgalom beindulásakor, Harmsworth Kossuth Lajos óta soha nem látott elementáris erejű fogadtatásakor, a magyar tömegek figyelmét a helyes reális meglátás irányába te-

relte volna, akkor ezt az illúziót nem követe volna az a szörnyűségecsalódást, melyet ha kevesen is vallanak be, de mindenütt éreznek.

Az illúzió mindig tökéletes igyekszik lenni.

A tömegek máról hálnapra mint közelálló valóságban hittek ennek az óriási stílusú sajtóakciónak sikerében. Még a kisantant kormányok is remegve várták ennek a nagy tömeghangulatnak a kirobbanását.

Azután az illúzió szétfoslott. A revíziós mozgalom, miután a Kossuth Lajos óta elhanyagolt magyar külföldi propagandát javunkra billentette és felkeltette a figyelmet a magyar kérdés iránt, előkészítő munkáját valójában már be is töltötte. Itt az ideje, reális szemmel nézni a dolgok elébe.

Egy olyan revízió, mely a magyarság nagy tömegeit egyesíti, a magyarság tömbjével, széles, főleg mezőgazdasági területeket juttat vissza, még korántsem oldja meg a magyar problémát. Békés revízió esetét tételezve fel, teljesen kizárt dolog például: Erdély visszaszerzése és Délvidék teljes visszakapcsolása, nem is lehet remélni, a nyersanyagok miatt oly fontos felsőmagyarországi hegyvidék visszacsatolását. Mit jelent ez? Magyarország anélkül, hogy elérte volna az összes számottevő magyar nyelvterületek visszajuttatását, a jogi lemondáshoz lelki lemondással is hozzájárul a Kárpátmedence felosztottságához. Gazdaságilag megmarad specifikusan mezőgazdasági államnak, nagyobb búzafölösleggel, a megoldatlan föld és termelési problémával, nyitott országhatárokkal, szabad vámhatárokkal, egy az eddiginél is merevebb elzárkózottságban szomszédaival szemben. A revízió az utódállamok ellenséges frontját vasból acéllá kovácsolva, a szakadékot mélyíti és azt a gazdasági abszurdumot, melyet a Dunamenti kisállamok egymással szembeszegzett imperialista hóbortja annyira kövérré hizlalt, elefánttá növeli. A cseh ipar elveszti újabb gyarmatterületét, a magyar búza exportja kétségbeejtőbb kérdést képez, az egyedül reális közép-európai tervgazdálkodási program megvalósíthatása útjába további akadályok gördülnek.

Azt kérdezi valaki: tehát nem kell a revízió? Nincs szükség a csallóközi magyar parasztra, a nagyváradi magyar munkásra? Amikor két kézzel kellene utána kapnunk, tehát maradjunk meg életképtelen csonka testnek?

Ezt nem állítjuk! De egy olyan revízió, mely a magyarság sorsproblémáit nem oldja, a magyarság egy jelentős részének átsatolásával gyöngíti a kisebbségi magyarság frontját, mintegy törmelékként feláldozza őket az elnyomó többségű idegen nemzeteknek, egy olyan revízió, mely sem a kisebbségi, sem pedig gazdaságpolitikai kérdésekben megnyugtató elintéztést nem nyújt, – a magyarság egyetemes érdekeit nem szolgálja.

A harmincasok. Az új magyar nemzetpolitika kialakulása.

Az új nemzetpolitikai ideológiát az u. n. harmincasok társasága termelte ki magából. Ne méltóztassék félreérteni, itt nem a húszas reakciós ifjúsági szervezeteket értem. A *Turul* és *Hungária* sovinizmusa tipikus továbbvivője a háborúelőtti mentalitásnak. Nem róluk van itt szó. Az új magyar ideológia megteremtői egészen más környezetből és más lelki hatások alatt nőttek fel, nem a nagyváros szuperintellektuelljei, nem a tünnető lampionos és bankettes fiatalság ez. A kohó, melyből az új meglátások útbaindultak, a Bartha Miklós Társaság, az Új Élet, a Wesselényi Reform Klub, az Új Magyar Föld fiataljai és főként a felvidéki és erdélyi fiatalság.

Ennek a generációnak felejthetetlen élménye a magyar parasztság azóta elsikkadt hatalmas megmozdulása, írója a régi Szabó Dezső, prófétája Ady Endre. Szociális meglátása egészen újszerű és a maga kialakulatlanságában is frissességével megadásra készíti az 1914-es mentalitás képviselőit.³²⁾

Nem tartozik feladatkörünkbe e mozgalomról történeti áttekintést nyújtani s annak kizárólag nemzetiségpolitikai keresztmetszetét fogjuk adni.

A Bartha Miklós Társaság kisebbségi szakemberei már 1925-ben meglátták, hogy a húszas titkostársaságos és mégis hangos, de gyámoltalan irredenta a maga holnapvárásával zsákutcába vitte a magyarságot. Erdély történeti szerepének helyes boncolásával Gyárfás Elemérrel egyidejűleg eljutnak a sui generis Erdély gondolatához, az új transzilvánizmushoz, melytől már csak egy lépés a három nemzet testvéri együttműködésére alapított autonóm Erdély gondolata.³³⁾

Hogy itt nem elszigetelt jellegű elméleti mozgalomról volt szó, mutatja, hogy azt követően a konzervatív ifjúság egyik

³²⁾ A harmincasok mozgalma eddig komoly kritikát nem kapott. Ezt nyújtani még Zsilinszkynek sem sikerült, talán azért nem, mert ő is ugyanazon szellemi erőkomponensek hatása alatt áll, ha ezt még ma nem is akarja nyíltan beismerni.

³³⁾ Idevonatkozóan különösen kiemelendők Asztalos Miklós tanulmányai: Az erdélyi tudat kialakulása. Pécs, 1925. A transzilvánista gondolat. Új Élet, 1927. jan. Az erdélyi múlt tanulságai. Magyar Kisebbség, 1926. Wesselényi az első magyar nemzetiségpolitikus. Pécs, 1927. Kossuth Lajos kora stb. Bp. 1928. – Fábán Dániel; Európa jövője és a magyar paraszt. Új Magyar Föld. I. 54-64. 1. 1929. – Szász Béla: Az erdélyi magyar párt politikája és a külön erdélyiség. Szózat, 1926. II. 21. Az erdélyi autonomizmus és az erdélyi Magyar Párt. BMT. előadás, 1926. II. 24. A federalista Jugoszlávia. Új Élet, 1927. ápr. Revízió és autonomizmus. BMT. előadás, 1927. XI. 9. és önkormányzatok a magyar kisebbség szolgálatában. Jancsó Benedek Emlékkönyv. 1931. 277-290.

vezére, Nagy Iván is a nemzetiségi törvény megalkotását tárgyaló tanulmányában (1929.) az új Hungária, a népek együttélésén felépülő új közösségről beszél. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ez a tanulmány már a konzervatívabb ifjúság új nemzetiségpolitikai elkülönülését jelzi. A Bartha Miklós Társaság a nemzetpolitikai és szociálpolitikai reformáció útján továbbhaladt s Raith Tivadar, Fábián Dániel és mások a magyar-szláv kultúrkapcsolatok tanulmányozásával a Duna probléma egy igen fontos részletkérdését közelítették meg s a felvidéki és erdélyi fiatalsággal való kapcsolat felvétele útján egy új magyar szellemi együttműködés útjára léptek. Ekkor azonban bekövetkezett az erős visszahatás. Felsőbb nyomásra az egyesület tisztviselőtagjai kénytelenek voltak kilépni. A reakciós ifjúsági szervezetek felrobbantották a szép sikerrel működő diákszövetkezetet, a felvidéki sarlósok baloldali forradalmi elhajlása és csehbarátsága diszkreditálta magát a Bartha Miklós Társaságot is. Konzervatív és legitimista erők létrehozták az ellenszervezetet a Wesselényi Reform Klubban, majd ennek betiltása után a Magyar Nemzetpolitikai Társaságban. Megmozdultak és reformköntöst vettek fel az eddig hallgató klerikális fiatalok is. Egyszóval a szépen induló 25-ös mozgalom pár év alatt derékbatört és sorsát megpecsételte a mozgalom egyik vezérének, Fábián Dánielnek a szociáldemokratákhoz történt csatlakozása (1930.).

Ellenhatás a radikális megmozdulásra.

A meginduló gondolatizstudulás útja is félbeszakadt. Bár a Wesselényi Reform Klubban Eckhardt Tibor nyomatékosan rámutatott a dunai népek együttműködésének szükségességére és a cserkészmozgalom vezérgárdája hitvallásában állást foglal az asszimiláció tana ellen s kijelenti, hogy „le kell tenni a nemzetiségek erőszakos asszimilációjának anakronizmusná vált gondolatáról” továbbá hogy az ily törekvést veszedelmesnek és erkölcsileg jogosulatlannak tekinti, veszedelmes, mert a magyarság az eddig magábavett idegen tömegeket sem tudta megemészteni és ebből kifolyólag újabb tömegek felvétele „a legigazibb magyarságnak a történelmi magyar faj lélekadó alapelemének rovására” megy³⁴⁾ – a Wesselényi Reform Klub elutasító álláspontra helyezkedett a Dunakonföderációval szemben. Szerintük itt csak gazdasági és nem politikai szövetkezésre van szükség.³⁵⁾

A konzervatív magyar körök ennek a megértő hangnak dacára mindinkább visszahátrálnak a régi magyar közjogi állásul Cselekvő magyarság. 1930. 31. 1.

³⁵⁾ Mit akar a Wesselényi Reform Klub? I. 1930. 7. 1.

ponthoz. A reformer szellem lassan, de visszatér a régi szemlélethez és új köntösbe öltöztetik, elnevezik a szemléletet „új hungarizmusnak.”

Ez történik egy időben azzal, hogy oly régiszabású és konzervatív politikusok, mint Apponyi³⁶⁾ és néhai Andrássy³⁷⁾ félreérthetetlen formában a régi nemzetiségpolitika revíziójának szükségességét hangoztatják.

A régi politikus gárda két ily vezető tagja, – kik a háborúelőtti korszakban hangadó szerepet töltöttek be, – nyilatkozhatik, – a magyar sovinizmus újból áttöri a gátat. Haladottabb álláspontot képvisel Zsilinszky Endre, ki széles megalapozottságú programjában a következőket írja.³⁸⁾

„A dunai népek természetes és lehetőségig érvényesítendő szolidaritása. Erre a gondolatra nekünk kell rávezetnünk központi helyzetünknel, nagyobb történelmi iskolázottságunknál és gyökeresebb, nagyobbvonalú szervezőerőinknél fogva a dunai népeket s ránkharul a dunai népek felsőbb megszervezésének irányítása is. A dunai népek szolidaritása egy nagyobb német és oroszközi középeurópai természetes érdekközösségbe ágyazódik bele, amiből a gyakorlati politikával annyi érvényesítendő, amennyit a helyzet és pillanat megenged.”

„A magyar-olasz barátság gyakorlati tengelye a mi európai politikánknak s a magyar eljövendő politikai és diplomáciai tehetségek feladata lesz elsősorban, hogy összehangolják valahogy a horvát-magyar újjáéledő érdekközösséggel és testvériséggel, másfelől a dunai népek érdekközösségével és a középeurópai gondolattal.”

Jóval határozottabb formában foglalt állást a Magyar Nemzeti Szocialista Párt.³⁹⁾

„Követeljük az elszakított magyarság életének állandó szemmeltartását, fokozottabb külpolitikai védelmét, sérelmeinek nyilvántartását. A világ közvéleménye előtt állandóan követeljük és napirenden tartjuk a népszavazással elrendelendő béke-revizió ügyét. Középeurópa pacifikálását, Erdély, Felvidék, Délvidék és Horvátszlovonországek autonómiáját és a magyarsággal való barátságos gazdasági és kulturális együttműködését.”

Utoljára hagytuk az exkluzív konzervatívok Sol Clubja álláspontjának ismertetését.⁴⁰⁾ A Sol Club állásfoglalása itt ugyanis egybetorkollik az alább ismertetendő „új hungarista” állásponttal. Szerintük „a magyar föld ezeréves vonzása alól velünk együtt nem vonhatta ki magát egyik nemzetiségünk sem.”

³⁶⁾ A nemzetiségi kérdés múltja és jövője Magyarországon. 1926.

³⁷⁾ Magyarság, 1928. ápr. 8.

³⁸⁾ Nemzeti Radikalizmus, 140-141. 1.

³⁹⁾ Csomoss: Mít akar a M. N. Sz. Párt? 1930. 5-6. 1.

⁴⁰⁾ Magyar Világnézet, 1930. 16. sk. 1.

Szerintük a föld differenciáló hatása erősebb, mint a vérségi kapcsolat. Megértést hirdetnek s meg vannak győződve arról, hogy az elcsatolt nemzetiségeink fajtestvéreikből kiábrándultak. A legmesszebbmenő (?) kisebbségi szabadságot Ígérik a Szent Korona ősi területein és a magyar állam egységében.

Lehetetlen, hogy konzervatív társadalmi egyesületeinknek ezekben a sorozatos állásfoglalásaiban ne lássuk a gyorstalpaló; művészetét. Keret, mentalitás, lényeg és tartalom marad a régi: ilyenek merev közjogi struktúra, magyar szupremácia, burkolt, hit a mindenható asszimilációban, ragaszkodás a fennálló rendhez, a volt nemzetiségeink rokonérzésének feltételezése, geopolitikai erők túlsúlyának kihangsúlyozása és a többi.

És tény, hogy ha Pesti Hírlaptól Magyarságig, a Magyar Szemléltől a Nemzetpolitikai Társaságig, a Sol Clubtól a TESZ-ig és végül a Turul Szövetségtől Széchenyi György társaságáig a nem is oly nagy utakat megtesszük, szóval ha átjárjuk a középosztály felsőbb rétegét, mindenütt viszontlátjuk burkolt formában: szembetalálkozunk a visszatérő régi hungarista állásponttal.⁴¹⁾

Új hungarizmus.

A régi, de újnak nevezett új hungarizmus leghivatottabb képviselőjének a „harmincas” Ottlik Lászlót tartjuk.⁴²⁾

Ottlik László „Nemzet és nemzetiség” s az erdélyi kisebbség hivatalos szemléjének kiadásában megjelent tanulmánya (Lúgos, 1930.) a nemzet fogalmi meghatározásánál az öntudatos közösség mellé meghatározó tényezőül veszi fel az államalkotó és fenntartó készséget, viszont a nemzetiséget a nemzeti irodalom birtoklásával, az irodalmi kultúra hordozásával teszi azonossá. Ezzel a háború utáni tanulmánnyal az egész fogalmi készletünk visszazuhanna a 48-as tudományos szintre.

Ottlik a nemzet, haza, szülőföld, néptörzs, nemzetiség és állam terminológiájának boncolásánál szembeállítja a francia és a szláv-germán nemzetiségi elvet. Arra a következtetésre jut, hogy míg a nemzetnek eddig geopolitikai és közjogi eleme volt csak, ehhez a nemzetiség egy újabb elemet hoz, lévén ez azok közössége, kik „egy bizonyos irodalmat magukénak vallanak.”⁴³⁾ Ottlik ugyanis meglehetősen önkényesen a következőket állítja:⁴⁴⁾

⁴¹⁾ Jellemző módon a 67-es nemzetiségi politika már kítűnő tollú és elokvenciájú védőre is talált, I. Albrecht Ferenc: A kiegyezési korszak nemzetiségpolitikai értékeit. Jancsó Benedek Emlékkönyv. 1931.

⁴²⁾ Új Hungária felé. MSz. 1928. IX. és Nemzet és nemzetiség. Magyar Kisebbség. 1930.

⁴³⁾ Nemzet és nemzetiség 25. l.

⁴⁴⁾ I. mű 24-25.

„Ha azonban a nemzetiség szellemi tulajdonságot jelent, amely az egyesnek egyéniségéhez tapad, valamiféle reakciókészséget, amelyhez képest az egyes ember bizonyos felmerülő politikai, vagy világnézeti kérdésekben állást foglal, nyilvánvaló, mennél inkább alakult ki egy nemzeti irodalom, amelyben a nemzetiség világos, artikulált kifejezésre jut, amely a nemzet sajátos világnézetét, filozófiáját értelmesen kifejti és amely egyúttal megjeleníti a nemzetre, mint szellemi, kulturális egységre jellemző önkifejezés módjait, a nemzet gondolkodás és kifejezés módjának stílusát. E stílus bizonyára kifejezésre juthat és jut is a kultúrának összes funkcióiban: a vallásos életben, a politikai és jogi szervezetnek, a képzőművészetekben és mindenekelőtt a zenében, de az értelmi, gondolati kifejezések legnagyobb világosságánál, határozottságánál, pregnanciájánál fogva mégis uralkodó szerepet játszik az *irodalom*: hiszen maga a vallásos meggyőződés (!), a politikai, jogi és esztétikai gondolkodás is irodalom alakjában keres, ha nem is mindig talál szabatos kifejezést.”

A nemzetnek a nemzetiség által bővített új nemzetfogalmát Ottlik szemben a régivel meglehetősen bizonytalannak tartja, mert addig terjedhet (?) – „ameddig valamely nemzeti irodalom hódítani képes.” Szerinte „a nemzet reális, szemléletes ... összefüggése ezzel megszűnik ... és az új fajta „nemzet” egysége egy ideális eszméi síkban fejeződik ki ... (melynek) ... eszmeileg nem korlátja a földrajzi határ.”⁴⁵⁾

Ha, mondja Ottlik, az új nemzet fogalmat meg akarjuk különböztetni a régitől, „oly embercsoportot, illetve sokaságot jelent, amely egy irodalmi kultúrának hordozója s amely magát másoknál különbnek, magát mások felett uralomra hivatottnak partja.”⁴⁶⁾ Az új nemzet tehát agresszív és imperialisztikus.

Végső következtetése,⁴⁷⁾ „hogyan a régi nemzetek mindinkább nemzetiségekké”, „az újonnan keletkezett nemzetiségek nemzetteké vannak alakulóban.”

Ottlik következtetései és meghatározásai lényegesen új elemet nem tartalmaznak. Következtetésének megfordított a beállítottsága. A királyi hatalomból származtatja le az államot és a nemzetből, mint geopolitikai és közjogi közösségből a nemzetiséget. „Új Hungária” címmel a Magyar Szemlében megjelent tanulmányában harcot hirdet „a külsőséges, szóvirágos, vitézkötéses nacionalizmus ellen”, melyet a polgári demokrácia oldalhajtásának tart. Szerinte a nemzeti kultúra nem pusztán az irodalomban, a nyelvben jut kifejezésre, a legkülönbözőbb nyelvet beszélők egy ősi sorsközös-

⁴⁷⁾ 26. 1.

⁴⁸⁾ 27. 1.

⁴⁹⁾ 29. 1.

ségen belül gondolkodásmódban, érzelem és kedélyvilágban, valamint a művészi alkotóerő stiláris egységében közelebb állhatnak egymáshoz. Ilyen minden nemzetiséget összetartó elszakíthatatlan sorsközösségnek tartja Szent István birodalmát.

Ottlik elmélete ebben a megfogalmazásban általánosságban közel áll a Sol Club fent ismertetett állásfoglalásához.

A történelmi Magyarország földrajzi és közjogi kerete mindazon nemzetiségeknek, melyek annak területén élnek, a geopolitikai, kulturális és gazdasági vonzóerő nagyobb, mint a nemzetiségi tasztítóerő, kifelé a hasonló nemzetiségű testvérnemzetek felé. Az összeomlás egy organikus egységet kényszererővel robbantott fel, de az új hungarizmus győzni fog épen túlnyomó eszmei és reális tartalmánál fogva.

Az új hungarista álláspont kritikája.

Az új hungarizmus a maga vonalvezetésében (Szent Korona területe, „Szent István hagyatéka”) specifikusan háborúelőtti mentalitású elmélet. Túlnagy súlyt helyez az eszmei erőkre (tradíciók, közös kultúrformák), bezárja a határokat a Kárpátoknál és magyar szupremácia alatt a volt nemzetiségeink fajtestvéreiktől való újbóli elszakítását feltételezi. Figyelmen kívül hagyja, hogy a jó egy tucatnyi kisnemzet számára a történelmi Magyarország túlszűk, a magyar közjogi formulák pedig ellenszenves keretet képeznének a tótság súlypontja a történelmi Magyarország határain belül is esik, viszont azonban a délszláv nemzetek és a románság elhelyezkedési és kultúrcentruma azon kívül van és ebből következik, hogy az Új Hungária sem elnevezésben, sem tartalomban számukra nem kielégítő megoldás, sőt valljuk be: új szöveg csak a régi nótára. Az Új Hungária eszméje az Ottlik-féle megfogalmazásban visszaesést jelent a húszas évek nemzetiségpolitikai elméleteivel szemben és bár mint láttuk az egyoldalú nemzetiségi ideológia agresszív és imperialista elképzelését nem ossza, sőt agresszivitással épen a nemzetiségi álláspontot vádolja meg, akaratlanul is agresszív és imperialista az utódállamok nemzeteivel szemben. Feltehető-e, hogy a magyarság Új Hungárián belül bármiféle központi hatalom és bármiféle közjogi nemzet kedvéért feladja az oly drága áron megvásárolt önrendelkezési jogát? Felér a mi számunkra az új Hungária eszméje a magyar faji és nemzetiségi állásponttal? Mi fontosabb számunkra: önmagunk százszázalékos kiélése, vagy egy további természetellenes vegyülés tételes biztosítása? És ha nem tehető fel, feltehető-e viszont az, hogy kisebbségeink dobva két évszázados nemzetiségi programjukat, az új, merőben közjogias nemzetállam kedvéért elismerik a magyarság szupremáciáját, holott ép az az ellen való élő tiltakozás váltotta ki belőlük 1918-ban a Los von Budapestet?

Épen itt az ideje szembenézni azokkal az elméletekkel, melyekkel a múlt századvégi, liberális-konzervatív gyökerekről táplálkozó és az egyetemeinken három jogászgenerációt felnevelt „politikai tudományunk” felvetett. Ez az államjogi iskola volt az, mely egy egész világgal szemben bezárva tartotta az egyetem kapuit a szociológia előtt, körömszakadtáig tagadta a társadalmi osztálytagozódás létezését és belevitte a köztudatba, hogy a magyarság léte és fennmaradása elválaszthatatlan a középkori eredetű, de XVIII. századbéli közjogi Szent Istváni királyság gondolatától. Ennek a royalista államtudományi iskolának eminens érdeke fűződött ahhoz, hogy a 67-es, vegyesnemzetiségű, isteni elrendelésből származó magyar monarchia gondolatát lépten-nyomon kihangsúlyozva. Ottlik tanulmánya ebből a kohóból került ki a napvilágra. A múlt század államtudományai perszonalifikálják az államot és külön öntudatos léttel ruházzák fel. De a tisztára közjogi államközösség mellett ilyen személyi léttel bír az államtesten belül elhelyezkedő nemzetközösség és az ezt kitevő, részben azt túlszárnyaló nemzetiségi közösség is. Ez a jogi szemléletű formularizmus a maga fogalom-filologizálásával, ma a platói ideális állam mellé, vagyis az irodalomtörténetbe való. Az állam, nemzet és nemzetiség fogalmi körét a maga közérthető tisztaságába (a tudomány véleményünk szerint közérthető kell, hogy legyen) vissza kell helyeznünk. Ezt másként elérni nem tudjuk, mintha a fogalom tartalmát tisztázzuk.

Az állam szerintünk tisztára egy organizáció, mely bizonyos területen lakó emberek sokaságát merőben a hatalom parancs-zavával és bizonyos közjogi normák között egybefoglalja. Az államnak, mint közhatalmi intézménynek nincs tehát valami mythikus, emberfölötti személyisége, hanem mint más kisebb, nem közhatalmi közösség, nem más, mint egy tartósabb és komplikáltabb közigazgatási gépezet.

A nemzet szintén közjogi fogalom: összessége azoknak, akik az állam területén élnek és az állami közösségnek *aktív* részesei.

Szándékosan használtuk ezt a körülírást. A nemzet egészen napjainkig, a modern állam létrejöttéig, nem esett egybe az állam lakóinak összességével. A görög városállam és a római birodalmi állam idegenje és rabszolgája, a közép és újkor jobbágyja, nem tartozott közjogilag a nemzethez. A nemzethez tartozandóság tehát pusztán közjogi fikció, azt gazdaság-, geo- és kultúrpolitikai elemek kiegészítik, de meg nem határozzák

Az állammal és nemzettel szemben a nemzetiség nemcsak közjogi összesítése az emberek sokaságának, hanem bizonyos területen élő, egy nyelvet beszélő, túlnyomórészt azonos kultúrájú (a kivételek mindegyikének tudományosan megmagyarázható jellege van), a közösség tudatával bíró és gazdasági kö-

zösségben élő emberek összessége. Az az érv, melyet a nemzetiségek vérségi (faji) közösségével szemben felhoznak, nem állhatja meg a helyét, mert a nemzetiség történeti képződmény, tartalma, összetétele változik és *ha részeiben nem is, de nagy felületében igenis vérségiileg egymáshoz közelálló embereknek a sokasága*. Ha a francia, német és angol nemzetiség történeti kialakulását vizsgáljuk, a történelmi vegyülés egész sorozatát állapíthatjuk meg. Az Árpádkori magyarság nemcsak nyelvében különbözött a maitól, hanem faji összetételében is. De az Árpád-kori magyar és a szláv-germán-török elemekkel kevert XIX. századi magyar ma is époly körülhatárolt vérségi közösség, mint amily körülzárt egész a középkori és a mai német nemzetiség. Ha biológiailag, legalább is ma még, a magyarság, németiség, vagy valamely dunai szláv nemzetiség nem is különíthető el, lévén abban különböző rasszelemek feltalálhatók, mint nemzetiség zárt egészet alkotnak. Az a körülmény, hogy minden nemzetiség az érintkező felületeken, vagy kivándorlás és asszimilálódás következtében veszít, vagy nyer értékállományában, itt nem befolyásolja a fenti fogalmi meghatározást, de nem gyöngíti ezt a meghatározást az a történelmi tény sem, hogy minden nemzetiség napjainkban is új idegen elemeket vesz fel magába.

A nemzetiség fennmaradása nem szükségképpen van összekötve az egy államban éléssel és a nemzetté való kiteljesüléssel, bár minden nemzetiség belső és külső okokból egyformán arra törekszik. A magyarság az utolsó ezer év folyamán ezt a kiteljesülést elérte és mindig fenntartotta, bár annak javára évszázadokon át koncessziókat is tett a birodalom területén élő egyéb nemzetiségek, vagy az idegen imperialisztikus török és Habsburg-német államhatalmak javára. De éppen a magyar nemzetiségnek ezt a kiteljesülésre való törekvését nem lehet és nem szabad alávétetni oly kívülálló történelmi erőknek, melyeknek ma a jelentősége a minimálisra csökkent. A magyar nemzetiség az állami együttélés érdekében a többi nemzetiségeknek évszázadokon át oly súlyos koncessziókat tett, melyeknek tovább alkalmazása veszedelmes a magyarságra nézve.

Nem titkoljuk egyáltalán tehát, hogy a liberális pánmagyar nemzet fogalmánál ezerszer fontosabbnak tartjuk a magyar nemzetiség, a magyarság fogalmát! A magyarságot sajátos elhelyezkedése arra kényszeríti, hogy a Dunamedencében más nemzetiségekkel éljen együtt. Ebből a kényszerű helyzetből azonban merész dolog volna azt a következtetést levonni, hogy a magyarság egy újabb, szélesebb államközösségen belül ismét saját egyéniségét, önálló létét hozza áldozatul a magyar nemzet pánmagyar fikciójának, az új hungaristák által elképzelt restaurált Szent Istváni állam gondolatának. Nem kézenfekvőbb és korszerűbb volna, ha az új hungaristák egy oly időszerű és ma-

gyarabb államközösségi formát találnának fel, amely az összes dunai nemzetiségek békés együttélését maga után vonja, de amely ugyanakkor kizárja, hogy bármely nemzetiség súlyos áldozatot legyen kénytelen hozni ennek a közösségi formának? Nem természetesebb volna, ha az új hungaristák feláldozva merev közjogi doktrinérizmusukat, minden erővel és kizárólagosan a magyarság értékállományának megtartására és ennek *belülről* való növelésére törekednének? Sajnos ez a pont a magyar nemzetpolitikának még ma is a legsebezhetőbb pontja. Mind nagyobb és értékesebb tömegek kezdik belátni, hogy a történelmi (túlnyomórészt Habsburg korszakból származó) tradíciók és formák restaurálásánál, – amely végeredményben csak szűk társadalmi rétegek és prononszírozott nemzetiségek érdekét szolgálná, – sokkal égetőbb egy nagy gazdasági és társadalmi röneszansz beindítása, melynek végső pontján nem *a Szent Istváni, hanem egy új modern Magyarország áll!* Arra a beszajkózott ellenvetésre, hogy a történelmi Magyarország nemzetiségeit a Szent Istváni tradíciók eszmei közössége tartja még ma is össze és hogy nemzetiségeinket az 1914. előtti tradicionális és geopolitikai erők vonják, húzzák Budapest és a Nagyalföld felé, azt válaszolom, hogy *a magyar igazság legerősebb fegyvere nem a múlt, hanem maga a természet, mely a Duna mentének népeit nagy földrajzi és gazdasági egységbe kovácsolta össze.*

Sem politika-elméleti, sem pedig közjogi érvek tehát nem hozzák közelebb a magyar kérdés megoldását. Ezt a megoldást csak a reálpolitika, egy korszerű, haladó és nacionális szempontból öntudatosabb magyar szemlélet hozhatja meg.

A megtalált régi közjog és a szociálissá festett legitimizmus.

Amikor 1921-ben egészen felelőtlenül az *arra illetékesek* a Romániával való perszonálunió tervét felvetették s amidőn már harmadiízben került a nemzetközi sajtópropaganda előterébe a csehszlovák kapcsolat gondolata, minden alkalommal egy és ugyanazon körök a legkétségbeejtőbb erőlködéssel azzal igyekeztek a magyar közvéleményt elrettenteni, hogy ez nem más, *mint a történelmi magyar államiság eszméjének feladása.* De ezzel egyenértékűen veszélyesnek tartották az Anschlusst is, amely a magyarságot a pángermán veszedelem torkába löki.

Ugyanazokkal a tényezőkkel állunk szemben az egyik és a másik esetben is: az u. n. jogfolytonosság híveivel, a legitimistákkal. Mindkét megoldás keresztezi egyáltalán nem titkolt vágyukat: a Habsburg-monarchia visszaállítását. Mert az egyoldalú román kapcsolat a Hohenzollerneknek a magyar trónra jutását eredményezné, az Anschluss örökre lehetetlenné tenne minden Habsburg nagyhatalmi ábrándot, végül egy esetleges

cseh kapcsolat a magyar közélet oly nagymérvű demokratizálódását vonná maga után, ami mindennemű restaurációnak egyszer s mindenkorra útját állná.

A mai viszonyok fennmaradása mellett a habsburgiánusoknak ha más egyebe nincsen is, de van *reményük* arra, hogy évszázados tapasztalatú fejlett nagy családi diplomáciájukkal előbb-utóbb egy szociálisra átmázolt magyar örökös királyságot tudnak a maguk számára biztosítani. Ezért az a kétségbeesett (többnyire naiv és átlátszó) propaganda, mellyel a nagybirtok, a klérus és a nehéztőke egy része vissza akarja ünnepilakomázni a megutált többszázados múltat s *ezért kell a magyarságnak egy évtizede minden reálpolitikai sutbadobni, hogy a habsburgiánus „nemzeti” demagógiával szemben helyt lehessen állni.* Azok, kik évszázadokon át állandó koncessziót tettek s mindig a magyarság rovására, most ki akarják teljesíteni az udvari közjogászok által kitermelt Új Hungária fogalmát.

A hungarizmus koncesszióit nem egy egészséges gazdaság és szociálpolitika teherlapjára írja át: a közjogi közösség, a nemzet fogalmát akarja újból előtérbetolni a magyar nemzetséggel szemben.

A tudománypolitika nem bújhat el poros akták közé. Lehetetlen észre nem venni azt a lelki és fizikális közösségérzést, amely a magyar történelmet „modernizáló” Szekfü Gyulák, az új hungarizmust kitermelő magyar szemlések, a germán Dahlemet felépítő kultuszminiszterek és a fiatal arisztokrácia 48. március 15-ét gyalázó grófia között fennáll.

Turáni-szláv parasztideológia.

Még a maga nagy tévedéseivel is sokkal tisztultabb és szélesebb megalapozottságú nemzetiségpolitikai elképzeléssel lépett a magyar tudományos közvélemény elé Fábián Dániel, a Bartha Miklós Társaság volt balszárnyának a vezére. Egyik alapos tanulmányában⁴⁸⁾ a Középduna jövőjét egészen eredeti módon jeleníti meg. Hivatkozik arra, hogy a magyarság a szláv-turáni keleti kultúrkör és a latin-germán nyugati kultúrkör határán fekszik. Utal Roheim Géza, Harsányi Kálmán és Raith Tivadar adataira, melyek a mitológiában, etnikumban, építkezésben, népművészetben, falukultúrában ezernyi közös elemre hívták fel a figyelmet, amely a magyarság és a szlávtság között fennáll. A turáni-szláv euróázsiai kultúra merő ellentéte a nyugati germán-latin kultúrának. A keleti kultúra hordozója a magyar paraszt. Erre a szocializmus ideológiáján túlhaladó keleteurópai parasztközösségtudatra építi fel a maga Európát megváltó

⁴⁸⁾ Európa jövője és a magyar paraszt. Új Magyar Föld, I. 54-64.

parasztideológiáját, mely szerinte nyugat csökevény és haladó polgári közösségével és a bolsevik világáramlattal szemben is Keleteurópában döntő tényezővé válhatik. A magyar parasztságnak ebben a nagy parasztevolúcióban természetesen döntő szerepet szán.

Fábián elmélete: hit a parasztság világformáló erejében s ez ma már nem elszigetelt jelenség. Az a nagy krízis, mely egész Közép és Keleteurópa gazdaságát 1918. után végiglátogatta, ma még korántsem szűnt meg, sőt bizonyos, hogy a hivatalos közgazdaságtudomány megoldásai a mezőgazdasági termelés korszerű útjait épügy nem mutatták meg, mint ahogy a parasztkérdést sem oldotta meg a nagybirtokosok és indusztrialisták zsoldjában álló Duna körüli diktatúrák drasztikus keze. A paraszt-internacionálé előbb-utóbb áttöri a szociáldemokráciák és a nagyagráriusok gyűrűjét és Középkeleteurópának ezt a sorsdöntő szociális és gazdasági kérdését előtérbe fogja dobni. Hogy egy ilyen parasztevolúcióban, esetleg revolúcióban, milyen szerepe lenne a magyar parasztnak azt a mai kaotikus viszonyok között megítélni nem lehet. Tény az, hogy Fábián tanulmánya nem hiába íródott meg, mert rámutatott arra, hogy a dunai népeket egy mindennél erősebb kapocs: „teljesen azonos lelkistruktúrájú parasztságuk is egymásmellé állítja. Másik irányban azonban nem vonta le a következtetést eléggé erőteljesen. A magyarság és a szlávtság közötti kapcsolat alapvető változáson kell, hogy átessen. A nyugati és délszlávtságnak előbb-utóbb számolni kell azzal a ténnyel, hogy a magyarság, mint ezeréven át, úgy a következő évezredben sem törölhető le Európa térképéről. A pánszláv expanzióknak tehát másfelé kell utat találnia. Viszont magyar részről feltétlenül hódítania kell egy olyan irányzatnak, amely a szomszédos szláv nemzetekkel az egykori középkori és újkori testvériség felelevenítésére törekszik és leszámol azzal a történelmi babonával, mely évszázadokon át a magyarságot, mint Nyugat előbástyáját játszotta ki s amely a magyarságnak végtelen nagy anyagi áldozatokat jelentett s a magyarságot időről-időre idegen érdekek szolgálatában valósággal megtizedelte. Semmi jelentősége sincsen annak, hogy a magyarság ma Róma, vagy a nyugati kapitalizmus védőfrontját képezze. Ha a nyugati népeknek van fenyegetett értékük, ám harcoljanak érte maguk. A szlávtság és a magyarság egymásközi viszonyának rendezése”, tehát ügyiét azoknak a legsürgősebb külpolitikai feladatoknak, amelyeket a közeljövőben meg kell, oldanunk.

Fábián eredeti elképzelése főleg a felvidéki radikális fiatalokban talált élénk visszhangra s Budapesten és Kolozsvárott is igen élénk vitát váltott ki. Pető Sándor a magyarság egy ily szerepvállalásában faji megalomániát lát: kritikája azonban kátyúba jut, midőn a magyarság hivatását még ma is abban

találja, hogy mi a nyugati kultúrát közvetítjük Keletnek, vagyis előretolt kultúremporiuma és védőbástyái vagyunk Nyugatnak. Hogy ez az álláspont mily képtelen és tarthatatlan, arra legyen elég azt felhozni, hogy a mai közlekedési és élénk nemzetközi viszonyok között egy ily feltételezett kultúrcentrumnak is csak abban az esetben van jelentősége, ha a szomszédos kultúrtefűletekkel barátságos viszony áll fenn.

Az autonomisták. Az önálló Erdély.

Egészen sajátos helyet foglalnak el a nemzetiségpolitikusok és kisebbségkutatók között az u. n. autonomisták.

A kisebbségi magyarság 1918. év óta tizennégy éve él az új államközösségeken belül. A hurrámagyarok Budapesten és a csonkaországban a saját bőrük veszélyeztetése nélkül lehetnek irredenták, kardcsörtetők, bankettszónokok és hazafias kupiénekesek. Velük szemben az elszakított magyarságnak azonban a saját érdekében hozzá kellett alkalmazkodnia az új helyzethez. A felvidéki magyarság látta be legelőször, utána az erdélyi és legkésőbb a legerőtlenebb délvidéki, hogy a passzivitás kétélű fegyver, mely esetleg többet árthat, mint használhat. Kétségtelen, hogy a hatalom új urai a könnyen, csaknem vértelenül szerzett győzelem első mámorában kíméletlenebbek voltak, mint amilyenek ma másfél évtized múltán. Kétségtelen, hogy semmiféle eszköztől sem riadtak vissza, hogy a kisebbségek öncélú szervezkedését meggátolják, de már akkor tisztán lehetett látni, hogy a magyarság számbelileg sokkal nagyobb, belső kulturális tudata sokkal erősebb és végül a gazdasági organizmusa sokkal mélyebbre nyúlik, mintsem, hogy kiirtani, kiüldözni, vagy beolvasztani lehetne. A passzivitás jogcímet ad a retorziós lépésekre, főleg gazdaságilag ezernyi lehetőséget, amit ki lehet használni, dugaszol el. A passzivitás módszerét még a régi vármegyékben erőteljesen megszervezett nemesség, amelyet hozzá jól fundált földtulajdona képessé tett az ellenállásra, sem tudta hosszú ideig alkalmazni. Hogyan alkalmazhassa ezt sikerrel a javarészt kispolgári és paraszti dolgozó magyarság?

A kisebbségek politikai szervezéséhez az alapot azonban a magyarság végtelen hátrányára – nem a dolgozók tömegeinek már meglevő szociális és gazdasági szervezetei (ilyenek alig voltak), hanem az egyházak, a földbirtokos és lateiner uriosztály és a még épen maradt bank- (gazdasági kapitalista) érdekszervezetek alkották.⁴⁹⁾ Ez a születési hiba azután kihatott a magyar kisebbség további küzdelmeire is, amelynél a magyar pártok vezérgárdája, ha a szavazóurnához tömegeket is tudott

⁴⁹⁾ Szentimrei: A kisebbségi magyarság 'elhibázott útja Erdélyben. U. M. F. III. 34-42,

mozgósítani, de soha nem tudott valódi tömegmozgalmat beindítani. Kimondjuk nyíltan: *a kisebbségi magyarság érdekébe a magyarság irai és főként kitűnő sajtója többet tett, mint valamennyi hivatásos politikusa együttvéve.* Amíg az erdélyi magyarság egy párt rendszere valósággal kiölte a magyar politika kezdeményező erejét s komolytalan párt-diktatúra dorongol le minden értékes megnyilvánulást,⁵⁰⁾ addig a felvidéki magyarság többpárt rendszere lehetetlenné tesz magasabbvonalú egységes akciót és a cseh parlamentarizmus sajátosan zsibbasztó párt-abszolutizmusa által épített gátakat csak erősíteni alkalmas. A kisebbségi magyarság eddigi küzdelmeiben túlsók a sérelmi politika, a taktikázás, a programtalansággal járó bizonytalanság s ilyen maga a tömeg is, mely nem lát maga előtt biztoskezü és nagystílusú vezetőt s amely ép ezért a marxizmustól az ókonzervatív és klerikális vizekig minden eszmeáramlatnak kritikátlan befolyásolása alá kerül (1. a magyar pártok sorozatos paktumjait, az ifjúság forrongó és szociálisan telített parasztkeresését, a városi intellektuellek posthumus nyugatimádását, az amerikáner szellem előnyomulását stb.).

Míg az erdélyi Magyar Párt konzervatív vonalvezetése a régi politikus-gárda kezében biztosítva volt, a „hódítók” elejétől-végig bizalmatlanok voltak velük szemben. A román politikusok egy része még a magyar parlamentből ismerte ezt a garnitúrát és hiába hirdette nekik Gyárfás Elemér, hogy ő mindig románbarát volt s hogy az ő véleménye szerint az erdélyi magyar kisebbség ügye oly sajátos belügye az erdélyi magyarságnak, hogy abba a csonkamagyarságnak beleszólása nincs.

Ez a furcsa és erőltetett államhűség, – amely mellesleg nem tartotta fontosnak, mint Koós Károlyék, leszögezni vezérgondolatként Erdély autonómiájának követelését, – nem hatotta meg egyáltalán a hatalom új urait, újból és újra újból minden megmozduláskor a Magyar Párt vezérkarának a szeméretették, hogy nem képviseli joggal a magyarság tömegeit, hanem a régi magyar grófi és kapitalista érdekközösség képviselője. Mi itt nem bocsátkozunk annak taglalásába, hogy ez a híresztelés mennyiben fedi a valóságot. Tény az, hogy a magyar kisebbségi egységfontnak meg vannak a maga súlyos hátrányai is. A kisebbségi egységfont nem folytathat céltudatos gazdasági és szociálpolitikát; a magyar élet különböző erő-tényezőinek kiegyensúlyozásával a saját maga álláspontját teszi labilissá, egy se hideg, se meleg nacionalizmust termel ki, amely nem ismer külön magyar városi, külön magyar vidéki, kapitalista és dolgozó, ipari és mezőgazdasági érdekeket. Taposómalmában nem jut szerep az egyéniségeknek és taktikájá-

⁵⁰⁾ L. Koós Károlyék akcióját, legutóbb a Krenner Miklós-Bethlen György affért, Bordeaux ügyvéd bukaresti akcióját.

ban túlóvatos, merev és nehézkes marad. A kisebbségi magyar egységfontnak sokszor több a kára, mint a haszna. A szervezett munkásságot szocialista programja kizárja ebből a közösségből, holott ugyanakkor *egy pártok szövetsége* mozgósítani tudná őket is. Az urbanizálódás Erdélyben is rohamléptekkel halad elő és sem lagymatag liberalizmussal, sem pedig erőtlen keresztényszocializmussal a keletkezőben levő hatalmas városi dolgozó osztályt elkötelezni nem lehet.

A kisebbségi politika súlyos teherpróbára állítja a magyarság szóvivőit, de nem lehet oly megpróbáltatás, amely egy határozott célkitűzésekkel, munkaprogrammal bíró mozgalmat elfojtani képes volna.

Ha Gyárfások monroe-doktrínája a csonkaországi fröccs-irredenták és sörhiterek ellen irányul, akkor helytálló, de oly vonatkozásban, hogy a magyar kisebbségi probléma kizárólag a kisebbségi magyarság ügye volna, nem egyéb újdonság gyártásnál. Kisebbségi monroe elmélet abszurdum önmagában véve, a kisebbség létjogosultságát éppen egy nagyobb kultúrközösséghez való tartozás igazolja, ez a magyar kultúrközösség, mely Braziliában és Északamerikában époly elevenen érdeklődik az erdélyi magyar sors iránt, mint Bukarestben, vagy Kolozsvárott. De abszurdum a monroe-elmélet abból a szempontból is, mert ma már a zárt, teljesszuverénitású államtípus merő fantom, politikailag a Nemzetek Szövetsége, gazdaságilag pedig a világgazdaság szertelötték ezt a koraujkori építményt. Ma, amikor egy külföldi kölcsön, egy nagyobb szabású belföldi beruházás, vámegegyezmények, exportlehetőségek ezernyi finom szállal kötözik meg az államok kormányainak kezét, mulatságos dolog az erdélyi problémát zárt, magamintézemel problémának tekinteni.

A monroisták találták ki az u. n. erdélyi lelket, vagy szellemet, mint egyesek nevezték, a transilvánizmust. Ez valami ködös, körül nem határolt speciest alkotna az erdélyi magyarból az összmagyarságon belül, mely múltja, tradíciói, geopolitikai tényezők és egyebek egészen külön létre determinálnának. A transzilvánizmus egyik kutatója eljutott odáig, hogy az erdélyi magyarok, románok és szászokat egy kultúrközösség tagjaiként tüntette fel (természetesen oly bizonyítékok alapján, melyhez hasonlókkal a csehek például a germán és nem a szláv kultúrközösséghez volnának sorozhatók). A transzilvánizmus egy másik felkes hirdetője felállította a tételt, hogy Erdély tájatos földrajzi fekvésénél fogva felváltva ahhoz az államközösséghez tartozott, amelyik keletről, vagy nyugatról hatalmasabb volt. E tétele kellő történeti bizonyítékait azonban nem tudta felmutatni. Erdély a történelem folyamán soha keleti, vagy déli államhatalom tartozéka nem volt. A géta-dák korszaktól az avarokig és a magyarság ezer éve alatt, vagy egy állam központja volt ,tehát öncélú életet élt, vagy pedig egy töle nyu-

gátra eső államnak volt a kiegészítő része. Amit az említett kutató, Asztalos Miklós tételében megfogalmaz, valójában csak az utolsó századokban s aktuálisan csak napjainkban vált élő valósággá, amikor Erdély, mint vegyesnyelvetterület a nyugatra eső magyarság és a keletre levő románság között lett Eris almája.

A monroisták és transzilvánisták nem nyújtanak munka-programmot, de építőmunkások mégis, mert az erdélyi magyarság öntudatosságát öncélúsággá akarják növelni.

Az elmélet munkásai mellett a gyakorlati politika is a helyzet súlyos nyomása alatt elkerülhetetlenül át kellett, hogy alakuljon. Apponyi Albert és röviddel halála előtt Andrássy Gyula voltak oly őszinték, hogy már évekkel előbb beismerték, hogy a régi magyar nemzetpolitika revízióra szorul és hogy bármiként is alakuljon a magyarság sorsa, a visszaállítandó Nagymagyarországon belül is biztosítani kell volt nemzetiségeink számára bizonyos kisebbségi autonómiát. A konzervatív régi Magyarország két vezetőképviselőjének nyilatkozata azonban nem váltotta ki a várt visszhangot. Az 1926. körüli Magyarország még igen erős behatása alatt volt az ellenforradalmi nacionalizmus és a régi liberális nacionalizmus csodálatos kereszteződéséből teremtett magyar közhangulatnak.

E sorok írója már akkor látta, hogy az új nemzetpolitikai koncepció kitermelésére a háború előtti generáció képtelen, minden jóakarata mellett egészen más a lelki felépítettsége, ezért arra az álláspontra helyezkedett, hogy a harmincasok felfogása itt a döntő faktor. A Bartha Miklós Társaságból kiinduló autonomista politikai koncepció azóta (kivételesen az ellenforradalmi gyökerű tányérsapkás fiatalság) át és áthatotta ezt a generációt; ezek tértek meg az új szellemi iránynak, ezek itt és ezek a határokon túl.

A revíziós mozgalom csak növelte az autonomisták esélyeit, mert a revíziós gondolat már bizonyos megalkuvást jelent a pánmagyarizmussal szemben. Amily reálisnak látszott összefüggő magyar tömbök visszacsatolásának a követelése, éppoly elengedhetetlennek mutatkozott rátérni a kisebbségi probléma egyedüli megoldási útjára: az autonóm közösségek létesítésének az előkészítésére.

Ennek a nagy szellemi pálfordulásnak volt a jele Ottlik László dolgozata (Új Hungária felé), amelynek hozzá jelentőséget az adott, hogy a Bethlen Istvánhoz közelálló konzervatív Magyar Szemle hasábjain jelent meg (1928. szept. 1-9. 1.). Ottlik cikkét a megjelenési hely és nem a tartalma tette hatásossá. Hiszen azok a gondolatok, melyeket papírra vetett már évekkel azelőtt pertraktáltattak a harmincasok között. Ottlik kiindulási pontja azonban Magyar Szemle ízű. A „liberális polgári

nacionalizmustól” visszatér a „patriotizmus”-hoz (vajjon ez, ha nem polgári, és több, mint valószínű, nem szocialista, micsoda? – rendi, osztályuralmas!?), amely nem akart asszimilálni és nem tett különbséget nyelv, vagy ahogy Ottlik előszeretettel használja „irodalmi” kultúra szerint. Ottlik mindent megoldhatónak vél a közjogi közösség („Szent István birodalma”) és a geopolitikai közösség helyreállításával. Merész lendülettel azután a neonacionalizmus és a neopatriotizmus között von párhuzamot (!) s ezzel szerencsés új fogalomkifejezését agyon is üti. Kíri cikkéből a vágy a középkori se színe se szaga patriotizmus után, ellenszenva a francia forradalommal szemben és azzal a páratlan felfedezéssel jön elő, hogy nem a feudalizmusból ered a nacionalizáló törekvés, hanem a frissveretű polgári demokráciából! Szerinte az 1867. utáni nacionalizmus negatív, a neonacionalizmus lesz majd pozitív tartalmú (mikor?). Természetes, hogy az ilyen gyökerekből táplálkozó „új hungarizmus”-on belül a tót, a horvát, a román mind önfeledten a magyar neonacionalista keblére fog borulni és némi kis autonómiák ellenében hajlandó lesz botor kispolgári demokráciás önrendelkezési jogát a közjogi szimbólum és a „geopolitikai” tabu kedvéért feláldozni.

A tiszta magyar faji álláspont.

A magyarsághoz a kulcsot elsősorban a történelem adja meg. A magyar nemzetiség, a magyar kultúra egyformán térben és időben létrejött képződmény.

Mi a magyar nemzetiség?

Irodalommal bíró laza, összefüggéstelen, állami, nemzeti különlétre nem predesztinált közösségi forma? Az államalkotó magyar nemzet létrejöhetett-e pusztán geográfiai és közjogi adottságok feltételezésével a *magyar nemzetiség nélkül*? Nem, a magyar nemzet Mátyás királyig nem más, mint a magyar nemzetiség.

A magyar nemzetiség öntudattal bíró, vér és kultúrközösségen alapuló magyarul beszélő embercsoport történelmi képződménye. Ha határai konkrét vonalakkal nem is húzhatók meg, ha nincsenek is határozott, azonnal felismerhető jelei (a magyarul beszélés nem az, mert a hazai más nemzetiségek elég nagy számban beszélnek), azért époly élő, organikus valóság, sőt egyedül organikus valóság, a nemzet pusztán keret a magyarság élő összefogó tudata nélkül. Állampolgárság, név, magyarultudás lehet könnyen megállapítható külső ismertetőjel, de nem közösségformáló erő.

Az asszimiláció (magyarosodás) hosszú évezredes folyamata hatalmas idegen tömegeket olvasztott be. Ez a beolvadás azonban sohasem volt gyorsütemű (Ankerschmidtek) és sohasem volt mesterséges (67-es szemlélet). Ha az asszimiláció nagyobb méreteket öltött (a középkor második fele, az 1867. utáni korszak), annak intenzitása csökkent az extenzitás javára s a történelmi magyarság számarányának csökkenése a magyar kultúra és nemzeti tradíciók válságát idézte elő. Ma a magyarság idegen elemekkel túltelített, ez okozza a nagy magyar lelki válságot, a belső alkotó szellem csökkenését, az ideges jövőkeresést. A meg nem emésztett nagyszámú idegen elem az, amely lázasan igyekszik a magyar kultúra életformáihoz hozzáalkalmazkodni s közben lázba borítja magát a régi organizmust is!

A magyarság már közjogi sajátos struktúrája miatt sem volt soha türelmetlen; türelmetlenek, hurrámagyarok rendszerint mindig a jól meg nem emésztett magyarok voltak, ők termelték ki a múlt század asszimilációs hóbortját s vitték extenzív nemzetiségi politikájukkal csődbe a magyarságot. A Kossuth korszakában vezető tiszai-erdélyi keleti magyarság a múlt század második felében kimerülve sajnos letér az ősi hagyományokról és bihari erőszakpolitikájával a hurrámagyarokkal fog kezelt. A történelmi magyarság számarányának növelése, gazdasági és kulturális súlyának emelése számukra másodrendű volt szemben a porosz erőszakstílus remélt sikerével. A helyes nemzetiségpolitika a nemzetiségi szakadék kimélyítőjévé és az évszázados magyar kisebbségpolitika meghamisítójává.⁵¹⁾

Gyökeres változás kellett azonban, hogy beálljon 1918. után. A magyarság az összeomlással leled csőd elé került. A megalomániás hungarista álláspont a maga optimizmusával eltűnt, csupán néhány javíthatatlan öreg sajátja maradt

Az összeomlás megindította a magyar nemzeti erők, célszerű, tudatos szervezését és ösztönös kiválogatódását. A zsidó és sváb kérdés felvetődése igaz ugyan, hogy erős megrázkódtatások között, de megindított egy nagy gazdasági folyamatot, amely a magyarság érték és emberállományát végre tisztázni fogja és a történelmi magyarság törzsét ki fogja egészíteni a magyar vér és kultúrközösségbe már beolvadt, származását és régi nevét felejtő sok százezernyi újmagyarral. A magyarság egységéből fakadó új magyar nacionalizmus, mely évezredes gyökerekből táplálkozik a maga egészségességével és céltudatosságával akkora erőt képvisel, mely biztosítani tudja a közép-dunai kism nemzeteket a pángermán és pánszláv előretöréssel szemben egyformán.⁵²⁾

⁵¹⁾ Sz. B. A magyar nemz. pol. irányelvei. 34. 1.

⁵²⁾ I. h.

Dunai Egyesült Államok.

A Duna-probléma, mint politikai probléma.

A dunai népek első nagy összehozója a középkori magyar királyság volt, melynek történelmi szerepét az újkor kezdetétől több-kevesebb szerencsével, de mindig a magyar érdekek ellenére a Habsburgház vette át. A szlavofil magyar uralmi politika, amely sikerrel kiaknázza a kor patrimonialis hatóerőit, abban különbözik a Habsburg imperializmustól, hogy egyrészt meg voltak a maga történelmi és gazdasági előfeltételei, másrészt öncélú politikát folytatott, míg a Habsburgok világhatalmi ábrándokat kergettek. A dunai népek természetes központja a Duna magyarországi középfolyása, gazdasági ütőerei itt vezetnek észak felé Danckáig, nyugat felé a német és holland városokig. A Habsburg-közösség súlypontja messze nyugatra kiesik a középponttól, céljai nem azonosak a Dunamedence népeinek érdekeivel. Magyarország 1699-ig a Markgrafschaft, a provincia alárendelt szerepének jelentőségévei bír és a monarchia még a németrómai birodalmi császárság eszméjének feladása után egy századdal is a régi Habsburg hatalmi célok tehetetlen kísérleti eszköze. Még 67 után is nemzetünk legjobbjai véreznek el a megoldhatatlan helyzet és a jogos nemzeti követeléseket elváltató Scyllakon és Charybdiseken. A monarchikus, összbírodalmi idea kész megalkudni a korszerűségekkel, felismeri a végén a magyar szent korona elméletében rejlő nagy közjogi vonzóerőt is és a XIX. század második felében az abszolutizmus bizonytalan alapjairól áttér a látszatparlamentarizmusnak egy sajátos, Nyugateurópa számára érthetetlen formájára.

A habsburgi Dunaközösség mesterkéltnél, hatalmi szóval, idegen dinasztikus érdekek szolgálatába állított katonai és bürokratikus közösségforma, állami centralizmussal, uniformizáló, germanizáló törekvésekkel, szemben a régi magyar nagyhatalom patrimonialis, autonomista és katonai-gazdasági közösségével.

A magyarság utolsó összefogó világpolitikai távlatú szemlélete Kossuth Lajosé volt, aki biztos felismerésével megjelölte a magyar politika útját a dunai probléma (nemzetiségi probléma) és a szociálgazdasági probléma megoldásában, ő volt, aki kortársait messze megelőzve, belátta a habsburgi monarchia tarthatatlanságát, a kisebbségi kérdés békés (és nem hatalmi, imperialisztikus) megoldásának a szükségességét és végül az abszolút monarchikus politikai életforma helyett a demokratikus népközösségek federalizálásának az elhalaszthatatlanságát. Kossuth Lajos a történelmi nagymagyar gondolat utolsó nagy hirdetőjéből e ténnyel Keleteurópa egyetemes prófétájává vált

s mindaz, ami 1860. után történt, csaknem teljes pontossággal az ő megállapításait igazolta.⁵³⁾

Az 1867-es dualista megoldás a fenti két generális kérdés megoldását elodázta: a Habsburgház engedményeket tett a magyar szigorú közjogi álláspontnak, hogy hatalmát a magyar-német szupremácián keresztül az összbirodalmon belül biztosíthassa. A két legerősebb államalkotó nemzet, melynek úgy történelmi tradíciói, öntudata, szervezettsége, kulturális és gazdasági súlya a szláv többséggel szemben kellő nyomatókat képviselt, kiegészülve a világ egyik legnagyobb szabású államszervezetének katonai és bürokratikus erőivel, az egyházak, az arisztokrácia, az ébredő kapitalizmus erős fegyverbarátságában biztosítani látszott az új Habsburg-uralmi eszme fennmaradását.

A dualizmus azonban már a kiegyezést követő években csődöt mondott. A Lajtán innen nem elégített ki egy szűk liberális hatalmi kisebbségen kívül senkit sem. Esküdt ellensége volt minden nemzetiség: a kisebbségek, mert a beígért autonómia helyett, federalizált Ausztria-Magyarország helyett a Lajtán innen magyar szupremáciát, a Lajtán túl német-lengyel szupremáciát kaptak; de ellenségei voltak a többségi nemzetek is, mert a dualizmus sem a magyarság, sem pedig a németiség számára nem jelentette nacionalizmusuk kiteljesedését (l. a függetlenségek mozgalmát nálunk, a nagynémetekét Ausztriában). A németiség napról-napra meggyőződhetett hatalmi és gazdasági súlya, jelentősége csökkenéséről, meg kellett birkóznia minduntalan az udvar szlavofil kísérletezéseivel. A magyarság viszont rájött arra, hogy az 1867. nyújtotta közjogi helyzet gyakorlati értéke csekély, a liberális nacionalizmus puffogatása merő szemfényvesztés mindaddig, amíg a magyarság vissza nem nyerheti gazdasági önrendelkezési jogát.

A dualizmus nem termelte ki ugyan, de kövérre hizlalta a monarchia minden nemzetiségének irredentáját anélkül, hogy a legkisebb reményt is nyújtotta volna az egészséges kibontakozásra. A csehek gazdasági befolyásának növekedése, a délszlávok öntudatoságának növekedése a szomszédos szerb állam fokozatos megerősödése következtében a kényszerszövetséges Románia felvirágzása Erdély határain, a hármasszövetséggel szemben létrejött antant tudott monarchiaellenes tendenciája annál is erősebbé tették a dualizmus elleni frontot, mert egyidőben a radikális és szocialista tömegek is a népi önrendelkezési jog harcos támogatóivá lettek.⁵⁴⁾

⁵³⁾ Az 1860-as emlékiratában foglalt s a nemzetiségeknek az államkereteken belül javasolt területfeletti autonómiája megvalósult Észtszországban.

⁵⁴⁾ Jászi O.: A monarchia jövője. A dualizmus bukása és a Dunai Egyesült Államok. Bp. 1918. című munkájában alapjában véve helyesen ismerte fel a volt monarchia belső szervezeti és szerkezeti gyöngeségét, de a kritikában még sok helyütt nem vonja le a végső következtetéseket.

A dualista habsburgi monarchiát 1914-től kezdve kettős forradalom fenyegette: egy nemzetiségi-politikai és egy nemzetiségfeletti szociális forradalom.

A világháború kedvezőtlen kimenetelével a dualizmust és a Habsburg monarchiát, mint idejétmúlt képződményt a történelmi szükségszerűség robbantotta fel, tehát *öngyilkos magyar szemlélet az, amely a Habsburg-restaurációt szociális köntösbe öltöztetve, mint „nemzeti királyságot” akarja visszacsempészni a dunai népek köztudatába!*

Az új viszonyok kialakulásához többféle mód kínálkozott:

1. A kremsieri osztrák országgyűlésen felvetődött terv (Charmatz és Popovici) szerint a kettébomlott államközösségen belül minden nemzetiség etnográfiai elhelyezkedtségéhez mért területen autonómiát kap.

2. A történelmi keretek megtartásával a nemzetiségek a valódi autonómiák mintája szerint területfeletti autonómiát kapnak (Kossuth⁵⁵) és Renner Károly⁵⁶).

3. A monarchia területén, kiegészülve a szomszédos nemzeti államokkal öt új államalakulás jön létre, amelyek számára nem az etnográfiai elhatároltság, hanem az államalkotó nemzetiségek történetpolitikai egyénisége, a gazdasági és geográfiai szükségszerűségek adják meg a létjogosultságot. Ennek alapján Magyarország, bár területi korrekciót biztosít a délszlávok számára és autonómiát a határain belül maradó többi kisebbségeknek, területállományát csaknem egészében megtartja.⁵⁷)

4. A monarchia nagyobb államalkotásra képes nemzetiségei: lengyel, cseh, német, magyar, román és délszláv nemzeti államokat alkotnak, a vegyes nemzetiségű területek pedig államközi autonómiával ruháztatnak fel.

Ahogy nem ismerte fel a Dunaprobléma sorsdöntő fontosságát a Habsburg-ház, époly avatatlan és szerencsétlen kézzel oldotta meg a kérdést a Páris-környéki békekongresszus.

Etnográfiai, gazdasági és földrajzi okokból egyaránt szükség van a Duna völgyében élő népek kollaborálására, tehát minden olyan megoldás, mely a pillanatnyi hatalmi erőket tekintni csupán, általában minden imperialista megoldás: nem megoldás, hanem veszedelmes kísérletezés. A békekonferencia a dunamenti öt és az ahhoz kapcsolódó hatodik állam, Lengyelország kreálásával az etnográfiai szempontokat katonai, a történelempolitikai szempontokat etnográfiai, végül a gyakorlati

⁵⁵) Kónyi: Deák Ferenc beszédei. V. 38.

⁵⁶) Das Selbstbestimmungsrecht der Nationen in besonderer Anwendung auf Österreich, Leipzig és Wien, 1918. Jászi i. m. 29. sk. és 99. sk.

⁵⁷) Jászi 36. ,sk.

megoldásokat történetpolitikai szempontok alá rendelte, s ezzel a Dunamedencéjét balkanizálta. Két uralmon levő hatalmi és részben tényleges többség helyet teremtett négy tényleges és hatalmi és két tisztán csak hatalmi többséget, egy tucatnyi kisebbség helyett három tucat kisebbséget, a kisebbségi jogvédelem terén pedig a monarchia volt liberális türelmi-politikája helyére hozott egy olyan nemzetközi jogvédelmet, mellyel bármelyik kisebbség bármikor felcserélne a háború előtti jogvédelmet.

A Páris-környéki békék sovén, egymással való együttműködésre képtelen, gazdaságilag koncepciók európai politikára alkalmatlan, nemzetiségileg heterogén, tradícióatlan, szociális bajokkal küzdő kis államokat hoztak létre, ahelyett, hogy a Duna politikai közösség gondolatát a legkisebb mértékben is szolgálták volna, sekélyes nagyhatalmi törekvések Pufferstaatjaivá tették a Duna medencéjét. A fenyegető Kleinstaateri valóra vált: a Dunamedence elvesztette politikai önrendelkezési jogát és a germán nagyhatalmi befolyás alól ugyan kiszabadult, de csak azért, hogy a jövőben két hatalmi törekvés helyett négy hatalmi törekvés (orosz, olasz, francia és német) között Eris almája legyen.

Egy magyar katona életét sem adjuk a nyugati kapitalizmus szolgálatára.

Ennek a teljesen bizonytalan külpolitikai atmoszférának különösen Ausztriában és Magyarországon ütözködnek ki a torz példái. Nem beszélve a hamu alatt izzó bolsevik agitációról, a legjobb regénytéma megírni azt a földalatti propagandát, amellyel a francia, olasz és német politika ezt a központi helyzeténél fogva még lefegyverzett állapotában is jelentékeny súlyú államot megnyerni törekszik. Magyar földön az ellenforradalom napjaiban, de még mostanában is mindinkább visszatérő kényszerképzet az oroszellenes front gondolata, melyen belül természetesen Magyarországnak véraldozatot kellene hoznia, hogy ennek ellenében bizonyos, teljesen homályos előnyökhöz juthasson. Ennek a politikai kalandorságnak képviselői Magyarországot újból „a nyugati kultúra előharcosának” akarják kijátszani.

Az ilyen találgatások és kísérletezések mindennél jobban bizonyítják, hogy a dunai államok ugyan a fojtogató német nagyhatalmi befolyás alól kiszabadultak, de politikai öncélúságukat kivívniok mégsem sikerült. A Páris-környéki békék nem szüntették meg a háborút, hanem háborút keltettek, titkos, vérengző, de annál kegyetlenebb gazdasági harcot az összes államok között, az összes államok ellen. A kisantant megrögzítette a francia befolyást és egy németellenes keleti frontot épített ki.

Az olasz diplomácia eredményei körülzárták és izolálták Jugoszláviát. A német és orosz szövetség két óriási ölelő karjával állandó pusztulással fenyegeti a középkelet európai kis államokat. A Balkán betört északra a Dunamedence ősi kultúrterületére. Mert a Balkán nem is annyira földrajzi fogalom, a Balkán a rómaiak korától kezdve a barbárságot, egy ittfelgett, véres mulat jelképezett.

A magyarságnak ebben a zürzavarban nem szabad lesülyednie a Pufferstaat szerepére. Az olasz adriai imperializmus szolgálatára épügy nem kockáztatható egy magyar közkatoná élete sem (ha tetszik, ám menjenek a diktátorjelöltek és a túlambiciózus vezérkariak!), mint ahogy nem állhatunk a francia-angol kapitalizmus szolgálatába sem a szovjet ellen. A magyar külpolitika vezetői öngyilkosságot követnének el, ha bármely hangzatos ígélet ellenében is a Dunamedence Balkánszolgálatába állítanák a magyarság expanzív erőit, *mert véráldozat és rizikó nélkül is előbb-utóbb a gazdasági szükségszerűség meg fogja hozni a Dunaprobléma s ezzel a magyar probléma megoldását is.*

A kisantant kibontakozása, feladata.

Szemben a lefegyverzett és békés szándékú magyarsággal az új dunai államalakulások a friss nacionalizmusok minden gyermekbetegségét magukkal hozták. A tisztázatlan helyzet Kelet felé, az örökösen rettegető német-magyar veszedelem és a francia külpolitika váltakozva gloire-tól ittas és vénasszonyosan remegő holnapbiztosítása, a Duna-medencéjében demokratikus köntösbe öltöztetett, de valójában nyílt katonai diktatúrákat hozott létre s a cseh-román-szerb expanzív és sovén nacionalizmus nagyranövelésével létrehozott egy olyan abnormisan vérbő militarizmust, melynek már a meglétele is minden barátságos gazdasági kapcsolatot, népek közötti békés megértést, biztonságérzetet, minden reális politikai számítást lehetetlenné tett és a halálra ítélt kisebbségeket, a perverz módon megcsönkített legyőzötteket, a kétségbeesett irrealitások politikájába úzi. A francia külpolitikának az a konok, kietartó kísérletezése, hogy Ausztriát és Magyarországot térdre és a kisantant számukra természetellenes szövetségébe kényszerítse, alkalmazva az izolálás, a megfélemlítés, a propaganda és a gazdasági presszió minden eszközét, – az ellenkező hatást váltotta ki. Ausztriában, kivéve a csekély számú dinasztikus császárhú és a nagysúlyú klerikális elemeket, napról-napra erősödik az Anschluss gondolata. Ugyanez a francia keleti politika rövidlátó módon nem használta ki a magyarság széles rétegeinek 1918. után feléledő németellenességét, a germán kultúra és bürokrácia ellen beálló visszahatást és valósággal belekergette abba a gondolatba, hogy a magyarság

megérdemelt külpolitikai pozícióit csak a rivális olasz szövetséghez való feltétlen csatlakozás biztosítja.

A francia külpolitika keleti-ántánt gondolata tizennégy év leforgása alatt csődöt mondott. A kisantant époly léleknélküli váz, mint a habsburgi Ausztria. Nem geográfiai egység. Nincs történetpolitikai individualitása. Nem gazdasági egység, sőt két agrár államának érdekei szembenállnak ipari államáéval. Mixtum compositum. Európai demokrácia, magas polgári kultúra, elmaradt diktatúra alatt nyögő parasztság. Európa és Balkán messzaliánsza. Negatívum. Célja: védekezés a visszakísértő múlt és a fenyegető jövő ellen. Abszolút nemzeti többsége a három nemzet egyikének van csupán. A másik kettő a mostoha szláv testvért akarja akarata ellenére asszimilálni és beleegyezésük nélkül az uralkodó nemzethez sorolva, mutat fel egy látzólagos abszolút többséget. Kapcsolatuk a franciákkal időleges és szükséghez szabott; a két szláv állam szovjetellenes frontban fel nem használható, a német ipar termékeit mindhárom örömmel felveszi, a német gazdasági befolyás ekként paralizálja a francia pénztöke hódító előnyomulását. A Banque de France trezorjai ezen közvetítőcsatornán át beömlenek a német gazdasági élet vérkeringésébe.

A kisantant tehát még a dualista monarchiával sem versenyezhet belső szolidaritás és külső jelentőség tekintetében. Egyike azoknak a merőben erőltetett, időleges katonai szövetezéseknek, melyeket az idegen érdekek nyomása a belső öntudatos programadások hiánya, – a nyomasztó szükség hoz létre.

A kisantantot francia katonapolitikai érdekek teremtették meg, de valójában csak a cseh nagyhatalmi ábrándoknak tesz szolgálatot. A cseh külpolitika merész ekvilibrizációja, mellyel Paris, Berlin és Moszkva felé egyformán kedvező arcot tudott mutatni, a kisantanton keresztül, mint annak legnyugatibb kulturális és gazdasági szempontból legsúlyosabb tagja, a háború után ideig-óráig a világpolitika színpadán is szerepet játszott. Ehhez kétségtelenül hozzájárult, hogy a háború utáni szabadgondolkodó imperiálista-kapitalista-polgári demokrácia a cseh politika kitűnő reprezentánsában édes gyermekét láthatta.

A cseh Duna-koncepció a már vázolt okokból megbukottnak tekinthető. Katonapolitikai céljait keresztülhúzta az olasz nagyhatalom nagylendületű betörése a Középduna peremére és a Balkánra. Gazdaságilag csődöt mondott a legyőzött államok kétségbeesésig vitt izolációs passzivitása miatt és a nagy mezőgazdasági krízis váratlan bekövetkezése folytán.

A cseh Duna-koncepció bukása és a végső kísérletként bevett francia mentőhorgony (osztrák-cseh-magyar gazdasági unió) elszakadása következtében, de mert a katonapolitikai, helyzet is lényegesen eltolódott, maga a kisantant is túlhaladott álláspontnak tekinthető, melynek felbomlása, ha időben merész

volna bármi jóslásba is bocsátkozni, de feltétlenül be kell, hogy következzen, hogy helyt adjon egy szélesebb, természetes, a dunai népek közös megértésén felépülő, agresszív katonai jellegét elvesztett, nagy dunai gazdasági szövetségnek.

A kisantant bukása. A magyar külpolitika és Benes politikája egyaránt csődöt mondott.

Benes zseniális, de célját tévesztett és túlméretezett koncepciójának bukásával egyidejűleg azonban Csonkamagyarország külpolitikája is változtatásra szorul, mert a kisántántéhoz hasonlóan merőben negatív és izolációs politika volt az elmúlt tíz évben. Míg a kisantant arra törekedett, hogy az új adottságokat Magyarország nemcsak szerződésileg, de lelkileg is ismerje el, addig a magyar külpolitika a nemzeti lelkiismeret élő tita-kozásoképpen a tökéletes, lehetőségekhez mért elzárkózás állás-pontjára helyezkedett. S ha mint katonai éknek szerepe nem is volt nagy, de gazdasági rezerváltságával sikerült hatalmas gazdasági éket alkotnia. Hogy a csehek expanzív gazdaságpoliti-kája átmeneti nagy sikerek után holtpontra jutott és hogy a cseh industrializmus ma talán a legsürgetőbbnek tartja a ma-gyar megegyezést, az jelentős részben ennek az izolációs poli-tikának az eredménye.

Ez az izolációs politika azonban minálunk is csődöt mon-dott. Az ország vérkeringése zavarokkal küzd, a gazdasági ban-kerott szociális kísérezeneje, – mert hát a magyarság, mint 1918. előtt, úgy 1919. után is elmulasztotta az ütemes áttérést a polgári demokráciára, – veszedelmekkel fenyeget. A magyar külpolitikának számolnia kell ezzel a belső adottsággal, mert merőben mechanikus nemzetközi pénzügyi műveletek sosem elegendőek egy államháztartás egyensúlyának fenntartásához, viszont egy belső szervezeti betegség könnyen csődbe kergetheti a legeredményesebb külpolitikát is.

A dunai államok problémája nemzetiségileg és gazdaságilag, a szociális téren és politikailag csakis a Benes és Bethlen koncepció felszámolásával oldhatók meg.

A francia külpolitikának, ha az utóbbi évtizedben ki is tar-tott a kisantant fikciója mellett, több ízben voltak olyan pilla-natai, mikor kétségét érezte a vonalvezetés helyességének. Gyakran annak a belátására kellett jutnia, hogy Ausztria és Csonkamagyarország még nagy elesettségükben sem lesznek, belekényszeríthetők a francia-cseh Duna-koncepcióba. Amidőn azután olasz befolyásra a két legyőzött dunai állam kiemelke-dett külpolitikai izoláltságából, a lényegesen megváltozott hely-zet szükségessé tette, hogy a francia külpolitika kényszerűség-ből is keressen olyan megoldási módokat, melyek a két dunai

államot a francia érdekekhez közelebb hozzák és a mind jobban elmérgesedő francia ellenességet enyhítik. Két alkalommal volt mód ily bekapcsolódásra, először a szovjet seregek Varsó alá nyomulásakor, mikor esetleg közeli szüksége mutatkozott a magyar „katonai erények” igénybevételének. A második alkalom a Habsburg puccskísérletek alkalmával mutatkozott. Ismeretes, hogy egy évtizeden át, (akár csak megelőző évtizedeken át a Károlyi-féle függetlenségi párt), most a magyarországi legitimizmus fűzött nagy reményeket a francia kapcsolataihoz. A magyarországi és ausztriai habsburgiánus mozgalom, miután a Lajtán innen és túl egyformán elvesztette a csatát, kétségbeesett kitarással reménykedett abban, hogy a francia külpolitika előbb-utóbb tudatára ébred annak, hogy egy restaurált és franciabarát monarchia sokkal súlyosabb szövetségestársa lenne, mint az összetakolt, mesterséges légzésekkel fenntartott kis-antant.

A budapesti és bécsi royalisták számára a folytonosan erősödő Anschluss mozgalom végveszedelmet jelentett és számításaikban itt tényleg megkapták a reális kapcsolatot a francia külpolitikával. Az Anschluss ugyanis a Quai d' Orsay számára éppoly súlyos létkérdés, mint a két legyőzött állam klerikális legitimizmusa számára.

Francia-cseh és francia legitimista kísérletek egy új dunai államszövetség létrehozása érdekében.

Briand 1931. március 3-án a francia kamarában rámutatott az osztrák Anschluss fenyegető veszedelmére. Ugyanazon hónap 21-én robbant ki, mint világszenzáció, hogy Németország és Ausztria 1932. január 1-ével vámunióra léptek egymással. Briand elhárította a személyes felelősséget a Páris-környéki szerződések apasága tekintetében.

A német-osztrák megegyezést a francia külpolitika terrorja megakadályozta, de azzal tisztában vannak Parisban is, hogy a két német testvérállam az Anschluss gondolatát fel nem adta, hanem csupán kedvezőbb alkalomra vár. Ennek a tudatában termelődött ki francia agyakban az új Dunavölgyi közösség, – melyen keresztül Ausztriát gazdaságilag és politikailag tartósan reméli elvonni a német testvér birodalomtól. A francia külpolitikának az osztrák klerikálisok segítségével sikerült kibuktatnia a nagynémet Schobert, az Anschluss gondolatának reprezentánsát, ehhez az ingadozó, Weimartól, Hitlertől rettegő osztrák szocialisták asszisztáltak, és sikerült rendszerváltozást létrehoznia a magyar külpolitikában is.

Az azóta eltelt események, azonban azt mutatják, hogy a francia-cseh terv, mely egy cseh-magyar-osztrák szövetséget

akar kierőszakolni, a nagystílusban lefolytatott propaganda dacára is kútba esett. Egyelőre egy ilyen megoldás nemcsak, hogy nem kielégítő megoldás, nemcsak hogy nem alkalmas a Dunaprobléma megoldására, hanem a maga mesterséges formájában egyelőre leküzdhetetlen akadályokba ütközik.

Ajtay József könyve a magyar-osztrák vámszövetségről.

Ha ennek a nagy jelentőségű diplomáciai akciónak magyar vonatkozású anyagát is tisztán akarjuk látni, úgy feltétlenül szükséges lesz foglalkoznunk egy röpirattal, amely mintegy ellenjavaslat a Benesék által sugalmazott új dunai gazdasági szövetséggel szemben, amely azonban épúgy a francia befolyás előretörését szándékszik bizonyos koncessziók ellenében biztosítani.

Ez a munka, melyet Ajtay József ny. közigazgatási bíró, a Magyarország főmunkatársa „A kibontakozás útja. Magyar-osztrák vámszövetség. Gazdasági összeműködés a Dunavölgyében. (Bpest 1931.)” címmel írt.

Az eredeti francia tervet nem módosítja Ajtay könyve, hanem a csehek kizárásával egy osztrák-magyar vámszövetséget hoz javaslatba. Hogy a csehek miért zárandók ki, az később világlik ki a könyvből, a bevezetésben csak arra utal, hogy „Csehország, illetve a Benes politika gazdaságilag és politikailag destruálta a Dunavölgyét”⁵⁸⁾ s emiatt nem lehet ráruházni az összeműködés konstruktív feladatát; Ausztria, amely nemrég mondott le kényszerűségből az Anschlussról, lehetetlen, hogy vállalja a kezdeményezést: ez Magyarország feladata.

A könyv és az osztrák-magyar közeledés propagandájának megértésére szükséges felhozni a következőket.

Károlyi Gyula miniszterelnöksége, – ép azért, mert annyira tiltakozott ellene, az olasz kapcsolat gyengülését, a francia erősödését, az agrárelemek gyöngülését, a legitimista és nehéztkés tábor erősödését vonta maga után. Közismertek azok a parlamenti felajánlkozások, melyeket Sigray, Hunyady grófok, Pallavicini örgróf tettek a franciák felé. A habsburgiánerek tehát kétségtelenül elérkezettnek látták az időt, hogy miután tíz éves belpolitikai propagandájuk megbukott, külső kapcsolataik révén teremtsenek fait accomplit.⁵⁹⁾ Ebbe a propagandába bekapcsol-

⁵⁸⁾ 4. 1.

⁵⁹⁾ Ez a fait accompli kicsendül Ajtay könyvéből is, 1. 33. 1.: „Különben is a magyar és osztrák legitimizmus, vagy a monarchia részbeni helyreállításának kérdései olyan súlyos nemzetközi problémák, amelyeknek megoldására, avagy végeleges elejtésükre politikai hatalmi tényezők fognak döntően befolyjni...”

lódott a lapjuk, a Magyarság is, mely ez időtől kezdve nagyon gyakran penget francia hírokat (1. előbből a Paléologue ügyet). Ugyanennek a körnek a legkínosabb volt, hogy a francia propaganda Csehországot tolta a gazdasági szövetkezés középpontjába és a propagandát Prágából irányították. A cseh kapcsolat ezeknek a köröknek a számára végzetessé válna, mert úgy Ausztriában, mint Magyarországon a klerikális és legitimista elemek gyöngülését, a demokratikus erők, következőképpen a restaurációellenes elemek megerősödését vonná maga után. Ide vezethető vissza az a különösen izzó gyűlölet, melyet a Magyarság (és Ajtay) a csehekkel szemben minduntalan napfényre hoz, az állásfoglalása a december-januárban beindult dunaszövetséges propagandával szemben és ennek a mentalitásnak jegyében született meg Ajtay könyve is.

Jóval a magyarországi propaganda megindítása előtt külföldi lapok már bőségesen foglalkoztak a dunai krisszel és megjósolták Ausztria és Magyarország pénzügyi katasztrófájának rövidek bekövetkezését. Ez megoldás a francia terv számára is. A csehek felkínálkozását Ausztria és Magyarország elutasítaná, összeomlás esetén azonban önmaga ajánlkoznék fel a csehekkel való kooperációra. A *The Economist* 1932. februári számában a magyar problémát a dunai probléma szemszögéből aggasztónak látja s elutasítva az angolok bármely érdekeltségvállalását, annak a véleményének ad kifejezést, hogyha Franciaország nem vállalkozik a Dunaprobléma megoldására, akkor a dunai népek maguk lesznek kénytelenek azt megoldani.

Jellemző a francia-cseh propagandára, hogy a hivatkozott svájci cikk már válsághíreket hozott akkor, amidőn a csehek magyarországi sajtópropagandája be sem indult és optimista jóslatokkal élt akkor, amidőn még a cseh propaganda hatása teljesen kiszámíthatatlan volt.

Az új gazdasági dualizmus.

Nem ismerjük Ajtay József politikai felfogását, de könyve nem tekinthető másnak, mint a Habsburg-propaganda kétségbeesett erőlködésének. A könyvnek propaganda hatás szempontjából kétségtelenül előnyei vannak:

1. kikapcsolja a kérdéskomplexum legsúlyosabb tehertételét,⁶⁰⁾ a politikait;
2. épít a magyarországi német ellenszenvre, aggodalomra, amelyet az Anschluss múlt évi közeli megvalósulása kiváltott;
3. kikapcsolandónak tartja a cseh közeledést, melyet széles

⁶⁰⁾ 5. 1.

nacionalista körök egyébként a szemére vetnének, mert többkevesebb joggal a magyarelles front összekovácsolójának a cseheket tartják;

4. a gazdasági megegyezés híveit nem riasztja el, mert többször hangsúlyozza, hogy az új közös vámterület nem folytatna elzárkózó, harcias vámpolitikát.

De ezek a közvetett előnyök mind elhomályosodnak, ha az olvasó végigolvassa a könyvet s azt látja, hogy itt nem megoldással, hanem csak egy átmeneti kompromisszummal állunk szemben.

A tanulmány maga a külkereskedelmi statisztika labilis talajára épült s ebből kifolyólag ugyanaz a szervi gyöngesége, mint Székely Artúr tanulmányáénak, mellyel még foglalkozni fogunk. Bármily értékesek is azok a tanulságok, amelyeket a külkereskedelmi statisztikából, a konjunktúra kutatásból általában levonhatunk és bármily fontosak is egy ország termelőpolitikájának az irányvezetéséhez, gazdaságpolitikailag nem lehetnek döntőek, mert még a XX. század legnagyobb országeközi forgalma mellett is a legnagyobb fogyasztó mégis magának a termelő országnak a fogyasztóközönsége marad. A külkereskedelmi mérleg aktivitása csak annyiban bír jelentőséggel, hogy az ország fogyasztópiaca megbírja-e azt a terhet, amelyet egy külföldi állandó behozatali többlet jelent, vagy sem. A külkereskedelmi statisztika számoszlopai eltolódnak, emelkednek és zuhannak, amint azt céltudatos gazdaságpolitikai megfontolások előidézik, valamint azt hatalmi, tisztára politikai kapcsolatok meghatározzák. Az ausztriai ipar termékei a dunai államokból fokozatosan kiszorulnak a cseh és német ipar elől, ugyanakkor azonban távolabbi piacokon elhelyezést találtak. A nagy interkontinentális forgalomban ma már csaknem elképzelhetetlen, hogy egy ország, mint a történelmi Magyarország 75-95%-ban export-import függvénye lehessen egy szomszédos államnak. A kapitalista organizáció Überbaujának monstruózus sokrétűsége, a termelés nagymérvű specializálódása teljesen kizártá teszi, hogy a termelő és fogyasztó piacok zárt gazdasági területekre koncentráltassanak. Sajnos az Ajtay hirdette új gazdasági dualizmus ezekre a számoszlopokra épült, nem pedig a két ország gazdasága fejlődésének természetes sokrétűsége és hasonlóan politikailag természetszerű sok kapcsolatúságára. A magyar politikának több ávszázados egyvonalúsága, gazdaságpolitikai téren is érezteti a maga végzetes hátrányosságait. Dehát Ajtaynak feladata bizonyítani, hogy a magyar mezőgazdasági termelés jelentős része elhelyezésre találhatna egy vámszövetség esetén Ausztriában, anélkül, hogy ez az osztrák mezőgazdaság romlását maga után vonná, viszont az osztrák ipar, ha nem is találna eléggé bő befogadóképességű piacot Magyarországon, de a magyar ipar veszélyeztetése nélkül (erre a célra felveti Aj-

tay a két ország iparágának kartellizálása (! gondolatát) jelentős tételei számára találna elhelyezést.

Ennek a tételnek bizonyítása azonban két kérdés előtt nem mehet el behunytt szemmel. Ha Ajtay hozzánk hasonlóan gazdasági abszurdumnak tartja a Dunavölgyében emelt töméntelen vámhatárt, ha meg van győződve arról, hogy a Dunavölgye gazdasági egység, akkor mért szorítkozik annak csupán egyik kisebbik fele, Ausztria és Magyarország gazdasági együttműködésének megteremtésére, amellyel a cseh-román-jugoszláv vámuniót ajánl egy időben? Az az érve, hogy több állam között egy időben gazdasági szövetséget nehéz létrehozni és hogy a tömörülés útja a részbeni megoldásokat teszi előbb szükségessé, bármily tetszetős, de nem kielégítő, mert abban a pillanatban, amikor a mai izolációs politikát egyes államok gazdasági szövetkezése keresztülvégja, az új gazdasági részszövetségek továbbfolytatják és hozzá nagyobb mértékben az elzárkózás politikáját. Avagy mit eredményezne egy ilyen vámszövetség esetén az Ajtay által felvetett ipari országeközi kartelképződés, ha nem elzárkózást a német és cseh ipari termőterület felé? Ha egy osztrák-magyar és egy kisantant vámközösség bizonyos megkönnyebbülést is hozna, (talán inkább optimistább szellemet, melyet újabb csalódások követnek, mint tényleges eredményt), de nem gyökeres megoldás és épen az Ajtay által javasolt formájában a politikai erőcsoportosulások gazdasági úton történő mgmervítésének egyik közvetett eszköze. A cseh ipar a magyar fogyasztóterületről súlyos rekompenzáció ellenében sosem mondana le. És vajjon a magyar fogyasztótömegek érdekeinek rovására mért nyújtunk a magyar üvegházi iparok után védelmet az osztrák iparnak is? Kétségtelen, hogy az eddigi szövetségi, vagy mondjuk barátsági kötelekek gazdasági kimélyítése, a gazdasági izoláltság fennmaradása mellett a politikai ellentéteket még jobban ki fogja mélyíteni.

Bármily rokonszenves is tehát Ajtaynak az a liberális okfejtése, hogy a cseh és német ipar piacának az osztrákkal, a magyar mezőgazdaság piacának jugoszlávval és románnal való kicserélése teljesen békésen eszközölhető volna, eltekintve az ilyen piaccserék bürokratikus erőltettségétől és a keresztülvitel technikai nehézségeitől, már csak amiatt sem kívánatosak, mert úgy a magyar ipar, mint a magyar mezőgazdaság számára, legalább is addig, amíg az európai vámhatárok fennállanak, kedvezőbb, ha több országban találnak piacra és kedvezőbb, ha behozatali szükségletünket több felől szerezzük be, mert az előnyösebb kereskedelmi szerződéseket, szélesebb gazdaságpolitikai kapcsolatokat hoz magával és az ország nem kerül függőségbe egy szomszéd, vagy távolabbi állammal sem.

Ajtay dualizmusa bármilyen élénken is tiltakozik az ellen, hogy a gazdasági kérdések megoldásába politikát vegyítsenek,

súlyos politikai következmények nélkül nem jöhet létre. A cseh közeledés előli elzárkózás, a cseh ipar piacának előreláthatólag bekövetkező megcsonkulása, a két kisantant mezőgazdasági állam kiszorulása az osztrák piacról, a jelenlegi feszült atmoszférát viharossá tenné és mindent szolgálna, csak a dunai népek érdekeit nem. Ezzel szemben maga után vonná *(és ezért naiv Ajtay tiltakozása a politikum ellen!)* mindkét államban a reakciós erők megerősödését továbbá a restauráció jelenleg teljesen kilátástalansága helyett esélyessé válna, kihívná a nagy-német mozgalom ellenszenvét és jogos elkeseredését, Olaszország bizalmatlanságát, amely ország számára az osztrák köztársaság a mai rendezetlen külpolitikai helyzetében sokkal értékesebb szövetséges, mint egy francia orientációjú új Ausztria-Magyarország.

De veszedelmes Ajtay azon érvelése is, amellyel az Anschluss gondolatát elintézi. Bármily döntő szerepe is van Franciaországnak Európa térképe megformálásánál, az kétségtelen, hogy Németország, Oroszország és Olaszország befolyása napról-napra növekszik és ez maga után vonja azt is, hogy Ausztria előbb-utóbb maga fog tudni dönthetni sorsa felől, csak ki kell böjtölnie az időt. És Ausztriának ennél az elhatározásánál nagy súllyal fog latbaesni, hogy ezt a területet csak a habsburgi politika tette a Duna mentén vezető állammá, gazdasági vérkeringése a testvér németiség felé mindenkor, évezreden, sőt két évezreden át szakadatlan volt. Megengedjük, hogy a kozmopolita osztrák nehézipar és tőke számára, a klérus számára sem a weimari, sem pedig a hitlerista Németország nem rokonszenves, önállóságukat nem szívesen adják fel Berlin, sőt még München kedvéért sem, végül, hogy a maguk politikai számításait sokkal jobban megtalálják egy nagyobb dunai közösségen belül, mint Németország egyik előterületeként, de tény az is, hogy a Németország világszíni súlya miatt bármily csekély legyen is számára a dunai piac jelentősége, e piacon a talaja még ma is sokkal erősebb, mint Francia és Olaszországé és ezen a piacon Ausztria, mint a nagy német közösség tagja kevesebb rizikóval ép úgy kap belépési engedélyt, mint eddig.

Ajtay és a világválság.

Jellemző különben Ajtay gazdaságpolitikai felfogására, hogy a gazdasági válság okát a békeparancsok által teremtett bizonytalan politikai viszonyokra, a nagy gazdasági egységek felbomlására, a biztosított piac hiányára vezeti vissza.⁶¹⁾ Távoláll tőlünk, hogy kétségbevonjuk ezeknek az okoknak nagyjelentőségű szerepét, de hogy ezzel az egyik okkal a gazdasági világválságot

⁶¹⁾ 6. 1.

ma már csak a Tesz-körök és a magyar középosztály bizonyos számára lehet megmagyarázni, de nem a tisztánlátó magyar tömegeknek, az kétségtelennek látszik. Hiszen épen az Ajtayhoz oly közelálló Károlyi Imre gróf volt az, aki sokkal mélyebbre hatolva a világháború okát a kapitalista rendszer strukturális hibáiban keresi. Bármennyire is súlyos kihatásai voltak a monarchia felbomlásának, merészség volna azt állítani, hogy a krízis egy és ugyanazon jelenségei még a monarchia fennmaradása esetén sem következtek volna be. Egészen sajátos az a rövidlátás, amely két évtized távolságából elfeledkezik azokról a szervezeti betegségekről, melyek a monarchia gazdasági életerét már 1914. előtt átrágták. Igaz ugyan, hogy a Duna völgyének pusztán hatalmi szóval, mechanikusan történt felosztása súlyos sebeket ejtett, *de nem a politikai közösségi orma megszűnése volt elsősorban tragikus hatású, hanem a gazdasági közösségformáé.* A politikai béke dacára folytatott gazdasági háború szükségkép váltotta ki az összes dunai államok gazdasági elzárkózását és kétségbeesett harcukat a gazdasági autarchiáért. A Duna-probléma háború utáni megoldása, bár szerencsésen kiküszöbölte a dualizmus középkori csőkevényét, már belső ellentmondása miatt sem volt alkalmas, sem pedig elviselhető politikai légkör, sem egészséges gazdasági együttműködés megteremtésére.

A gazdasági válság széles viszonylatai számára a Duna-probléma azonban csak másodrendű jelentőséggel bír.

Nem francia orientációk.

Az olasz politika a Prágán és Bécsen meg Lequeiton keresztül kísérletező francia külpolitikával szemben kétségtelenül nem maradhat tétlenül.

Míg a francia külpolitika számára döntő fontosságú, hogy a Dunavölgyében hatalmas és erős szövetségesre legyen szert, addig a rivalizáló Olaszországnak éppen ellentétes az érdeke, számára az Anschluss sokkal kevésbé veszélyes, mint egy újból felállítandó dunai nagyhatalom, amely az olasz szupremáciát az Adrián egyszerre megszüntetné és amely az olasz balkáni expanzív törekvéseket egyszerre keresztülhúzná.

Az olasz orientáció.

A közhiedelem szerint a háború utáni Csonkamagyarországot külpolitikai elszigeteltségétől Olaszország emelte ki. Nacionalista körökben azóta vált divatossá a különben bőséges tradíciókkal bíró olaszbarátság.

Az eltelt idő azonban ugyancsak meggyőzhetett arról, hogy az olasz reláció semmiféle gazdasági előnnyel nem jár és a magyarság elszigeteltségét sem szüntette meg.

Az olaszok számára Magyarország, Albánia és Bulgária csupán a délszlávok elszigetelésének az eszközei. A franciák és szövetségestársuk, Jugoszlávia által közrefogott Itália úgy a balkáni pozícióinak, mint Északitáliának katonai biztonsága érdekében kénytelen volt olyan kapcsolatokat felvenni, melyek a szerbekkel ellenségesek s melyek lefegyverzettségük dacára is állandó fenyegető veszélyt jelentettek a délszláv állam számára. Kétségkívül a magyar kapcsolaton keresztül remélték az olaszok elérni az évszázados olasz-horvát ellenszenv kiküszöbölését is. Az olaszok sosem fogják megbocsátani az új délszláv államnak, hogy az Adria, a „mi tengerünk” keleti partjának megszállását lehetetlenné tette. A háború után reorganizált szerb hadsereg ma még elsőrangú emberanyaga dacára sem lehet komoly ellenfele az olaszoknak. Jugoszlávia szerencsétlen közlekedési viszonyai, elsősorban hiányos vasúthálózata következtében a mozgósított északolasz hadosztályok elé legfőbb Zágráb vonalában állíthat komoly akadályokat. Az albánokkal, macedónokkal és bolgárokkal a hátában és olaszbarát szövetségestársa, Románia megbízhatatlansága következtében a délszlávok katonai diktatúrával összetartott állama egy olasz támadásnak aligha tudna helytállni. Még ha egy ily összetűzés maga után is vonná a francia-olasz konfliktust, a francia beavatkozás akkor lenne hatályos csak, midőn Szerbia sorsa már megpecsételtetett.

Az olasz-magyar barátság Magyarország nagy jelentőségű földrajzi elhelyezésénél fogva tehát az olasz és nem a magyar külpolitika számára kedvezőbb tétel. Magyarország itt a jelenleg veszélytelen, de bármikor veszélyessé váló fegyveres szerepét tölti be.

Alább látni fogjuk, hogy a diplomáciai sikerként elkönyvelt olasz kapcsolat mai formájában mily csekély értékkel bír.

Román orientáció.

Aránylag véve a legkedvezőbb a külpolitikai vonatkozásunk keleti szomszédunkkal, dacára annak, hogy ez a szomszédunk szakította le Trianonban a legértékesebb részt, s vitte el magával a lélekszámra nézve legnagyobb magyar kisebbséget.

A magyar-román kapcsolatok jóval szélesebb alappal bírnak. *Az összekötő kapocs Erdély.* Míg délen és északon a magyarság sohasem tudott a magyar államon belül helyi, speciális ízű magyar provincializmust alkotni, s a Ruténföld és a Bácska magyarja egyetlen kulturális és politikai központot ismer:

Budapestet, addig Erdély geopolitikai és gazdasági helyzete, nemzetiségi megoszlása és (döntő súllyal) történelmi hivatása és szerepe bizonyos mértékben az autonóm létre predesztinálta. Erdély még 1867. után is megmaradt Erdélynek, hiába minősítette le a hivatalos geográfiai és statisztikai nyelvhasználat Délkeleti Felfölddé.

Ha nem is vagyunk hajlandók elfogadni az új transzilvánista szellem egyik hirdetőjének, Asztalos Miklósnak azt a történelmi formulárját, hogy Erdély sosem tudta magát kivonni az erősebb szomszéd befolyása alól s így Erdély szerepe állandóan a kiegyenlítő Kelet és Nyugat között, azt el kell ismernünk, hogy Erdély a maga sorsát a legkedvezőbben csak mint egy öncélú, széles autonómiával felruházott közösség tudja intézni.

A szerb orientáció.

A legkisebb propagandisztikus súlya és jelentősége van ma egy délszláv orientációnak. A délszláv állam, melyet Pasics Nikola a balkáni diplomata zsenialitásával hozott és a politikai fortély és erőszak ezernyi mesterfogásával tartott össze, az alkotó művész halála óta nyílt katonai erőhatalommal és terrorral összetartott látszatállam. A titkos nacionalista szervezetek Eldorádója Jugoszlávia, melynek a radikális uralom alatt is csak kendőzött parlamentarizmusa volt, ma már ez az álarc is levettetett. A délszláv állam abszolút többséget kitevő (61%) kisebbségei ma mind államellenes, divergens erők, a katolikusnyugati kultúrájú horvátságot, a macedónokat, albánokat és a magyarságot semmiféle ideológiai kapcsolat nem fűzi a szerbséghez, mérhetetlen elkeseredés és gyűlölet, a nemzetiségi elnyomás és gazdasági kizsákmányolás rendszere annyira megszakított minden kialakulóban levő állami közösségi tudatot, hogy a legelső konfliktusban ez az abszolút monarchia a teljes széttöredezésre ítéltetett.

A szerb gloire-politika annál anakronisztikusabb, mert a szerbség a XVIII. századi nagy expanzió óta, mellyel csaknem a tót Felföldig északra nyomult, gyengülőben van, propagatív ereje csekély s a Dunamedence sarkába beszorítva a lassú pusztulásra van ítéelve.

Oly magyar politika, mely egyoldalú szerb orientációra törekszik, tehát végzetessé válhat; de nincs még ekkora jelentősége sem egy magyar-horvát közeledésnek. Ha a szerbség esküdt ellensége is a magyarságnak, de a magyar faj előrelátható déli irányú terjeszkedésének a Duna vonaláig komolyan ellentállni nem fog tudni. A magyarságnak a horvát kapcsolat a közelmúlt kellemetlen tapasztalatai után nem nyújt annyi

előnyt, hogy azért érdemes volna a szerbséggel szemben magunkat exponálni.⁶²⁾

A természetes fejlődés a horvátság beleegyezésével, vagy akarata ellenére úgyis biztosítani fogja a magyar kereskedelem útját az Adriához és a horvátoknak épügy, mint az olaszoknak érdekük fogja parancsolni, hogy a Dunamedence centrumát a tengeri úttól el ne zárják, mert hiszen könnyen előállhat annak a lehetősége, hogy Magyarország, mint a török uralom idején, észak, vagy nyugat felé keres és talál a maga számára friss levegőt.

Délszlávia époly specifikusan agrárország, mint Magyarország s ha a Ballplatz léha diplomáciája goromba baklövéseket követett is el a szerbekkel szemben, a helyzet ma sem változott: Szerbia és a horvát területek ma is szerves kiegészítő részei a középkleti Európa mezőgazdasági termelőközösségének. Csaknem egyező a magyar és szerb búza, a magyar és szerb gyümölcs, húsáru stb. fogyasztópiaca. A vízi- és szárazföldi utak javarésze átvezet Magyarországon és a Délszláviához legközelebb fekvő ipari centrum nem Berlin, Prága és Paris, hanem Budapest.

A nagyszerb gloire-politika, kisebbségpolitika a maga gög-jével, kíméletlenségével és kimondhatjuk nyíltan: naiv optimizmusával, nemcsak a szerb-magyar közeledésnek a legfőbb akadálya, hanem általában a legnagyobb akadálya minden Duna-völgyi közeledésnek és békés együttműködésnek. Úgy látszik, hogy a török uralom végleg sírbatette azt a sorsközösségi érzést, melynek az egész középkoron és az újkor javarészén át mindkét nemzet a részese volt. Pedig a Dunamedence szívét elfoglaló magyarsággal szemben a szerbek is egy geográfiailag nagy jelentőségű területet tartanak kézben, Belgrád és Észak-szerbia: a Balkán félsziget kapuja.

A magyar-szerb problémát csak a dunai államok együttműködése oldhatja meg.

A Dunamedence, mint gazdasági közösség.

A politikai kapcsolatok kérdésénél is jelentősebb a gazdaságpolitikai vonatkozások tárgyalása és mérlegelése.

Azok a tanulmányok, melyek főleg a gazdaságstatisztika eszközeivel dolgozva, az utóbbi időben megjelentek, túlnyomórészt külkereskedelmi adatokkal operálnak. Ebből keletkeztek azok a merőben önkényes feltevések és tervezetek, melyek az utóbbi

⁶²⁾ A horvát emigráció, mely jelenleg magyarbarátnak mutatja magát, túlságosan sokismeretlenű egyenlet. Programja, akciótervezete, politikai súlya, csupa ismeretlen és tisztázatlan valami. Az a hír róla, hogy a Habsburg restauráció hívei.

évtizedben a Duna-problémát minduntalan előtérbedobták ugyan, de melyek soha kielégítő megoldást nyújtani nem tudtak, már csak azért sem, mert a gazdasági életet nem belső organikus jelenségeiben fogták fel, hanem külső statisztikai jegyeiben, amely az államok büdzséiben, külkereskedelmi statisztikájában nyilatkozik. A harc a fogyasztóterületekért hovatovább a legfontosabb problémája lesz a termelésnek: a kapitalista termelési rend a maga túlszervezettségében még a felburjánzó konjunktúrakutató intézetek segítségével sem tud magának képet alkotni a fogyasztóterület nagyságáról és fellevevőképességéről. Merő ábránd tehát a Dunamedence gazdasági térképét pusztán a külkereskedelmi statisztika ingadozó mértékéhez alkalmazni: a világgazdálkodás mai korszakában még a legcéltudatosabb és legkíméletlenebb vámpolitika mellett sem lehetséges az állami zárt gazdálkodás rendszerét fenntartani. A Dunaprobléma gazdasági sarkpontja tehát nem az, hogy az egyes államok ipari termékei és a többi államok mezőgazdasági termékei mennyiben tudnának főpiacot kapni egy esetleges dunai vámszövetség keretén belül, hanem az, hogy miként lehet a Dunamedence gazdálkodását korszerűen akként átszervezni, hogy a létrejövendő termelőközösség lehetőséghez mérten biztos piachoz juthasson. Természetesen egy ilyen gazdasági evolúció épügy maga után vonja a szemtermelés csökkenését, mint a túlméretezett iparágak felszámolását. A fogyasztás érdekei dominálóak lesznek a termelés terén is. A dunai államoknak eladósodása elé a létrejött nagyobb gazdasági közösség gátakat emel, a költséges szervezeti bürokráciákat leépíti és így tovább.

Ebből a szempontból nézve bármily jelentősek az említett gazdaságstatisztikai kísérletek, megoldást nyújtani nem tudnak.

A dunai államok gazdasági helyzetének ismertetése nem tartozik tanulmányunk keretébe, az alábbiakban megelégszünk azzal, hogy széles vonásokkal ismertessük a gazdaságstatisztika jelentősebb adatait, anélkül, hogy teljességre törekednénk.

A dunai államok nyersanyagkészlete.

Azon az 1,352.061 négyzetkilométernyi területen, melyet a hat dunai állam és Lengyelország magában foglal, 1920-ban 88.6 millió ember lakott és nyugati, továbbá északi iparosodottabb államaiban a népsűrűség 76 és 103 volt négyzetkilométerenként. Ha a cseh ipari területek alkalmasak is nagyobb embertömeg felszívására, kétségtelen, hogy a ma még extenzívnek nevezhető magyar és lengyel mezőgazdálkodás mellett túlnépesedés állott elő.

A dunai államok természeti kincsekben való gazdagsága így is mérhetetlen fejlődési lehetőségeket hordoz magában. Ha az

interkontinentálissá vált világforgalom távolesővé is tette a Dunamedencét, hajózható folyóin át a legközvetlenebb és olcsó kapcsolatot tarthat fenn a világforgalom útjereivel. A Duna betöltheti a mezőgazdasági termékek számára ugyanazt a jelentős szerepet, mint a Szent Lőrinc és a La Plata folyam a tengerentúli gabona számára.

Ha a vasúti hálózatok sűrűségét vesszük, Magyarország a hetedik helyet foglalja el az európai államok között, míg az említett hét állam a maga közel 75.000 kilométer hosszú vasúthálózatával megelőzi Német-, Orosz- és Franciaországot és Európa államai között az első helyen áll.

A kihasználatlan vízierők tekintetében a Duna és alpesi mellékfolyói előtt óriási lehetőségek állanak.

A széntermelés terén bár a három nagyobb szénbő államban visszaesés mutatkozik, az 1926-os termelés még mindig 87.1 millió tonnát tett ki, ami egész Európa 615 millió tonna termésének 14%-a.

Románia és Lengyelország ásványolaj termelése (1926.) 31.4 millió q,⁶³⁾ ami nemcsak a hét állam ásványolaj és benzinszükségletét fedezi, hanem még 4.5 millió q fölösleg is mutatkozik. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a főleg Kárpátok öve mentén található földgáz energiák kellőképp kihasználva nincsenek, a szintén kihasználatlan vízierőkkel együtt Középeurópa számára az industrializálódás széles lehetőségeit nyújtják.

Kedvezőtlenebb a helyzet a vasérctermelés tekintetében. A termelés 1913-tól 1926-ig 54 millió tonnáról 31 millió tonnára csökkent és Jugoszlávia és Ausztria 1.9 m q többletével szemben a többi államokban 10.7 m q behozatali hiány mutatkozik.⁶⁴⁾ Magyarország bauxit termelése (1927.) 2.5 m q, melyet Németország vesz fel, Jugoszláviáé 1.2 m q; Jugoszlávia, Ausztria, Románia és Bulgária réztermelése együtt 2.8 m q. A cink főtermelő helye Lengyelország (e tekintetben Európában az első helyen áll), az ólomé Ausztria és Jugoszlávia, az előbbi termelése (1926.) 3.7 m q, az utóbbié 2.14 m q, tehát felülmúlja a vezető Spanyolország évi két milliós termelését. A mezőgazdasági termelés javítása szempontjából oly jelentős kálisó fölelőhelye Lengyelország, mely 2 m. q termelésével Európában a harmadik helyen áll. A konyhasó Magyarország kivételével az összes dunai államokban termeltetik, termelési mennyiség 1925-ben 9.7 m q.

⁸³⁾ Halász 60-61. 1.

⁸⁴⁾ I. mű 64-65. 1.

A dunai államok mezőgazdasága.

A hét állam szántóföld területe 536.000 négyzetkilométer, &mi az államok összterületének 39%-át teszi ki. Leggazdagabb szántóföldben Csonkamagyarország, melynek közel 60%-a szántóföld s ezzel Dánia után a második helyen áll. Annál szegényebb az oly fontos erdőkben, mert míg Ausztria területének 38%-a, Csehszlovákiáénak 33%-a erdő, addig Magyarország 12%-ával Európának Hollandiát kivéve fában legszegényebb területe.⁶⁵⁾

A mezőgazdasági főbb termények termelését az I-IV. alatti táblázatok foglalják össze.

Európa búzatermelése szükségletét nem fedezi. A hiányzó circa 140 m q⁶⁶⁾ fedezésére a dunai államok és Oroszország terméstöbblete korántsem elegendő. Egy nagy dunai gazdasági közösség a maga 110-120 m q-ás termelését könnyen fokozhatná 200 m q-ig, mivel Anglia kivételével egész Európa búzaszükségletét fedezhetné. Ez azonban a mai részekrebontottság és visszamaradt mezőgazdálkodás mellett teljesen elképzelhetetlen.

A búzával bevetett terület nagysága 1913. óta jelentősen nem emelkedett, sőt Romániában, Ausztriában és Lengyelországban csökkent. Ha a termelt búza mennyiségét vesszük, úgy az 1929. évi erős terméseredményt nem véve figyelembe, egyenesen csökkenés állott be (kivételem Jugoszlávia). A teljesen bizonytalan termelési viszonyok és piaclehetőségek miatt az évi exportmennyiség is hullámszerű változásnak van kitéve (I-IV. tábla), pl. Magyarország 1921. és 1928. között 7.9-12.2 millió q közötti mennyiséget használt el belföldön.⁶⁷⁾ Lengyelország búzatermelését 1922-től 1929-ig 11 m q-ról 19 m q-ra javította fel, ami mellett jelentős behozatalra nem is szorult. Ausztria évi termelését az 1922-es 2 m. q-ról 1930-ban 3 m. q-ra, Csehszlovákia az 1922-es 9 m. q-ról az 1930-as 14.5 m. q-ra javította, úgyhogy a II. táblában foglalt adatok már jóval kevesebb búzaszükségletet mutatnak fel, mint az 1922-26-as átlag, amidőn Csehszlovákiának évi 4.5 m. q évi átlag behozatalra, Ausztriának pedig évi 4.2 m. q-ra volt még szüksége.⁶⁸⁾

Az ausztriai és csehszlovák szükséglet kielégítése után a közelfekvő Német- és Olaszországok búzaellátása volna a legkézenfekvőbb. De még ha a kedvező 1926-os eredményt is vesz-

⁶⁵⁾ Halász 70-73. 1.

⁶⁶⁾ I. mű 16. 1.

⁶⁷⁾ Halász 76. szerint Bulgáriában 144, Magyarországon 134, Jugoszláviában 103, Romániában 102, Csehországban 100, Ausztriában 98 és Lengyelországban 40 kg a fejenként és évente való fogyasztás.

⁶⁸⁾ Halász i. h.

szűk alapul, a dunai államok 6 m. q-ás feleslege legfeljebb Svájc 4 m. q-ás szükségletének fedezésére volna elegendő, ellenben közelről sem fedezné Németország 17, Olaszország 20.7 m. q-ás hiányát. A dunai termelés szempontjából még számbajöhetne Görögország a maga 5.5 m. q-ás és Belgium a maga 10.5 m. q-ás szükségletével.

Bár a versenytárs orosz termelők exportfeleslege búzában nem érte el a magyar búza exportmennyiségét, az olasz piacon az olcsó víziutak miatt könnyen felvette vele a versenyt. A dunai államok mezőgazdasága stagnál, míg Olaszország az 1922-es 44 m. q-ról 1930-ban 70 m. q-ra, Oroszország pedig a búzatermelőterületet közel háromszorosára, a produkciót 87 m. q-ról 220 (1926.), illetve 201 (1929.) m. q-ra növelte. Az ipusztériális államok agrárfejlesztő politikájánál, az orosz dömpingnél is jobban befolyásolja a nyugati piacokat az a körülmény, hogy a dunai államok búzafölöslege 3-6 m. q között mozogván, még Németország szükségletének is csak csekély hányadát tudják fedezni és a tengerentúli versennyel szemben magatehetetlenek. Dacára annak, hogy a dunai államok bevitelében Németország előkelő helyet foglal el, (17-27%), az 1930-as német búzaimport közel 12 m. q-ás tételéből 10 m. q amerikai eredetű volt.⁶⁹⁾

Még egy igen fontos körülményt a dunai államok mezőgazdasági termeléséhez! Az 1926-os termést véve alapul: a termés per ha

Magyarországon	13.5 q	<i>Ezzel szemben:</i>		
Csehszlovákiában	14.9 q			
Ausztriában	12.7 q			
Lengyelországban	11.6 q	Dániában	23.3 q	
Jugoszláviában	11.5 q	Hollandiában	28.1 q	
Bulgáriában	10.6 q	Belgiumban	24.3 q	s mé
Romániában	9.0 q	Németországban is	16.2 q	

A rozs, mint búzátpótló táplálék különösen az északi országokban bír jelentőséggel, mert míg Magyarországon 50, Bulgáriában 22, Jugoszláviában 11 és Romániában 9 kg a fejenkénti fogyasztás, addig Lengyelországban 133, Csehszlovákiában 94 és Ausztriában 90 kg esik egy lélekre.

Európa 1926. körül mintegy 8 m. q tengerentúli rozs behozatalra szorult, a germán államok szükségletét Oroszország, Lengyelország és Magyarország termésfeleslege túlfedezte. Ezzel szemben a dunai államok 1926. évi 5 m. q-ás termésfeleslege túlfedezte Csehszlovákia és Ausztria szükségletét. Bulgária és Csehszlovákia rozstermelése fejlődő tendenciájú, a többieké stagnál, vagy erősen visszafejlődik (Magyarország). A világ rozspiacán Északamerika nem számottevő versenytárs, annál jelentősebb szerepe van Oroszországnak, mely 1922-ről 1926-ra

⁶⁹⁾ Stat. Jahrb. f. d. Deutsches Reich, 1931. 183. 1.

20.9 m. hektárról 27.6 m. hektárra növelte a rozssal bevetett területet és évi 227 m. q-ás termésével a világtermelésben első helyen áll. Ha most a búzához hasonlóan kiszámítjuk a hektáronkénti termést, a következő eredményre jutunk:

Csehszlovákia	14.0 q		
Magyarország	11.4 q		
Ausztria	12.0 q		
	10.9 q	<i>Ezzel szemben:</i>	
Bulgária	10.3 q	Hollandia	17.5 q
Lengyelország	9.6 q	Dánia	15.2 q
Románia	9.4 q	Németország	13.5 q
Jugoszlávia			

Az árpaellátás terén Európának 1924-26-ban 17 m. q behozatalra volt szüksége. A vezető orosz gazdaságon kívül, főleg Lengyelország és Románia exportálnak nagyobb mennyiséget (1.2 és 3.5 m. q).

A dunai államok közül egyedül Ausztria importál. Csak Románia árpatermelése mutat fejlődést, a többieké hanyatlik, vagy stagnál. Ennek dacára a dunai államok exportfeleslege nem számítva Ausztria 0.77 m. q szükségletét 6 millió q. (Vö. I-III. tábla.)⁷⁰⁾

Csehszlovákia	16.1 q		
Ausztria	13.4 q		
Magyarország	13.0 q		
Románia	10.8 q		<i>Ezzel szemben:</i>
Jugoszlávia	10.7 q	Dánia	23.3 q
Bulgária	11.8 q	Németország	16.5 q
Lengyelország	12.6 q	Hollandia	28.6 q

Zabban Európa (elsősorban északnyugat és déli államok) évi 12 millió q, többnyire amerikai behozatalra szorul. Bár Oroszország a termelőterületet 8.2 millió hektárról 14.4 millió hektárra, termését 74 m. q-ról 131 m. q-ra növelte 1922. és 1926. között, exportja nem éri el a félmillió q-t.

A dunai államok között jelentős zabexportja volt Romániának 1922-ben (2.3 m. q), ellenben Magyarország zabexportja alig $\frac{1}{4}$ m. q, Lengyelország időnként importra szorul. A dunai államok zabszükséglete alig, időnként pedig nincs fedezve. Bulgária kivételével a termelés hanyatló és részben stagnáló tendenciájú (I-III. tábla).⁷¹⁾

Hektáronkénti termésátlag (1926.):

Csehszlovákia	16.3 q		
Ausztria	13.8 q		
Magyarország	13.0 q		<i>Ezzel szemben:</i>
Románia	11.6 q	Dánia	20.6 q
Jugoszlávia	10.1 q	Anglia	20.3 q
Bulgária	8.3 q	Németország	18.2 q

⁷⁰⁾ Halász 80. 1.

⁷¹⁾ I. m. 82. L

Tengeriben Európa nagy behozatalra szorul és pedig főleg Délamerikából. Szükséglete 1924-26. átlagában 45 m. q. Európa kukoricatermelésében Románia foglalja el a vezetőhelyet Lengyel-, Csehországok és Ausztria 4.5 m. q szükségletével szemben 16.4 m. q exportfőléleggel rendelkezik. Európa nagy importszükséglete mellett végzetes baklövés volt tehát a tengeritermelésünk csökkentése. 1913-hoz viszonyítva a termőterület - kivéve Jugoszláviát -, mindenütt növekedett. Hektáronkénti átlagtermelés 1926-ban:

Magyarország	18.2 q	Románia	14.9 q
Jugoszlávia	17.1 q	Lengyelország	13.4 q
Csehszlovákia	16.9 q	Bulgária	12.4 q
Ausztria	15.7 q		

Burgonyában Európának jelentékeny tengerentúli behozatala nincs. Az 1300 millió q termésből mintegy 500 m. q Oroszországra esik. Főexportáló államok: Hollandia, Lengyelország és Olaszország. A dunai államoknak burgonyában főlélegük van. Hektáronkénti termés 1926-ban:

Lengyelország	10.5 q	<i>Ezzel szemben:</i>	
Románia	99.4 q	Hollandia	174 q
Csehszlovákia	80.3 q	Németország	109 q
Magyarország	74.7 q	Dánia	104 q
Ausztria	73.7 q		
Bulgária	49.3 q		
Jugoszlávia	42.3 q		

Borban főexportáló állam Magyarország, exportál még Románia és Jugoszlávia. Az 1923-26. közötti borfelesleg 102.000 q, azonban nem fődözte a 614.000 q szükségletet. A dunai államok borban behozatalra szorulnak. A magyar bortermelés stagnál.

Dohánytermelés terén egyedül Bulgáriának van jelentős exportja (300.000 q).

Cukorrépatermelés terén Csehszlovákia vezet kb. 80 m. q-val, utána következik Lengyelország 25, Magyarország 14 és Románia 10 m. q-val. Különösen Románia cukorrépa termelése mutat fejlődő tendenciát.⁷²⁾

A dunai államok *állatállományát* az V. táblázat mutatja.

Cukortermelés terén (1924-26. évi átlag) Csehszlovákiának 8.81, Lengyelországnak 2.36, Magyarországnak 0.82 millió q exportfeleslege van, ez a mennyiség a dunai államokban, melyeknek szükséglete mindössze 1.26 m. q, nem tud elhelyezést találni, hetát külső piacra szorul. Tekintve azonban, hogy Eu-

⁷²⁾ Halász 92-93. 1.

rópa a háború óta 15 m. q cukorimportra szorul, ez a mennyiség elhelyezést találhat.⁷³⁾

A dunai mezőgazdasági államok *tojástermelése* e területen belül nem tud elhelyezést találni, mert 990.000 q exportfelesleggel szemben Csehszlovákiának és Ausztriának mindössze 390.000 q szükséglete van.⁷⁴⁾

A dunai államok főbb iparágai.

A malomipar gyökeres átalakulása 1918. után a legelső tény, amellyel foglalkoznunk kell. A budapesti malomipar vezető szerepe megszűnik. A mezőgazdasági államok kiépítik a maguk malomiparát, viszont Ausztria és Csehszlovákia magas vámokkal sújtják a magyar lisztet, ez a magyar malomipar elsenyvődését vonta maga után, a budapesti nagymalmok 1924-26-ban csupán 15-20%-nyi teljesítménnyel dolgoztak.⁷⁵⁾

A *sörgyártás* szintén visszafejlődött. A budapesti és cseh sörgyárak elvesztették fogyasztóterületük jelentős részét. A budapesti serf özők békebeli 1.8 millió q termelésével szemben 1926. évi termelésük alig harmada annak, a cseh gyárak 1.2 millió hl. exportjából 1926-ra alig 0.4 m. hl. maradt. Az egyes államok termelése (1926.):

Csehszlovákia	9.71 millió hl.	Jugoszlávia	0.9	„
Ausztria	5.44 „	Magyarország	0.5	„
Lengyelország	1.67 „	Bulgária	0.15	„
Románia	1.- „			

A dunai államok *szeszgyártása*:

Lengyelország	900.000 hl.	
Csehszlovákia	600.000 „	
Magyarország		300.000 „
100 fokos alkohol.	⁷⁶⁾	

A *papírgyártás* terén Ausztria vezet, melynek 18 millió dollár értékű kivitele, összkivitelének 8%-a, utána következik Csehszlovákia 9 millió dollár értékű papirexporttal, a többi államok összesen 14 millió dollár értékű behozatalra szorultak.

Hasonló a helyzet a *bőrgyártás* terén. Csehszlovákia 12 millió dollár és Ausztria 9 millió dollár exporjái szemben a többi államok 25 millió dollár értékű importra szorulnak.⁷⁷⁾

⁷³⁾ I. mű 112. 1.

⁷⁴⁾ I. mű 110. 1.

⁷⁵⁾ Halász 114-115. 1.

⁷⁶⁾ πδ-119. 1.

⁷⁷⁾ 122-123. 1.

A gyapjúgyártás

mutatja:

Termelés:

Románia	240.000 q
Jugoszlávia	130.000 q
Bulgária	110.000 q
Magyarország	60.000 q
Lengyelország	20.000 q
Csehszlovákia	19.000 q
Ausztria	9.000 q

évi mennyiségét a következő táblázat

Gyapjúárak forgalma:

<i>Exporttöbblet:</i>		<i>Szükséglet: + -</i>	
Csehszlovákia	45 millió dollár	-	5.000 q 10
		+	20.000 6
<i>Importtöbblet:</i>		-	10.000 4
Ausztria	15 m. dollár	+	55.000 2
Jugoszlávia	13 „	-	120.000
		-	120.000

Textilárak

<i>Exporttöbblet:</i>		Magyarország	25
Csehszlovákia	90 millió dollár	Románia	7
<i>Importtöbblet:</i>		Lengyelország	2
Jugoszlávia	35 m. dollár	Bulgária	2
Románia	30		

forgalma:

Magyarország
Bulgária
Lengyelország
Ausztria

Vasérctermelés:

Csehszlovákia	23.9 m. q		6.0
Lengyelország	11.	Jugoszlávi	5.2
Ausztria	2 a		1.85
	Magyarország		
	Bulgária		

Vas és vasárak forgalma:

<i>Exporttöbblet:</i>		<i>Importtöbblet:</i>	
Csehszlovákia	20 m. dollár	Jugoszlávia	14 m. dollár
Ausztria	8 „	Románia	7 „
Bulgária			7
Magyarország			2
Lengyelország			2

Gépek:

<i>Behozatali többlet:</i>		Jugoszlávia
Lengyelország	20 m. dollár	Bulgária
Románia	9 „	Csehszlovákia

A dunai államok gazdasági élete a forgalom tükrében.

A dunai államok közül Magyarország, Jugoszlávia, Románia, Bulgária és Lengyelország kifejezetten mezőgazdasági termelőközösségek, kettő: Csehszlovákia és Ausztria pedig ipari jellegű. A pregnánsan mezőgazdasági országok közül Lengyelországban és Magyarországon van számottevő ipar.

77) 124-125. 1.

78) 126-127. 1.

79) 128-129. 1.

A felsorolt hét állam egymásközi organikus kapcsolatát mutatja, hogy a köztük fennálló vámhatárok és gazdasági, meg politikai feszültség dacára az összeomlás után is legélénkebb csereforgalom állott fenn.

A közép-dunai államok külkereskedelmi forgalma.

A háború előtti Ausztria 1913-as kivitelének 37%-a, bevételének pedig 31.9%-a esett Magyarországra, ugyanakkor a mi behozatalunknak 72.55%-a, kivitelünknek pedig 71.46%-a jutott Ausztriára.⁸¹⁾ A helyzet az összeomlás óta jelentősen eltolódott. Egyik utódállam mérlegében sem dominál egy szomszédállam sem. Aszerint, hogy egy állam mily közel esik a Duna központi vonalához, annál nagyobb behozatala és kivitele a dunai államokból; dél felé haladva nő a német ipar fogyasztóterülete, hasonlóan emelkedik a határai felé, ha kisebb mértékben is, de ugyanez áll Olaszországra nézve is, mely Jugoszlávia behozatalában a negyedik, a Bulgáriáéban a második, Jugoszlávia kivitelében az első, Bulgáriáéban a harmadik helyen áll. Németország forgalma legélénkebb Lengyelország, Csehszlovákia, Bulgária, Románia és Ausztria felé.

Ha az egyes államok (VI. tábla) behozatalát nézzük,⁸²⁾ (1930-as adatok), Bulgária kivételével a többi hat állam közül legtöbb a behozatala a többi dunai államból Magyarországnak (51.2%), majd sorban következik Ausztria (46.1%), Jugoszlávia (42.1%), Románia (38.7%), Csehszlovákia (25.6%) és végül Lengyelország (12.3%). Ugyanakkor a kivitel a dunai államok között a következőképpen alakult: legtöbb kivitele a dunai államokba ismét csak Magyarországnak volt (55.5%), majd sorban következik Románia (37.7%), Jugoszlávia (36.7%), Csehszlovákiai (35.6%), Ausztria (35.6%), végül ismét Lengyelország (22.3%).

Ha azonban nem csak az 1930-as, hanem az azt megelőző éveket is nézzük, azonnal szembetűnik, hogy a dunai államok egymásközi áruforgalmában mily nagy csökkenés mutatkozik.

⁸¹⁾ Székely 8. 1.

⁸²⁾ Az 1930. utáni adatok a krízis és elzárkózás következtében előállott abnormis csökkenés következtében nem jöhetnek számításba. Ennek besides jeje: Magyarország kivitelének 1925-ben 65, 1931-ben 43.8%-a esett a dunai államokra. A cseh és osztrák autarhikus törekvésének szomorú következményét mutatja, hogy míg a két állam exportmérlege a három mezőgazdasági országgal szemben 1928-ban 169 millió svájci frankkal aktív volt, 1931-ben 69 millió svájci frankkal passzív, hogy a kivitel 859 millió frankról 394 millióra csökkent. Tehát az ipari államok elzárkózása kevésbé volt eredményesebb, mint az agrárállamoké.

Különösen kiütökzik ez Magyarországnál, hol a dunai államokkal való 1925-ös behozatali forgalma 65%-ról 1930-ig 51.2%-ra, kiviteli forgalma 76%-ról ugyanazon idő alatt 55%-ra csökken. A behozatal terén mutatkozó 14%-os csökkenésből 6%-ot Német és Olaszország, a kiviteli forgalom 21%-os csökkenéséből pedig ugyanezen két állam 9%-ot vesz fel.

Ha Ausztriánál a csökkenés nem is ilyen nagy mérvű, mégis szembetűnően csökken Magyarországgal és Csehszlovákiával, viszont emelkedik a Németországgal való forgalma.

Ugyancsak eső tendenciájú Románia, Jugoszlávia és Lengyelország dunai áruforgalma is.

Ezen gyengülő forgalmi kapcsolat dacára, továbbá a vámhatárok és a gazdasági feszültség ellenére a közép-dunai államok (kivéve a szorosán nem is odatartozó Lengyelországot és a távoli Bulgáriát) egymással még ma is a legélénkebb csereviszonyban vannak, az egyedüli versenytársuk Németország, mely a lengyel és bulgár külkereskedelmi forgalomban túlsúlyban, a cseh forgalomban pedig közel egyenlegben és Olaszország, mely a jugoszláv forgalomban, speciálisan a kivitelben az első helyet foglalja el.

Természetszerűen ezek a számok nem jelölnek meg reális termelési és fogyasztási szükségleteket. A közép-dunai védővamos rendszer a túlzó imperialista hatalmi érdekeket szolgálja, egyben a francia és német kapitalizmus élethalála harcának a visszfénye.

Magyarország és Ausztria.

1930-ban Magyarország szarvasmarha kivitelének negyed-részt, sertéskivitelének több mint felét, az öt év búzafölöslegének átlag egyharmadát, lisztkivitelének több mint harmadát, rozskivitelünknek több mint felét, borkivitelünknek majdnem felét, a leölt baromfinak több mint harmadát, gyümölcsféléknek több mint harmadát, árpa, szalámi, kolbász kivitelünknek több mint felét, paprikánk, élőbaromfi és barnaszén kivitelünknek majdnem felét és a főzelékfélék harmadát vette át Ausztria.

Míg azonban Ausztria mezőgazdasági termelésünk jelentős részét fel tudná venni (kivéve búza, szarvasmarha fölöslegünket), ugyanez nem áll Ausztria iparára, amely Magyarország sokoldalú szükségletét kielégíteni nem tudja, másrészt pedig Magyarországnál sokkal nagyobb piacra van szüksége. így Magyarország Ausztriától 14%-nyi papírt vett át, de még ha egész szükségletét is ott szerezné be, akkor sem tudná átvenni csak az osztrák papírgyártmányok 32%-át. Bárdolt és fűrészelt fá-

ból 5%-ot vett át s legfeljebb 43.4%-ot vehetne át; nyers épület és szerszámfánál 3.8 és 40%, pamutfonalaknál 7.5 és 51%, gépeknél 66%-ot, vasárúnál 20%-ot, selyem és félselyemnél 9%-ot vehettünk volna át. Viszont pamutszövetbehozatalunk mennyiségben kétszerese Ausztria egész pamutszövetkivitelének.⁸³⁾

Magyarország és Csehszlovákia.

A magyar és csehszlovák gazdasági viszonylatot nézve Csehszlovákia kivitelünknek a következő tételeiben szerepel:

disznósír, szalonna kivitelünk 82%-át		
sertés	„ 47 „	
tengeri	„ 46 „	
olajosmagvakban	„ 46 „	
barnaszén	„ 43 „	
búza	„ 32 „	
búzaliszt és dara	„ 30 „	
friss gyümölcs	„ 23 „	
bor	„ 29 „	
gyapjú	„ 38 >	
szalámi, kolbász	„ 28 „	

vette át. Ezzel szemben átvettük Csehszlovákia kiviteli tételeinek a következő százalékát:

nyers és megmunkált fa	36%	gyapjú és gyapjúáru	7%
szén	16%	agyagáru	5%
papír és papíráru	15%	üveg és üvegáru	3%
pamutáru	8%		

A csehszlovák kivitel többi jelentős tételei a dunai államokba:

selyem és selyemáru	55%-a	Ausztriába	
szén	39%-a	Ausztriába	
árpa	39%-a	Ausztriába	
gyapjú	20%-a	Ausztriába, Romániába és	
pamutáru	40%-a	Jugoszláviába	
vasáru	42%-a	Ausztriába, Romániába, Jugoszláviába, Magyarországba és	
gépek, készülékek	36%-a		Jugoszlávia és Lengyelországba. ⁸⁴⁾
gyapjú és gyapjúáru	43%-a		

Magyarország és Jugoszlávia.

Magyarország behozatalában Jugoszláviából a nyers és megmunkált fa, vasérc, nyersfémek, szóda, nyersbőr, toll, friss gyümölcs foglal el vezető helyet; kivitelében gépek és készülékek, vasáruk, villamossági gépek, fűlgyártmányok, olajos magvak, pamutszövet és köszén szerepelnek.

⁸³⁾ Székely i. m. 5-7. 1.

⁸⁴⁾ I. m. 8-10. és 20. 1.

Magyarország és Románia.

Magyarország behozatali oldalán a nyers és megmunkált fa és ásványolaj, kivételében a vasfélgyártmányok, gépek, villamosgépek és készülékek, könyvek és folyóiratok alkotják a vezető tételeket.⁸⁵⁾

Ha már most ezeketán a forgalmat egyrészt a mezőgazdasági, másrészt az ipari forgalom szempontjából osztályozzuk, akkor kitűnik, hogy

Búzakiviteli lehetőségek.

a három mezőgazdasági állam, Magyarország, Jugoszlávia és Románia egész liszttermelését felveszi a két ipari állam, Ausztria és Csehszlovákia (II. tábla), sőt az a piacszükségletet nem is elégíti ki, ellenben ez a piac 3-5.6 millió q búzafölösleget elfogyasztani nem tud s az átlagos 8-10 milliós kivitelből csak 4-5.5 milliót bír felvenni.⁸⁶⁾ Még ha a búzalisztfölösleget búzára átszámítanék, akkor is circa 2 millió q elhelyezetlen búza marad.

A szovjetorosz-német kapcsolat, valamint a tengerentúli konkurencia miatt számítani sem lehet arra, hogy a többletet a német piac felvegye és az olasz piac megszerzése (melynek felvevőképessége 18-20 millió q) is kilátástalannak látszik. Az eredetileg bevételre szoruló országok termeléspolitikájára jellemző, hogy 1927. és 1928-ban Lengyelország még búzabevételre szorul, ma már nem, valamint hogy Németország búzabevitele 1929-ről 1930-ra 21.3 millió q-ról 12 millió q-ra esett vissza.⁸⁷⁾

A dunai államok, mint ahogy már arra utaltunk, a maguk pár milliós fölöslegével nem jönnek komoly versenytársként számításba a világpiacon és mint eddig is, csak a szomszédos iparosodottabb államok területén remélhetnek vevőket. A mezőgazdasági termelés Európában amúgy is visszaeső tendenciát mutat,⁸⁸⁾ szemben Amerikával és a déli félgömb országaival, ami elsősorban a gabonaneműek fogyasztásának a csökkenésével is kapcsolatba hozható.⁸⁹⁾ A világháborútól függetlenül a dunai államok mezőgazdasága a mai dezorganizáltságában és elmaradottságában versenyképtelen.

⁸⁵⁾ Székely i. m. 22-25. 1.

⁸⁶⁾ I. m. 26. 1.

⁸⁷⁾ 27-28. 1.

⁸⁸⁾ *Annuaire international de statistique agricole* 1928-29. Rome, 1929. *Bulletin zum europäischen Bauernkongress*, Berlin, 1930. 11. 1.

⁸⁹⁾ *Bulletin* 14. 1.

Állat, baromfi, tojásexport.

A dunai államok állatforgalma tekintetében a cseh és osztrák piacot a három mezőgazdasági állam szarvasmarha kivitele túlterheli, sertés piacát viszont közelítőleg sem elégíti ki. A jelenleg az Unióból importált disznósír helyett teljes egészében fel bírja szívni a három agrár állam zsírkivitelét.⁹⁰⁾ A szarvasmarha kivitelünknek eddig útjában áll Németország teljes elzárkózása, hol különben az a helyzet, hogy míg 1929-ben 124.366 darabot importált (import-export különbözet), addig 1930-ban már 91.250 darabot tudott exportálni (export-import különbözet). Lengyelország bevonása növelné a szarvasmarha fölösleget és kiegyenlítené a sertéshiányt.

A baromfiexport tekintetében kedvezőtlen a helyzet, mert mint fogyasztó csak Ausztria jöhet tekintetbe 122.004 q-val (1930.), Magyarország, Jugoszlávia és Románia kivitele ezzel szemben 421.891 q és Csehszlovákia is 10.340 q exporttöbblettel rendelkezik. Ez azonban nem tragikus, mert hiszen a magyar élőbaromfi 25.5%-a, a leölt baromfi 38.1 %-a talált Olasz- és Németországban piacra.⁹¹⁾

Ausztria tojáspiaca 176.000 q-t vesz fel, ezzel szemben a három mezőgazdasági állam tojáskivitele 530.651 q. Ha ehhez hozzávesszük, hogy Lengyelország 1.9 millió drb. élőbaromfit és 9.086 q leölt baromfit, 550.000 q tojást exportált, nyilvánvalóvá válik, hogy a Dunaállamok csak az olasz és német piac elfoglalásával tudják fölöslegeiket elhelyezni.⁹²⁾

Vajjon el tudná-e látni a három ipari állam iparcikkokkal az öt dunai államot?

Gépekben és készülékekben hiány 33.2%. Az amerikai, német és angol gépipar termékei nem nélkülözhetők. A pamutszövethiány 7.5%, amely pótolható. A többi ipari áruban nagy fölösleg, sőt igen nagy fölösleg van. Mint ahogyan arra már rámutattunk, teljesen elhibázott dolog volna, ha egy iparizált állam arra törekednék, hogy összes termelvényeit hiány nélkül egy másik állam területén igyekeznék elhelyezni. A modern termelés amúgy is a differenciálódás felé törekszik, ami maga után vonja, hogy a fogyasztóterülete mindjobban kiszélesül, öngyilkosság volna a dunai államok részéről, ha a zárt önellátásra törekednének. Következik ebből, hogy minden olyan következtetés, amely csupán a külkereskedelmi statisztika ada-

⁹⁰⁾ Székely 28. 1.

⁹¹⁾ 12. 1.

⁹²⁾ 2§-30. 1.

taira épít, téves utakra vezet. Lengyelországnak egy ilyen gazdasági termelőközösségbe való bevonása például a gyapjúszövet kivételével, amelyből exportfölöslege van, a fölöslegeket csökkentené.⁹³⁾

Faforgalom.

Nagy importállam csak Magyarország, a többi exportja jelentősen nagyobb. A hat közép európai állam

<i>bevitele:</i>		<i>kivitele:</i>	
1929.	1930.	1929.	1930.
37.6 m. q	27.6 m. q	117.1 m. q	94 m. q
ezzel szemben:			
Olaszország	20.7 m. q	18.3 m. q	0.5 m. q
Németország	47.7 m. q	36.4 m. q	9.8 m. q
			13.8 m. q

A külforgalmi adatokból korántsem lehet tökéletesen tiszta képet adni a dunai államok gazdasági erejéről, mert azok hűségesen alkalmazkodnak a Duna völgyében dúló-pusztító u. n. gazdasági békéhez, melynek félelmetes eszköze a vámpolitika, az elzárkózás, a kínai falak rendszere.

Vessünk még egy futólagos képet a dunai államok pénzügyi helyzetére. Ha Lengyelországot és Bulgáriát kikapcsoljuk, négy állam volt 1914. előtt a Dunamedencében, és pedig két középállam: Ausztria és Magyarország és két kisállam: Románia és Szerbia. Jelenleg ugyanezen területen három közép és két kisállam van. Eddig három hadseregről és három diplomáciáról kellett gondoskodni, most öt hadseregről és öt diplomáciai szervezetről. A két kisállamot – Ausztriát és Magyarországot – a haditerheken kívül a monarchia, tehát egy volt nagyhatalom egész nyugdíjas bürokráciája nyomja. Növekedtek természetesen a belügyi, pénzügyi, közoktatási és népjóléti kiadások is. A monarchia híres volt bürokráciájáról, de mindez aranykornak tűnik fel a mai ember számára. Emellett Magyarországnak és Bulgáriának több százezerre menő emigránssal kell gondoskodnia, egy a megmaradt terület rész gazdasági organizmusába nehezen beleilleszkedő tömegről, melyet épügeténytelen volt átvállalni, mint a haditerhek oroszán részét (haditerheknek számít itt az ellenfelek által elrabolt nagyértékű vasúti, hadianyag és egyéb értékek). A kisantant szláv-államok hosszú éveken át óriási összegeket kellett, hogy áldozzanak az orosz emigrációra, Szerbia és Románia pedig rengeteget kellett, hogy költsön gazdasági és kulturális színvonalának emelésére. A gazdasági elzárkózás politikája még a kisantanton belül is érvényesült, vámunióról egyik fél sem akart hallani, dacára a politikai és katonai szövetségi viszonyoknak. Talajtalan iparosítással törekedett minden állam az önellátás megvalósítására. A

⁹³⁾ Székely 32-33. L

vámfalak végtelen hosszúsága, a kis vámterületek, az új homo novusok gründolási láza ezt lehetővé tette.

Számokban kifejezve a hadügyi kiadások közel 50, a külügyi kiadások 186%-al emelkedtek⁹⁴⁾ s egyedül Csehszlovákia külügyi költségvetése 4.6 millió dollár, szemben a monarchia 1912-es 3.2 millió dolláros költségvetésével. A közép európai államok belügyi költségvetése 47.8 m. dollárról 80.7 m. dollárra emelkedett.⁹⁵⁾ Az improduktív organizációs kiadások természetesen maguk után vonták az adóterhek növekedését. Magyarországon 1913-tól 1927-ig az adók 58.17%-al emelkedtek, Csehszlovákia adóbevételei 1920-ról 1929-re 5.453 millióról 11.369 millió cseh koronára emelkedtek.⁹⁶⁾

Súlyos problémát jelent a dunai államok számára folyton növekvő eladósodásuk, amellyel nemcsak a gazdasági rekonstrukciómunkálatok költségeit fedezték, hanem sajnos többnyire a fizetési mérlegben mutatkozó hiányokat kellett pótolni. Amerika példája mutatja, hogy az egyoldalú hitelbőség még nem menti meg az államokat a krízisektől. A délamerikai államok és Ausztrália a nagy összegben felvett külföldi kölcsönök szolgálatát képtelenek voltak mezőgazdasági termékeik árának katasztrofális zuhanása következtében megfizetni.⁹⁷⁾ Ugyanakkor Dánia, Norvégia, Finnország és Írország bár túl magas külföldi kölcsönterheket vállaltak, a válságot meg nem érezték, mert a bő hitelt mezőgazdaságuk és iparuk korszerű átszervezésére használták fel.⁹⁸⁾

Ha az egyes dunai államok hosszúlejáratú eladósodását nézzük,⁹⁹⁾ azonnal szembetűnik, hogy Magyarország a belföldi államkölcsönök terén az utolsó helyen áll. Ugyanakkor, amidőn Korányi pénzügyminiszter szerint is túlméretezett magyar bankokrácia Óromániában és Ószerbiában is jelentős érdekeltségeket vállalt, a belföldi bankok csak 224 millió P állami hitelt tudtak nyújtani, szemben Csehszlovákia bankjainak 4823 m. P belföldi hitelnyújtásával. A külföldi államadósság terén is összeg szerint utolsó helyen áll Magyarország, az első helyen pedig Románia. Viszont, ha a nem állami külföldi kölcsönösszeget nézzük, hirtelen vezető helyre szökünk, melyben egyetlen utódállam sem közelít meg. Általában eladósodás tekintetében csak Románia és Jugoszlávia áll kedvezőtlenebbül. Fejenkénti eladósodásunkat a mellékelt IX. tábla mutatja. Ha a fejenkénti összes külföldi

⁹⁴⁾ Rados: A közép európai gazd. válság, 25. 1.

⁹⁵⁾ U. a. 26. 1.

⁹⁶⁾ Rados 28.

⁹⁷⁾ Buday Kálmán: Magyarország és az utódállamok nemzetközi helyzete. Bp. 1931. 12. 1.

⁹⁸⁾ Buday 19. 1.

⁹⁹⁾ Buday 37. 1.

adósságot a fejenkénti nemzeti jövedelemmel összevetjük, akkor az adósság a nemzeti jövedelemnek a következő százalékát veszi igénybe: Jugoszláviában 72, Romániában 70, Magyarországon 54, Ausztriában 48 és Végül Csehszlovákiában 19%-át. Buday a magántermészetű külföldi adósságok magas százalékarányából a magyar magángazdaság nagyobb hitelképességére következtet.¹⁰⁰⁾

Jóval kedvezőtlenebb Magyarország helyzete a rövidlejáratú eladósodás tekintetében, mert míg Ausztria és Csehország rövidlejáratú hiteleinek meg van az ellensúlyozója a hasonló jellegű külföldi követeléseiben, addig Magyarország kb. 450-500 millió pengős adósságaival szemben alig áll jelentős külföldi követelése s ezeknek a tartozásoknak is csak kisebb hányada (110-130 millió) esik az iparvállalatokra, míg túlnyomó része (340-370 m.) banktartozás.¹⁰¹⁾ A Népszövetségi Pénzügyi Bizottság 1931. szeptember 19-i jelentése lényegesen nagyobb eladósodásunkra mutat rá. E szerint:¹⁰²⁾

	Hosszúlejáratú kölcson	Közép és rövid lejáratú kölcson	Összesen
Állam	1315	314	1629
Közületek	498	19	517
Magángazdaság	791	370	1161
Bankok		787	787
			<hr/> P 4094 millió

Eladósodásunk valójában kisebbmértetű. A háború előtti 870 milliónyi adósságunkat 100%-on szerepelteti, holott csak annak 32, illetve 27%-a után fizetünk kamatot, ennek megfelelően adósságunk 600 millió pengővel kevesebb, tehát 3400 millió.¹⁰³⁾ Imrédy szerint háború előtti 5.5 milliárd adósságunk 3.4 milliárdra csökkent, ezzel szemben azonban lényegesen magasabb kamatszolgálatunk van, a háború előtti 330 m. P-ös annuitással szemben kb. 290 m. P.

Magyarország nemzetközi fizetési mérlege 1930-ban Szigeti Gyula szerint¹⁰⁴⁾ 1 millió P aktívummal zárul; ez az aktívum azonban csak látszólagos, mert az u. n. folyó tételek 138 m. P passzívumot mutatnak. A hosszú és rövidlejáratú állami és magán kölcsonök 320 m. P-ös tétele billenti helyre csak az egyensúlyt. Magyarország külkereskedelmi mérlege csaknem állandóan deficitet mutat fel, ezt a mutatkozó állandó hiányt újabb és újabb kölcsonökkel a végletekig betömni nem lehet. Mert a külföldi kölcson legnagyobb részt áruként jön be az országba,

¹⁰⁰⁾ U. a. 38. 1.

¹⁰¹⁾ U. a. 41. 1.

¹⁰²⁾ U. a. 53. 1.

¹⁰³⁾ Buday 55. 1.

¹⁰⁴⁾ Közg. Szemle, 1931., 10-11. sz.

tehát az import oldalát emeli, a kölcsön szolgáltatát ellátó összeget csak nagyobb exporttal, vagy újabb kölcsönrel lehet fedezni, ami viszont újabb importtöbbletet von maga után. Magyarországot a legrosszabb időben érte a krízis, mert a mezőgazdasági árzuhanás és az általános izolálódás ép akkor vágták el a kivitele útját, amidőn a külföldi kölcsönök felvételének lehetősége csökkent.¹⁰⁵⁾

Gazdaságpolitikai következtetések.

A felhozott gazdaságstatisztikai adatokból a következtetések egész sorát lehet levonni. Az 1918. óta bekövetkezett változások felforgatták az addigi gazdasági rendet. Még Jugoszlávia és Románia is hatalmas lépéseket tett előre az iparosodás terén. Magyarország pedig egész vámrendszerét az industrializáció szolgálatába állította be. Míg azonban az utódállamok tekintélyes nyersanyagkészlete és a miénknél jóval nagyobb felvevő piaca ezt az iparosodást bizonyos mértékben érthetővé tette, Magyarország a maga korlátolt nyersanyag-készletével, összezsugorodott piacával kétségkívül túlméretezte ipari programját. Ez az industrializálódási folyamat azonban nem volt szerves összhangban az utódállamok fogyasztóképességével és a műit évtized elején túlhajtott gründolási láz mögül hiányzott egy összefogó és nagystílusú nemzeti gazdasági terv koncepciója. Az iparosodás folyamata, bármily előszeretettel is hangoztatták, hogy a mezőgazdasági emberfölösleget el fogja helyezni, az egész Dunamedencébet túlnyomórészt önző osztályérdekeket szolgált. Mint egykor a római arisztokrácia a provinciákon, úgy osztozkodott a volt monarchia tőkés osztálya a dunai kisállamokon. Az amúgy is túlméretezett bürokráciához egy vérbő, szopora és túldimenzionált kapitalista kartelorganizáció járult, mely felhasználva a győzők és legyőzöttek gyűlöletét, gazdasági autarkia, monopolisztikus jellegű kartelgazdálkodásra rendezkedett be. Akkor, amikor a termelőhely és a piac közelsége, nagyszerű víziutak, centralizált út- és vasútrendszer, a nyersanyag lelőhelyek természetből rendelt nagyszerű elhelyezkedettsége, a Dunamedence egyes részeinek történelmileg kialakult gazdasági munkamegosztása és ezernyi más tényező a szükségyszerűség parancsával a gazdasági együttműködés elvét, a tervszerű gazdálkodást írják elő, amikor a világháború szörnyű pusztításai és milliók elproletarializálódása az utódállamok mindegyikének főfeladatává az újjáépítést, a szociális kérdések megoldását, a túldimenzionált állami és pénzügyi bürokrácia leépítését, takarékoskosságot diktál, ugyanakkor az utolsó tíz évben minden for-

¹⁰⁵⁾ Buday 41. 1.

dítottan történt. Az uralkodó vonalvezetés, egyfelől a mezőgazdasági kisüzemek tökéletes atomizálódásához és eladósodásához, másfelől a monopol kartelgazdaság rendszeréhez vezetett. A vámsorompók lerombolása, az egymásközi forgalom növelése helyett minden állam a teljes gazdasági autarhiára törekszik. Ez az autarhia azonban merő fantom, mert a dunai államok nagymérvű eladósodottságuk, de meg külső felvevő piacuk miatt is függvényei a nyugati kapitalizmusnak. Nemcsak a kimondottan ipari államok, hanem a három agrárállam is foglya ennek a gazdaságpolitikai vonalvezetésnek. Ez a három mezőgazdasági állam is kifejezetten indusztriálista gazdaságpolitikát folytat. A dunai nacionalizmusok imperialisztikus hóbortja, az 1918. óta felfakadt gyűlölet és félelem, közvetve és közvetlenül támogatja ezt az öngyilkos izolációt, ezt a gögös és holnappal nem törődő kartelautarhiát és lapos, átlátszó jelszavaival (nemzeti meggazdagodás, mezőgazdasági emberfölöslegek elhelyezése, gazdasági függetlenség stb.) tömeghangulatot teremt ennek a parasztyilkos kapitalista szellemű propagandának. A dunai államok egymás közti forgalma csökken, külforgalmuk mind nagyobb része messzebbfekvő országok között oszlik fel. A mezőgazdasági termelés piaca összezsugorodik. Az iparosállamok retorziója az agrárállamok iparosodási programja ellen, a mezőgazdasági államok újabb elzárkózását vonja maga után. A mezőgazdasági krízist követi az ipari krízis, ez viszont a nyugati pénzpiacok elzárkózását vonja maga után. Mindenki harca mindenki ellen, termelési és fogyasztási anarhia: ez az eredménye az utódállamok tizenégyéves gazdasági politikájának.

Térjünk vissza a kiindulási ponthoz. Állapítsuk meg a hibákat, hogy a gyógyítás eszközeit meg tudjuk keresni.

A Páris-környéki békék egy évszázados gazdasági közösséget robbantottak fel. A régi monarhiának is voltak ugyan szervei bajai (centralizált, rövidlátó bankokrácia, a mezőgazdasági érdekek elhanyagolása stb.), de annak dacára nem ismerte az állandósult krízis átkát. Az új államalakulatok a vámfalak, kereskedelmi egyezmények, vámháborúk és piacokért folytatott harcok végtelen sorát hozták létre. Mind az öt állam egy-egy külön kis zárt termelő és fogyasztóterületté alakult át. A termelést nemcsak a megnövekedett állami terhek és folyó kiadások terhelték meg, hanem a gombamódra felszaporodó magángazdasági intézmények a maguk improduktív bürokráciájával. Az alsó Dunamedence még fejletlen indusztriálistusa és kereskedelme ebben a konjunktúra korszakban akkora magángazdasági gépezetet hozott létre, oly tökéletessé tette a monopol termelést, hogy azt egyetlen dunai állam fogyasztópiaca sem bírta el. Ha a nyugati államok a kapitalizmus válságát meg is érzik, ez a válság nyugaton nem ránt magával oly széles társadalmi osztályokat, mint keleten, hol a fejlődés nem évtizedeket, hanem

legalább is egy évszázadot ugrott át. A kapitalista rend súlyos betegségei itt a Duna völgyében élesebben láthatók. Keleteurópa paraszti tömegei, kisiparossága, középosztálya a maga szervezetlenségében, szegénységében és elmaradottságában a nemzetközi nehéztőke, a kartelvállalatok, közvetítő lánckereskedelem nyomásának sokkal kevésbé tud ellentállni, mint nyugati osztályostársa. A primitív és korszerűtlen gyenge hozamú kispaszti termelés nem tud alkalmazkodni a tengerentúli versenyhez, a közbeékelődött lánckereskedelem mellett sokszor a termelési költségeket sem tudja meghozni. A paraszti kisbirtok és a kisipar hitelellátása hasonlóan szervezetlen. A városi fogyasztótömegek a túlalacsony árak dacára sem tudják megfizetni az elsőrendű szükségletet képező élelmiszereket. Amely túlméretezett a dunai államok állami és bank meg vállalati bürokráciája, amely abnormisan nagy a nehézipara, époly egészségtelenül vérbő a kereskedelme. A forgalom és fogyasztás csökkenése, nem a túlméretezett gazdasági gépezet lebontását vonta maga után, hanem még nagyobb elzárkózást, a még fokozottabb vámvédelmet a zsarnoki monopol-kartelgazdálkodás javára. A Duna-menti népek életnívója csökken: ugyanakkor emelkednek az állami adók és egy fokkal beljebb szorul a kartelcsavar szorítója. A szociális elégtelenséget az állami onnipotencia kiterjesztésével, a munkanélküliséget politikai ráolvasással gyógyítják. Az államháztartás egyensúlyának a fenntartásában a kartelgazdálkodás kinövéseinek lefaragásában, végül szizifoszi erővel megharcolt külföldi hitelműveletekben merül ki a Duna-medence magas pénzügyi és általános gazdaságpolitikája. A krízis mélyére a hivatásos politikusok sehol rátapintani nem mernek. Pedig a dunamenti krízis belső okozói kézenfekvők. A kisállamok egyike sem alkalmas az autarhikus termelésre. A krízis megszüntetésének egyetlen módja a jelenlegi gazdasági háború megszüntetése a vámfalak fokozatos lebontásán és egy egységes gazdasági terv megalkotásán keresztül. Túl vagyunk azon a naivságon, hogy az egyoldalú búzatermelési programmal mindent megoldottnak tekintsünk. Csak mint példára hivatkozunk tehát arra, hogy egy nagy dunai gazdasági közösség Anglia kivételével egész Nyugateurópa gabonaszükségletét tudná fedezni. Az a bizonyos hön óhajtott zárt termelési rendszer, amely a mának legnagyobb és legkétségbeejtőbb anakronizmusa, szintén okszerűbben találhat alkalmazást egy ily nagy gazdasági közösségen belül. Egy pillanatig sem szabad azonban kétségben lenni afelől, hogy egy ily dunai gazdasági közösség egyszerre minden kérdést *nem* fog tudni megoldani. A múlt század első fele óta mind sűrűbben ismétlődő és állandósuló gazdasági válság nem vezethető vissza külső kórokozókra: a válság sokkal mélyebben, a mai termelési rendszerben gyökerезik. Maga az organizmus beteg: a monopolizált és minden-

hatóvá lett kapitalizmus messze túlért a történelmi delelőpon-
ton. Semmiféle termelési rendszer sem tart örökké! A Duna-
medence különös iskolapéldáját szolgáltatja ennek: itt még egy
napi távolságra egymástól megtaláljuk a praeliberális gazdasági
rend megkövült maradványait és a kapitalizmus túlertt nagy-
városi képződményeit. Az erdélyi havasi pásztorok Budapesttől
és Bukaresttől, a bosnyák hegylakók Zágrábtól ma már nincse-
nek is oly nagy geográfiai távolságra, pedig a havasi mócot és
terézvárosi bankárt legalább is egy évezred választja el egymás-
tól. *A Dunamedence paraszti és proletárt dolgozói számára sem-
miféle polgári individuális megoldás nem megoldás, egyetlen
megoldás van a számára, a tervszerű kollektív gazdálkodás a
Dunamedence széles történelmi és geográfiai keretében.*

Magyar vonatkozásban egy ily nagy dunai gazdasági kö-
zösség egyáltalában nem oly veszélyes, mint ahogyan azt a pol-
gári tudomány és polgári sajtó a magyar közönségnek bemu-
tatni szokta. A magyar válság a gazdasági autarhia elvének
alapján anélkül, hogy ez az általános életszínvonalra vissza ne
hasson, meg nem oldható. A nehézipar évtizedes vámvédelme a
kartelgazdálkodás monopol-jellegénél fogva megdrágította a
megélhetést, de nem szüntette meg a munkanélküliséget. A vé-
dett szén, vas, tej, téglá, szövet, szerszámárak nem csak a kar-
telipar számára biztosítottak magasabb meg nem érdemelt jöve-
delmet, hanem egyúttal kényszerkövetkezetességgel csökkentet-
ték a fogyasztást, lenyomták az életstandardot és a csökkent
fogyasztás következtében fokozták a munkanélküliséget. A vám-
védelem az üvegházi iparágaknak válik csak a hasznára. Olyan
gazdasági autarhia, mely elsőrendű szükségletek monopolizálá-
sát lehetővé teszi, oly vámvédelem, mely megakadályozza, hogy
nyolc millió ember olcsóbb cipőhöz, jobb és olcsóbb ruhához,
olcsóbb szénhez, szerszámhoz jusson, amely a magyar fogyasztó-
k terhére árulja külföldön az olcsó és jobbminőségű dohányt,
cukrot, amely a felséges magyar alma helyett olasz narancs-
propagandát üz: nem lehet egészséges és nem lehet jövőt alkotó.
*A mezőgazdaság és a fogyasztók terhére üzött iparvédelem vég-
elemzésében osztály politika és semmi egyéb.* A dunai gazdasági
autarhiák azonban nemcsak ebben a súlyos külsőségekben
ellentmondóak. A termelés mindnagyobb intenzitásra és diffe-
renciálódásra törekszik. Ha egy spórolós nemzeti kormány le-
zárja az országhatárokat a luxuscikkek előtt, átmenetileg talán
érezzük annak a kedvező hatását, de ez a súlyos vámok védő-
fala mögött létrehozott elzárkózás nem terjedhet ki fokozódó
következetességgel az elsőrendű szükségleti cikkekre. A magyar
almát nem pótolja az olasz narancs, de a magyar tarhonya sem
teszi feleslegessé a rizst, a német búzából soha oly tésztaemü-
eket, mint a magyarból készíteni nem lehet. Tökéletes autarhia
elérhetetlen, viszonylagos autarhiának pedig nincs értelme.

Egész magyar iparpolitikánkat át kell szervezni és új alapokra kell fektetni. *Egy létrejöheto nagy dunai gazdasági közösség a magyarságnak nem hogy kárára nem lesz, hanem senyvedő termelésünk talpraállását s központi helyzetünknel fogva a forgalom nagymérvű emelkedését vonná maga után.* Aki valaha csak végignézte a külkereskedelmi statisztika tétel és számoszlopaít, de végignézte egy iparosodott állam statisztikáját is, azonnal tisztábajött azzal, hogy a mai sokrétű szükségletek mellett az önellátás a régmúlt mesés birodalmába való.

Természetes és magától értetődő dolog, hogy egy ilyen dunai gazdasági szövetséget máról-holnapra létrehozni nem lehet, mert annak igen súlyos gazdasági, de még súlyosabb politikai akadályok állnak az útjában. De törekedni kell e felé, mint messzi cél felé. A dunai gazdasági háború megszüntetése preferenciális kereskedelmi szerződések, végehossza nélküli előkészítő tárgyalások, alapvető gazdasági reformok rögs útján keresztül fog majd létrejönni. Erre az előbb-utóbb bekövetkező eseményre azonban gazdasági külpolitikuskainknak elő kell készülnie, nehogy itt is váratlanul és felkészületlenül találjon bennünket egy új kornak kezdete.

Messze elvezetne szükreszabott témakörünköt, ha ennek a nagy gazdaságpolitikai átalakulásnak egyes étagpjaít vázolnánk, de rá kell mutatnunk arra, hogy a magyar gazdaságpolitikának egyszer már komolyan szakítania kell azzal a mohos és öreges doktrinérizmussal, mely minden sorsdöntő kérdésnél a liberális gazdaságtudomány egy-egy rég hitelétvesztett tantételével dorongolja le a tisztánlátást és a friss korszerű tennivágyást.

Kondítják a harangot a múlt század ittfelajtott reprezentánsai felett; recseg-ropog a dunai államok régi deszkákból összerótt gazdasági kártyavára. A dunai népek s elsősorban a magyarság várják az új gazdasági alkotó zsenit, a nagy organizátort, ki mint a középkori magyar királyok egy gazdasági vaspánttal öszefogott népi közösségbe tudta öszehozni a Dunamedence divergáló erőit.

Kisebbségpolitikai rész és öszfoglalás.

Az egyes nemzetiségek földrajzi elhelyezkedése.

A Dunamedence történelme a történeti idők óta: harc egyes fajok között. A középkor elején ez a küzdelem egyszerűsödik. A Dunahajlást, a medence szívét, a Nagy Alföldet csaknem szakadatlanul turáni népek szállják meg s kettévágják a balkáni szlávokat a nagy, Ostmarkig, Elbáig előnyomult szláv tömböt. A középkori történelem fordulójánál a szláváságnak többször oly

kedvező volt a helyzete, hogy arra lehetett gondolni, hogy ők fogják megadni nemcsak Kelet, hanem Középeurópának is az arculatát. A szláv előnyomulással szemben a germánság ment ellentámadásba s kelet felé való előretörésével az elbai szláv-ságot megsemmisítette, sőt a Visztula mentéig több helyütt betört a szláv egységes nyelvterületbe. A délnémetiség a Duna vonalán a maga előőrseit betolva a magyarok lakta Duna középfolyásáig, ott a magyarság ellentállásával találkozott, mely azután egy évezreden át sikerrel vetett gátat a germán expanciónak. Ezzel szemben a germánságnak sikerült teljes egészében benépesíteni a történelmi Ausztriát, majd a Duna völgyéből északnak és délnek hatolva, hol a magyarságénál sokkal kevesebb ellenállásra talált az ottlakó szláv népek részéről, kettészelte az északi és a déli szlávokat. A germán expanzió egy évezreden át és még ma is egy szláv népet a teljes elnyeléssel, egy szláv és egy turáni népet pedig az állandó keletre szorítással fenyeget. A cseh, lengyel és a magyar nép azonban a germán expanzió számára, – bár időleges szupremáciáját vele szemben éreztette, – örökké feltörhetetlen dió maradt. A német szórványok, melyeket a Duna és Visztula vonalától keletre találunk, békés települések, melyek bár hosszú évszázadokon keresztül faji karakterüket megőrizték és értékes előőrsi szolgálatokat teljesítettek fajtestvéreik számára, oly elenyésző foltok a nagy szláv magyar és román tengerben, melyeket nyugodtan figyelmen kívül hagyhatunk.

Ha a germánok lakta területekkel szembeállítjuk a szláv területeket, azonnal szembeötlő, hogy az egységes német fronttal szemben a szláv front hasonló egységességgel sohasem dicsekedhetett. A délszlávok, – a görög-római Balkán uzurpátorjai, évszázadokon át a maguk szétesettségében nem lehettek komoly politikai faktorok a magyar és görög, valamint a magyar és török nagyhatalmak között folyó vetélkedésben. Felszabadulásukat jórészt a nagy keleti szláv testvérnek köszönhették, de a pánszláv mozgalom minden erőfeszítése dacára még ma is négy élesen körülhatárolt kismemzetet alkotnak a szlovént, horvátot, szerbet és bulgárt.

A nyugati szlávok sorsa ezer év óta a védekezés a germán és magyar expanzió, sőt a lengyelek esetében, akiket a nyugati keresztény kultúra és nagyszerű történelmi és kulturális hagyományok a többi testvértől oly élesen elkülönítenek, – védekezés a hatalmasabb keleti szláv testvérral szemben is. Bármennyire is értékeljük a lengyeleknek heroikus küzdelmét a keletporosz síkságon, a csehekét az Elba-Moldva völgyének harapófogójában, a délszlávokét előnytelen geográfiai elhelyezkedésükben, az igazi szláv expanziót gyakorlatban mindig a nagy orosz szláv-ság képviselte. Ez szorította ki északra, keletre és délnek a turáni népelemeket, szaggatta össze ezt a középkorban

még oly dominánsan turáni nyelvterületet, végül ez a szlávtság képviseli már számbeli súlyánál fogva is az újkor elejétől kezdve a *szláv uralmi gondolatot*.

A szláv és germán tengerben a turáni elemek legnagyobb része felőrlődött. Legsomorúbb ebben a tekintetben az egykor oly hatalmas és életerős bolgárság sorsa. Egyetlen turáni nép: a magyar bírta ki ezt a rettentő kettős nyomást, ha számbeli-
leg megfogyatkozva is, – és áll ma is a Dunamedence szívében a germán és szláv világoralmi törekvésekkel szemben, mint a béke és a középeurópai egyensúlynak a románsággal együtt egyedüli biztosítója.

A közkeletű és valódi geopolitika.

Ha a régi történelmi Magyarország nagyszerű területi egységét nézzük, amely a legfényesebb propagandája a magyar ügy igazságosságának, lehetetlen figyelmen kívül hagynunk, hogy ez a geopolitikailag oly egységes terület a valóságban sokkal szélesebb és terjedelmesebb, mint az úgynevezett történelmi Magyarország, helyesebben a Habsburg korszak Magyarországáa.

Ha a Kárpátok északnyugati övét a maga természetes kiterjesztésével az Odera és Visztula forrásvidékén nyugati irányban meghosszabbítjuk egy külső, zárt peremszerű területet nyerünk, mely magában foglalja a cseh és morva medencét és a Duna balpartján elterülő dombvidéket. Viszont ha a Duna jobbparti folyóinak völgyét forrásvidékük felé követjük, a dunántúli dombosvidék észrevehető átmenet nélkül átmegy az osztrák Alpokba, melyeket délre a lombard síkság állít meg. Ha a geopolitikai közösség legprimitívebb velejáróját, a természetes belső vándorlást vesszük szemügyre, a Dunántúl és az osztrák alpi tartományok között, a magyar Felföld és Cseh-Morvaországok között, a kvádok és markomannok korától napjainkig állandó belső vándorlás folyik és a nagy germán területet e széles peremterületei voltak a vivőér Kelet és a Dunamedence irányában. A cseh zárt medencét nyersanyag gazdagsága és védettsége direkt predestinálta az iparosodásra.

Ha már most a Dráva folyón átlépünk (ez a belső vándorlásnak sohasem képezte jelentős akadályát, amidőn a magyar expanzió érvényesüléséről volt szó) a nagy magyar síkság egy vékony folytatásra talál a Duna túlsó partján, a dunántúli dombonvidékhez teljesen hasonló jellegű tájak folytatódnak a szia-
von területen és Bosznián át s határukat csak az Alpok folytatásaképp az Adria partján végighúzódo Karszt, Kapella, Velebit és Dinári Alpok szabják meg. Ezek egyúttal a Dunamedence

valódi déli határai és nem a Száva folyó. Ugyanolyan természetadta erősségek ezek, mint északi határon a Kárpátok. Eltekintve a magyar nagyhatalom természetes törekvésétől, amely a Földközi tenger felé vezető utat kereste, ezek a Dunától délre fekvő Nyugat-Kelet, Dél-Észak irányban futó folyóvölgyektől szabdalt, tehát a Duna irányába tendáló területek, a magyar Dunamedence természetes előcsarnokai. Ezért bírt nagy jelentőséggel a középkori magyar királyság és az újkori Habsburg monarchia számára e területrészek birtoka. Amíg a bizánci, bulgár, török nagyhatalmak a Duna jobbpartját kézben tartották, Magyarország dél felől védtelen volt és az oly fontos szárazföldi levanteutak biztosíthatók nem voltak. Ezért folytatja Magyarország legtöbb hódító hadjáratát déli irányban. A magyar királyság északi és északkeleti irányban rendszerint barátságos, nyugat felé óvatos és defenzív, kelet felé elzárkózó, dél felé azonban rendszerint támadó és védekező. Eltekintve Mátyás nyugati expanziójától, amikor sikerült Magyarország számára nyugat felé határórterületeket szerezni, eltekintve az Árpádok lodomériai és halicsi tisztára családi politikájától, a középkori magyar királyság döntő háborúit az Alduna völgyében folytatja le.

Végére hagytuk az ország keleti határait. A Kárpátok itt a legsúlyosabb tömbökben magasba szökkennek s folytatódva a határon túl is, csaknem teljesen elzárják a magyar Alföldet a délorosz-román síkságtól. Ebben az irányban a magyar alföldet különben is még egy belső hegygyűrű védte, az, amelyik északkelet irányban az erdélyi fennsíkot nyugat felé elzárta s amelyik bár nyugat felé nyitottabb, mint Kelet felé s így a nyugati behatásnak nagyobb lehetőségeket nyújt, de ténylegesen Erdélyt bezárja és sorsát évezredes történelmén végighúzó természeti parancsszóval elválasztja a többi Magyarországtól. Ha a Kárpátok itt legnehezebben járható övét átlépjük Kelet felé a végtelen orosz síkság, dél felé a Nagyalföld természetes meghoszszabítására, a Havasalfölddel olyasféle kapcsolatban van, mint a Seine és Loire völgye, az északi és nyugati francia síkság. A Kárpátok a középkor elején a nagy turáni nyugati vándorlásnak szabnak gátat, de abban a pillanatban, amidőn a késő középkorban a románság amalgamizálja keleti fajrokon testvéreinket, a Havasalföld és Moldva a Dunamedence keleti és déli előbástyáivá lesznek. Ha most a belső népmozgalmat nézzük, kevéssel a magyarságnak a Szamos és Maros völgyén át Erdélybe történt benyomulása után (X-XII. század), tehát egy nyugat-keleti irányú népmozgalom után, a kelet-nyugati irányú kun és bese nyő vándorlást követően, egy folyton növekvő tempójú belső vándorlás indul meg az erdélyi előcsarnok és a román előcsarnokok között. A székely keleti irányú vándorlásnál sokkal jelentősebb mennyiségű népelem hat évszázadon át (XIII-XVIII. század) nyugat felé nyomul előre s birtokba veszi az

erdélyi előcsarnok jelentős részét, sőt az Alföld peremterületét is.¹⁰⁶⁾

Míg tehát a magyarság centrális fekvésénél fogva a román síkságot, mint a Duna medence természetes tartozékát birtokában tartotta, a magyar expanzió kelet felé sikerrel érvényesült, addig a magyar nagyhatalom bukásával a románság kelet-nyugati irányú vándorlása a székelység áttörhetetlen gátját megkerülve délről és északról átszakította a Kárpátok védőövét és előzőnlötte az erdélyi fennsíkot és bár a XIX. században előnyomulásában feltartóztatott, lábát ott megvetette.

A történelmi Magyarország földrajzi egységének gondolatát tehát oda kell módosítanunk, hogy ennek a centrális fekvésű területnek nemcsak tradícióknál, gazdasági okoknál, hanem földrajzilag is kiegészítő részei azok a területek, melyekkel együtt a Dunamedencét alkotja.

Ha a belső vándorlás történelmét vizsgáljuk, a Dunamedencének, mint minden idők Kánaánjának az volt a sorsa, hogy idegen expanziók martalékja legyen. A germán expanzióknak, a szláv hódító törekvéseknek és e kettőnél szerencsésebb turáni uralmi befolyásnak.

A románság szerepe.

E sorok írójának, mint erdélyi embernek és mint magyarnak kétszeresen nehéz a tárgyilagosságát megőriznie, amidőn a románság történelmi szerepének ismertetésére törekszik. Bár a tudományos kutatás szigorú kritikája mellett a dák-római lezármazási elmélet nem is állja meg a helyét, kétségtelen, hogy a turáni elemektől erősen átítatott románság ezereves történeti tragikuma dacára is ugyanazon szerepre hivatott a Duna -völgyében, mint a magyarság. Az emberi történelem legnagyobb igazságtalansága, a végzet legkeserűbb tévedése az, amely ezt a két nemzetet az utolsó századokban egymással szembeállította. A románság a maga eredeti területi elhelyezkedtségében, a Duna, Olt, Pruth és Szereth völgyében hosszú évszázadokon át domináns turáni befolyás alatt állott. A nyugati kultúrájú turáni magyarság volt az, amelyik a románságot évszázadokon át határain át, saját kevésbé lakott nyelvterületére befogadta s ezáltal a maga Kárpátok által oly élesen kikerekített nyelvterületi egységét megbontotta. A román kultúra bölcsője nemcsak a

¹⁰⁶⁾ A vándorlás természetes irányát mutatja az oláhság elhelyezkedése; míg Székelyföldről keleti irányban magyar nyelvterületek találhatók szeretszórton, tehát a románság e területsávon nemcsak áttörni, hanem áthatolni sem tudott, addig attól északra és délre zavartalanul beözönlhetett (L. Beszterce-Naszód, Fogaras, Szeben, Hunyad vármegyék nagy oláh többségét).

Jalomica és Pruth völgyében ringott, hanem a „határokon túl”, Erdélyben, hol évszázadokon át táplálkozott a magyar nyugati kultúra gyökereiről.

Ha egy pillantást vetünk Középeurópa nemzetiségi térképére, azonnal szembeötlik, hogy a románság a maga erdélyi területi nyúlványával, számbeli erejét meghaladó területet tart megszállva. Ha a bolgároktól lakott terület nagyságát vesszük ugyanis figyelembe, annak a nagysága magyarázatot lel abban, hogy ez a széles négyszögű terület valaha a bolgár középkori állam magvát alkotta; a románlakta széles terület azonban 1918-ig kivéve a magyar nagyhatalom korszakát, – soha egy államhoz nem tartozott. A nemzetiségi térkép azonban egy másik tanúsággal is szolgál. Ha a Duna két nagy síkságának geográfiai egységét, belefoglalva az erdélyi fennsíkot is, nemzetiségileg vegyelemezük, úgy látjuk, hogy az itt elhelyezkedő magyarság és románság megsemmisítő többséget képez a maga 22 milliónyi, szlávoktól, germánoktól alig megszakított tömegével. Ha a magyarságnak négy oldalról jövő nyomással kell küzdenie, akkor a románságnak csak három erővel kell harcbaszállni: a nagyszláv, bolgár és magyar nyomással, viszont kétségtelen az is, hogy a magyar expanzió kikapcsolása esetén mindkét nép már tömegénél fogva is áthághatatlan gátat képezne az északi és déli szlávok között, mely utóbbit egyébként az olasz expanzió hátában fenyeget. Ez a körülmény magyarázza a szlávok többszázados törekvését, hogy a görögkeleti egyházon keresztül a szláv kultúrkörhöz tartozó románságot a maguk számára megnyerjék.

A szlávok.

A közel 12 milliónyi románság és 10 milliónyi magyarság mellett 12 millió német képezi a harmadik nem szláv elemet. Ennek zöme egységes szakíthatatlan kapcsolatban áll a nagy germán tömbbel, így az ausztriai és csehszlovákiai németiség és a lengyelországi németiség többsége. A németiség nyelvterülete tehát természetes meghosszabbításként nyúlik be a Duna és Visztula medencéjébe. Jelentékeny számot tesznek ki a középkéleuturópai államokban a nem germán és szláv népek. A török-tatár népek 829 ezren, az albánok 1.077 ezren, a zsidók 3.048 ezren, a cigányok 299 ezren, a görögök 43 és az örmények 34 ezren vannak. Ezekkel a kisebb népekkel szemben a Duna medencét uraló németiség, magyarság és románság 33 milliót kitevő lélekszáma a 62 milliós össznépességben (itt Lengyelországot nem számítjuk) többséget képez.

A németek, magyarok és románok központi elhelyezkedésével ellentétben a szlávok nem lanknak összefüggő, geográfiai-

lag kompakt területet. A nemszlávok kettészelik a délszlávokat testvéreiktől, a csehek egy vékony földszalagon érintkeznek az elcsehedett morvákon és sziléziánusokon keresztül a többi szlávokkal. A délszlávok a maguk 10 milliós lélekszámával (a turáni származású bolgárokat nem számítjuk hozzájuk), az utolsó században visszanyomattak a Dunamedence szívéből, hova őket a török uralom és a Habsburg telepítési politika juttatta. A Dunántúl visszanyerte túlnyomóan magyar jellegét, bár kétségtelen, hogy a magyarság ezzel szemben elvesztette a Drávántúli középkori nyelvterületi nyúlványát. A XVIII. században a Csallóköz-Eger-Debrecen vonaláig előnyomult szerb-horvátság és a Déldunáig elszoródó tótság, azóta visszaszorult és kétségtelen, hogy a magyar expanzió előbb-utóbb visszanyomja őket ősterületeikre, a folyó völgyekbe és hegyek közé a Kárpátok és Bosznia-Szerbia hegyes területei közé. Ezek a kis szláv népek a Páris-környéki békék különös szerencsekegyeltjei voltak, a minden állami hatalomnál és nemzetközi szerződésnél erősebb népi expanzió azonban nemcsak a délszláv korridort teszi ábrándképpé, hanem a szláv dunai hegemónikus törekvést is. Ha Lengyelország kizárásával a tulajdonképeni Dunamedencét nézzük, 20 millió szlávval szemben, 33 millió német, magyar és román s 5 és fél milliónyi bolgár és közel két milliónyi egyéb nép áll a pánszláv törekvések útjában. A világháborúnak egyedüli győztesei a nyugati szlávok és igazi vesztese a németiség mellett a nagyszláv gondolat, mely sohasem állott oly távol eszményképétől, mint ma. (A nemzetiségi megoszlást a X. tábla mutatja.)

Ha most az egyes népek államalakítását tekintjük, akkor azonnal szembeötlő, hogy a mai dunai államalakulások a wilsoni önrendelkezési jog lábbaltiprásával jöttek létre, mert míg a szerbek 98, a csehek és románok 97%-ának sikerült nemzeti államot alakítani, addig az egy milliót meghaladó tót, ukrán, szlovén és horvát népek csak urat cseréltek s a németiségnek csak 50, az albánságnak csak 63, a magyarságnak 70 és a bolgároknak 82%-a él nemzeti állama határain belül. Még súlyosabb megítélés alá kerül ez a kérdés, ha figyelembe vesszük, hogy e három nép kisebbségi sorson élő testvérei megszakítatlan nyelvterületi összefüggésben vannak testvér nemzeti államaikkal.

A kisebbségek.

Míg Ausztrián belül a németiségnek egykor relatív, Magyarországon a magyarságnak abszolút, együtt a magyar és németiségnek erős abszolút többsége volt, addig az új államalakulásokon belül egyedül a románságnak van a hivatalos statisztikája által kimutatott 73%-os többsége, ezzel szemben a csehek csak

a morvákkal és sziléziánusokkal együtt képeznek 50.2%-nyi többséget, viszont a szerbek vitathatatlanul 31%-os kisebbséget alkotnak. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a szerbség a Magyarországtól elszakított területen a magyar-német többséggel s még inkább a csehek a tót-magyar felvidéki többséggel szemben még aránytalanabban kisebbséget képeznek, a békeszerződések önkényessége azonnal szembeötlővé válik. A Páris-környéki békék a németiségtől és magyarságtól eltekintve 8 milliónyi szláv-ságot ítéltek kisebbségi életre, tehát többet, mint amennyi az uralkodó cseh vagy szerb többségi nép lélekszáma.

Lengyelországban a lengyeleknek 68.8 %-os abszolút többsége van, ennek dacára ott is találunk 5 milliónyi olyan szláv kisebbséget, amely keleti szláv testvéreivel szakítatlan területi összefüggésben él.

A Habsburg monarhiát, a magyar és német szupremáciát, főleg két okból tartották idejétmúlt képződménynek, amelyek idővel közhasznú frázissá váltak: az egyik a nemzetiségi elnyomás, a másik antidemokratikus szerkezetük. A háború utáni békék a világ közvéleménye előtt ennek a két nemzetközi igazságtalanságnak a megszüntetését hirdették. Mit mutat ezzel szemben az összeomlás utáni tizenégy év? A kisántant két államban leplezett árpámentarizmus és nyílt nemzeti diktatúra uralkodik. Az alig egyharmadot kitevő szerbség katonai és társadalmi szervezett terrorral, a csehek gazdasági elnyomással, a román nacionalista kormányok pedig mindhárom módon elnyomják kisebbségeiket. A cseh, román és szerb irredenta *1918-ig a kisebbségi intervenció alapján állott, 1918. után viszont az állami szuverenitás alapján.* A Páris-környéki békék tehát nem a nemzeti önrendelkezés jog és a demokrácia diadalát hozták meg, hanem a legitim elnyomás és a legitim abszolútizmus helyére a nyílt, törvénytelen elnyomást és az árpámentarizmust, az áldemokráciát. Ma keleten a demokráciának egyedüli hazája Ausztria, a wilsoni önrendelkezési jognak pedig a két legtisztább nemzeti állam: Csonkaausztria és Csonkamagyarország.

A kisebbségi kérdés megoldása.

A kisántant koncepció, a Tardieu-Benes terv hibája tehát ugyanaz, mint az osztrák és magyar restaurációsoké, vagy a magyar új-hungaristáké, hogy a kisebbségi kérdést, mint egyoldalú hatalmi, vagy közjogi alapon megoldható problémát fogják fel, a nemzeti ellentétek méregfogát pedig gazdasági-kapitalisztikus eszközökkel remélik kihúzni. Az állami omnipotencia elve, a nemzetiségi hatalmi elv, a gazdasági kényszerközösségek, a legitimitás elve mind eltörpülnek azokkal a mélyenfekvő

organikus és természeti erőkkel szemben, amelyek egy nemzeti-ség kultúrájában, vérközösségében rejlenek. A városok, államok, a gazdasági Überbau képe célszerű politikai intézkedésekkel és intézményekkel átformalható, de nem változik meg a magyar, oláh, vagy szerb falu, a cseh, tót, vagy horvát kultur-közösség, irodalom, népművészet és nem szüntethető meg a népi közösségi tudat. *A kisebbségi kérdés kielégítő megoldása csak a kisebbségek népi-nemzeti kiteljesülésén keresztül kép-zelhető el.* Ennek pedig három megoldási módja van: a Klein-staaterei, a nemzetiségi területi, vagy területfeletti autonómia, végül a Dunakonföderáció.

A kisebbségi kérdés *kutatója e kérdést* par excellence politikai problémának kell, hogy tekintse. Politikai szempontból pedig a fennálló békeszerződések nem bírnak az alaptörvények jellegével. A békeszerződések ezeréves államhatárokat és állam-alakulásokat bontottak fel. A kisebbségi kutatónak tehát oly utat kell keresnie, amely megnyugtatóbb megoldást hoz az össze-omlás előtti és utáni problémamegoldásnál.

A kisebbségek számára a kiteljesülés, vagyis a nemzetté válás, az önrendelkezést követő öncélúság összes attribútumaival való felruházottság, kétségkívül azt hozná magával, hogy a jelenlegi dunai hat állam helyére, további osztódással még a következő új államalakulatok lépnének: Szlovákország, Ukrajna, Szlovénia és Horvátország. Emellett azonban még mindig meg-oldatlan maradna az erdélyi és macedóniai probléma. Ha ez a két terület szintén államközi autonómiát nyerne, Német- és Oroszország között két középállamon, Lengyelországon és Ro-mánián kívül tizenkét kisállam foglalna helyet: Csehország, Szlovákia, Ukrajna, Ausztria, Magyarország, Erdély, Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Albánia és Bolgárország. E tizennégy éllam közül tizenhárom abszolút nemzeti többségű volna és tizenkét nemzet számára tenné lehetővé az önrendelkezési jog érvényesítését. Négy állama kivülesnék a Duna medencéjén (Len-gyel, Ukrán és Albánországek, Macedónia). A többi tíz azon-ban valamivel nagyobb területrészt ölelne magába, mint a volt osztrákmagyar monarchia. Ez a tizennégy államalakulás még nagyobb mértékben ki volna téve a nagyhatalmi befolyások küzdelmének, mint a mai. A tizennégy államra szakítottság a legkisebb súrlódási felülettel hozná a nemzetiségi célok megva-lósulását, de idő kérdésevé tenné egy Duna konföderáció létre-jöttét. Nehéz áldozatokat követelne: a magyar-román barátság érdekében semleges államterületté kellene, hogy deklarálja Er-délyt, hasonló megfontolások alapján Macedóniát, éles operáló késsel szerte kellene, hogy bontsa a háború utáni szláv állam-alakulásokat, derékba kellene, hogy törje a cseh és szerb nagy-hatalmi ábrándot. Mindamelllett ,hogy a kisebbségi kérdés meg-oldása terén az optimumot biztosítja, magával hozná mindazo-

kat a betegségeket, amelyeket a Páris-környéki békék oltottak bele a Dunamedence népeibe. Ha a kisállamokra bontás a nemzeti államalkotás, a kisebbségi autonómiák mindkét fajtájának alkalmazásával a legmeszebbmenőig is elmegy, nem teremt a Duna völgyében békét és fejlődést, megalégedést és igazságosságot mindaddig, amíg a teljesen elavult liberális-kapitalista államrendszereket demokratikus paraszti és szocialista államrendszerekkel fel nem cserélte. Ha a kisállamokra osztódás mindmégannyi állig fegyverzett diplomációkkal, bürokrációkkal és vámhatárokkal agyonsanyargatott új államcskákat teremt, maga veti el az elégületlenség, a balkanizálódás, a bandaharc és a háború örökös csiráit. Mert ha ez a tizennégy állam képes is külön állami létre, de *nem képes gazdasági különülésre*. Lehetetlen, hogy e kis államok a gazdasági autarhia ábrándképét kergessék, mikor azt még középállamok sem tudják megvalósítani. Az Alpok nyúlványában elterülő Szlovénia, a Kárpátok felső folyóvölgyeiben széteső Szlovákia, vagy a macedón autonóm köztársaság csendes kimúlásra és örökös nyomasztó szegénységre volna utalva. A kisállamok létesítése imperatívum maga után vonja tehát előbb-utóbb a dunai konföderáció megalapítását.

A dunai probléma sokkal nehezebb, mint azt hivatásos politikusok, közgazdászok, vagy kisebbségi szakemberek látják. Egyike a világtörténelem legösszetettebb és legsúlyosabb problémáinak. Mint ahogyan arra már több oldalról rámutattak: a Dunamedencének nemcsak nemzetiségi, hanem osztálytagozódása is oly sokrétű, hogy minden egyvonalú megoldási kísérletnek számolnia kell a tökéletes fiaskóval. Amint a német-magyar szupremáciát is csak addig lehetett fenntartani, amíg kellő katonai és közigazgatási hatalom le tudta fojtani a divergáló, sőt forradalmi nemzetiségi irredentákat, úgy a Dunamedence mai arculatának megmaradását is egyesegyedül annak a körülménynek köszönheti, hogy ennek a nagy átrendezésnek létrehozója és fenntartója a francia nagyhatalom az 1918. utáni Európának leghatalmasabb erőtenyezője volt. Teljesen naiv azonban minden oly ábránd, mely ennek a szélsőségesen sovén, tradícióatlan és szuronyok hegyére épített fegyveres békének állandóságot ígér. Tardieu és Benes a maguk liberális-kapitalista polgári gondolkodásukkal azt hiszik, hogy a dunai problémát sikerül belekényszeríteni egy u. n. gazdasági megoldás kényszerzubbonnyába. A Tardieu-terv csak a cseh és osztrák industrializmus és a nyugati nehéztőke érdekeit szolgálná, mert a többi dunai állam a maga elmaradt és szervezetlen mezőgazdaságával, súlytalan paraszttömegeivel, mint a régi monarchiában, most is valósággal gyarmatuk ezeknek az iparilag fejlett országoknak. Ha az összeomlást követő nagy keleti parasztmozgalmaknak sikerült volna a keleteurópai parasztság számára a politikai

önrendelkezési jogot megszereznie, ha Keleteurópa mezőgazdasága a termelés modernizálása és a termelők megszervezése terén legalább a német és cseh, ha nem is a dán eredményeket produkálta volna, abban az esetben lehetne Paris-környéki demokráciákról, új keleteurópai termelési rendről beszélni.

Amily téves azonban a győzők egyoldalú gazdasági elképzelése, éppoly téves vágányra szaladt a kisebbségpolitika is. A keleteurópai kisebbségpolitikusok nagyobb része polgári középosztálypolitikus, aki a háború előtti liberális korszak nemzeti-ségi küzdelmeiben nőtt fel. A román Maniu uralomra jutása után sem tudott egyetlen összefogó és racionális nemzeti program-pontot hozni s mind mai napig megmaradt szeparistának, nagybirtokosnak és sérelmi politikusnak. Nemcsak a kisebbségpolitikusok, hanem az emigrációs vezérek legnagyobb része is háború előtti liberális politikus, akik konokul hisznek abban, hogy a kisebbségi kérdés alapján véve csak közjogi és még legfőljebb kulturális probléma. Innen ered a nagy megértetlenségük minden gazdasági kérdés iránt, félelmük a nyílt, tiszta programokkal szemben, teljes tájékozatlanságuk az egész Európát átforgató szocializmussal és fasizmussal szemben, látszatdemokráciájuk, gyenge kapcsolatuk a paraszttömegekkel, viszont erős városi és kapitalista érdekeltségük.

A dunai gazdasági közösség gondolata önmagában épügy nem oldja meg a dunai problémát, mint az egyoldalú nacionalizmusra, sőt sovinizmusra épített kisebbségi gondolat. Egyiknek sincs oly lenyűgöző ereje, hogy a másikat ki tudja szorítani. A dunai probléma minden hatalmi szóval, gazdasági gyaratmosítással, közjogi formulárizmussal kísérletező megoldása céljättévesztett. A kisántant-nacionalizmus épügy nem elégíti ki, mert meg sem nyugtathatja a dunai népeket, akár csak a német egységre törekvés, a pánszlávizmus, vagy pedig az új hungarizmus sem hozhat megoldást.

Ezek után joggal fel lehet vetni azt a kérdést, – ami különben egész munkánk célját képezi, – vajjon van-e lehetőség a dunai államok politikai kollaborálására, mikor annak sem népi, sem gazdasági alapjai nincsenek még készen.

A dunai államok politikai szövetsége.

A hat dunai állani ma két csoportra bomlottan áll egymással szemben. A 41 milliós álligfegyverzett kisántant francia érdekeltségével szemben a másik három állam húsz milliós lakosságával és fegyvertelenül de olasz és német szövetségeseire támaszkodva ma már még sincs teljesen kiszolgáltatva. Emellett a kisántant nagy lélekszám-beli fölénye is csökken, ha figyelembe vesszük, hogy nyolc millió fajtestvére él benne a másik

államcsoport nemzeteknek. A kisebbségi elnyomás mellett kedvező atmoszféra soha ki nem alakulhat: a Tardieu-terv abban a pillanatban, amikor gazdasági és pedig aranyláncokkal akarja az ellenfeleket összefűzni, nemhogy megoldaná, hanem kimélyíti a dunai válságot, mert minden oly törekvés, mely a Páris-környéki kényszerbékék mentalitását akarja az elnyomottakra ráoktrojálni, csak újabb gyűlölet forrásává válhatik. *Ahogy a társadalmi és gazdasági osztályharcot sem lehet konjunktúris eszközökkel kiküszöbölni, épügy elképzelhetetlen, hogy a legkedvezőbb gazdasági konjunktúra is tompítani tudná a kisebbségi kérdés megoldhatatlanságát.* A gazdasági békés együttműködés elképzelhetetlen a kisebbségi kérdés gyökeres rendezése nélkül. A gazdasági közeledés, megértés és kollaborálás legföljebb a győzők azon belátását vonhatja maga után, hogy a sovén, katonai és gazdasági elnyomással a dunai népek közös céljait szolgálni már nem lehet.

A dunai államok – és itt most figyelmen kívül hagyjuk, hogy melyik politikai érdekszférába tartoznak, belső berendezkedettségüknél fogva merőben elütöek egymástól. Tarka alkotmányjogi és gazdasági-szociális berendezkedettségüknél fogva a nyugati kapitalista polgári demokráciák és a szovjet között úgy helyezkednek el, mint merőben anakronisztikus maradványai a múltnak. Ha a mai helyzet sokáig így tart, az olasz és orosz fiatalság tanulmányútra fog járni a Duna völgyébe, hogy itt megismerkedjék a XIX. század gazdasági és szociális rendjével. A szerb és oláh sovén nacionalizmus, a szerb katonai csizmás diktatúra, mely torz keverése a nyugati szabadkőművességnek és a balkáni titkostársaságos bandaszellemnek, az államcsínyes, balkáni választási huncutságokkal felépített román álpárlamentarizmus, a cseh kirakatdemokrácia, a lengyel militarizmus és a magyar újraébredt feudális reakció, szóval mindenütt többé-kevésbé idejétmúlt nyílt vagy kendőzött erőszakrendszer, mindmegannyi jele annak, hogy Középkelet-Európa az 1917-18-ban elbukott három császárságot még nem számolta fel teljesen. Azok a reakciós és osztályuralmas erőtevényezők, melyek zárt rendben sorakoztak fel annak idején az abszolutista monarchiák mögé, most nacionalista expanzivitássá átalakulva, lényegükben változatlanul megtartották kezükben a hatalmat. A kelet-európai profipolitikusok szilhuettje is körülbelül ugyanaz; csaknem mindenütt feltalálhatók a katonai diktátortípusok, a Ge-waltmenschek (Pilsudszki, Gajda, Gömbös, Avarescu, Pangalos és Zsivkovics), a parasztvezérek (Nagyatádi, Radies, Sztambulinszki) és lényegesen mérsékelt kiadásban Svehla), végül a liberális nehéztöke mind kevesebb jelentőségű képviselői. Csupa egyforma veretű emberek. Mint egyéniségek nem, hanem mint a múlt kollektív erőinek megnyilvánulásai kerülnek majd bele a háborúutáni korszak történelmébe. Az 1914. előtti Európa

újjáéled a Középkelet-európai államokban. A dunai államok belső krízise a maga szociális és kisebbségi vonatkozásában ma époló akut és megoldatlan, mint 1914-ben. Különösen gyanút-keltő az az egyformán azonos védekezési mód, mellyel visszaverik a szovjet-propagandát. A mezőgazdasági krízis célirányos megoldása, a paraszttömegek kielégítése és lelki felszabadítása helyett diktatúrákkal fojtják vérbe és könnybe a feltörekvő szociális erőket.

Ha a demokratikus Csehszlovákiát, a diktatúras Jugoszlávia mellé állítjuk, lehetetlen nem gondolnunk arra a természetellenes házasságra, amely a háborúelőtti Franciaországot Oroszországgal egybefűzte. Még természetlenebb Románia kapcsolata a kisántánthoz. Azóta, amióta Románia 1916-ban a nagyántánt mellé állott, a románság legsúlyosabb faji érdekei ellenére a szlávok szövetségese.

Hasonló természetellenes viszonyoknak a légióját teremtette meg az összeomlás. Ilyen volt például a bécsi szociáldemokrácia ölelkezése a sovén Prágával, az osztrák keresztényszociálisok minduntalan feltörekvő francia szerelmi viszonya (természetesen a restauráció jegyében), a magyar klerikális nagybirtokosok rokonszenv-hulláma a szabadkőműves párisi polgári demokrácia irányában (szintén a restauráció jegyében), bizonyos körök románbarátkozása. A nagy külpolitikai bizonytalanság és a nagy belpolitikai tanácsstalanság a kisvonalú, taktikus és opportunistá politikusok, a kísérletező Gewaltmenschen áradatát szabadította reá a plebeius, tradíciótlanná vált homo novus államokra. A vámhatárok és a húszas évek elejének kedvező konjunktúrája üvegházi nehéziparokat hozott létre a dunai mezőgazdasági államokban, amelyek a dekonjunktúra napjaiban kiméretlen kartell-uzsorával igyekeznek túlméretezett organizációjukat fenntartani. Ami a legnagyobb baj: a nemzetiségi harc és a társadalmi osztályharc 1918. óta nem hogy támogatná egymást, hanem lerontja. Addig a társadalmi elégületlenség növelte a nemzetiségi elégületlenség hullámát. Viszont a kisebbségi kérdés súlyát növelte, hogy a radikális és szociáldemokrata pártok merész elhatározással a kisebbségi jogok elismertetését programjukba vették fel. Ma a dunai államok munkássága és parasztsága harcol a nacionalista-kapitalista diktatúrák ellen, de a kisebbségi mozgalmak tömegértékét csökkenti, hogy avangardjuk a nagybirtokos és nagytőkés, vagy ez érdekeltséggel rokonszenvező középosztályos elemekből kerül ki.

Meg kell állapítanunk, hogy a dunai népek politikai együttműködése útjába oly sok, pillanatnyilag átháríthatatlan akadály mered, amelyek mellett csaknem lehetetlenség ezt a gondolatot a gyakorlati politika előterébe állítani.

Még az általános politikai krízis megoldásánál is nehezebb probléma előttünk a kisebbségi kérdés korszerű megoldása. Ma

a Dunamedencében életerős, vérbő nacionalizmusok állanak egymással szemben. A német és olasz hitlerista és fasiszta ideológia nem maradt hatás nélkül Középkelet Európában sem. Főleg a mindinkább talajtvesztő középosztály-rétegek és általában a kapitalista elemek ma is egy ilyen szociálreformer hajlamosságú, de ízig-vérig sovén, tehát harcias világláramlattól remélik hatalmi pozícióik fenntartását. A történelmi Nagymagyarország tradicionális tudata ma is oly hatalmas tényező, amely elsöpörne bármely kormányzatot, amely a lemondás útjára lépne. A magyar háborúelőtti nemzedék javarészeiben inkább a romok alá temetkeznek, mintsem, hogy a magyar ideált megtestesítő nagy magyar gondolatról lemondjon. Munkánk elején rámutattunk arra, hogy a magyarság súlyosabb és értékesebb része már útban van egy korszerűbb, egy helyesebb nacionalizmus felé. A többi utódállamban azonban a rokon eszmeáramlatok még gyöngék és túlmerevek ahhoz, hogy egy olyan kisebbségpolitikai közeledést lehessen remélni, mely a fentvázolt megnyugtató megoldás érdekében dolgozhatnak. A Páris-környéki békék nem alkalmasak arra, hogy azok szellemében megegyezés valaha létrejöhetne. Nem akadhat oly öntudatos magyar, német, tót, horvát, vagy bolgár politikus, ki őszintén és száz százalékig akceptálni tudná a kisantant koncepciót, melyet a fegyveres béke szelleme hozott létre s amely, mint száz évvel előbb a szent szövetség, örökérvényűnek tartja a létrejött igen szerencsétlen és oktalan területváltozásokat. *A modern magyar kisebbségi koncepció hajlandó a legmesszebbmenőig elmenni a békülékenység útján, de soha, semmi áron eminens magyar érdekeket és a többi kelet európai kisebbség hasonlóan jogos érdekeit nem hozhatja áldozatul.* Kiegészéről a statusquo alapján beszélni sem lehet. Ha a sovén győzők nacionalizmusa továbbtart, az elnyomott népeknek egy oly hatalmas szolidaritása fog előbb-utóbb létrejönni a Dunavölgyében, mely az ördöggel is szövetekezni fog a Benes-rendszer megbuktatására. Bármily biztatóak legyenek tehát a főleg erdélyi román körökben tett őszinte közeledési nyilatkozatok, *a kisebbségpolitika terén még kevesebb a remény a közeli békés kibontakozásra, mint az általános politika területén.*

A gazdasági együttműködés kilátásai.

Nem sokkal rózsásabbak a viszonyok a gazdasági közeledés tekintetében. Egészséges gazdasági együttműködés csak egészséges politikai atmoszférában képzelhető el. A Tardieu-Benes kibontakozási terv a maga töméntelen sok ismeretlenjével ma mindannyiunk számára megoldhatatlan egyenlet. Már rámutattunk arra, hogy naiv, kispolgári elképzelés vezetheti

vissza a mai gazdasági krízis kórokozóit egyedül a Duna medencéjében belül létrejött átalakuláshoz. A dunai gazdasági krízis az európai kapitalizmus krízise, amely az anarhisztikus termelés, a túlméretezett kapitalista organizáció, a rövidlátó pénzügyi (hitel) politika, a mezőgazdasági termelés abnormisan gyors racionalizálása és ezernyi más világ gazdasági kórokozó eredménye. Az ezek után csak természetes, hogy ez a krízis a fenekestől felforgatott Dunamedencében, hol máról holnapra a termelésben és a piacon oly óriási eltolódások jöttek létre, fokozottabban érezteti a hatását. Ezt a nagy válságot máról-holnapra egy nyomorúságos hitelművelettel megoldani nem lehet. Bár kétségtelen, hogy a tervbevett preferenciák enyhítenék, ha nem is a gazdasági válságot, hanem a lelki krízist, mely a Dunamedencében úrrálett, valamint a kiélezett gazdasági közelharc évtizede után bizonyos megértő, barátságosabb atmoszférát teremtenének, de a krízist nem oldanák meg. A Tardieu-Benes tervnek, – bizonyos bántóan erőszakos plaszirozottsága mellett, – legfőbb hibája az, hogy az összes keleteurópai forrongó problémákat egy kisszerű hitelproblémává akarja leegyszerűsíteni. Hitelügyletekkel és preferenciákkal csak egy francia sovén kispolgári politikus remélheti a kisebbségi kérdést megoldhatni.

A Tardieu-Benes terv, ne feledkezzünk meg róla, egy tizennégy éves, ma már erősen öreg és beteges európai hatalmi koncepciónak utolsó terméke. Bármennyire is lúdbőrös a félelemtől és izgatott a kormányrajutás lehetőségétől, bizonyos budapesti és wieni körök lelki habitusa, a merész koncepcióktól elszokott Dunamedence még ma sincs annyira kiszolgáltatva a gazdasági összeomlás és a francia szupremácia rémének, hogy ennek a tervnek feltétlenül be kellene ugranunk. A nyugati kapitalista demokráciák alkonyán a Duna völgye beékelődve a hitlerizmus, fasizmus és a bolsevizmus világáramlatai közé, ki kell, hogy küszöbölje előbb, vagy utóbb *a háborús pszichózist, a gazdasági harc pszichózisát és végül a többségi sovinizmus pszichózisát.*

A Dunamedence összes népei vissza kell, hogy szerezzék önrendelkezési jogukat és mentesíteniük kell magukat a számukra káros külső nagyhatalmi befolyásoktól. A Dunamedence összes népei, tudatára kell, hogy ébredjenek annak, hogy a telhetetlen kapitalista imperializmusok kizsákmányoló kisebbségi és gazdasági politikájával szakítaniuk kell, de meg kell szüntetni azt a beteges helyzetet is, hogy a Dunamedence népeinek sorsát diplomáciai és vezérkari irodák egészen szürke bürokratái intézzék. Osztrák és magyar részről ma már minden lehetősége meg van egy ilyen nagy lelki tisztulási folyamatnak, sajnos ez csaknem tökéletesen hiányzik Prágában, Bukarestben és Belgrádban. A dunai népeknek tehát elsősorban tisztába kell jönniök azzal, hogy azok a szélső nacionalista érde-

kéltiségek, melyek a kisantant sorsát intézik, – és itt Benes Eduárd nagystílusú egyénisége emelkedik ki, aki elsősorban volna hivatott a kisantant kormányrúdját helyes irányban fordítani, – mereven ragaszkodnak-e a fegyveres béke és a győzők nemzetállamainak ahhoz az elképzeléséhez, melyet a Páris-környéki békék létrehoztak, vagy a Dunamedence békés evolúciója, az itt élő népek testvéri együttélése érdekében hajlandóak-e áldozatra is. A politikában lehetnek merev doktrínák, de nem lehetnek merev eljárási módok. Az összes kisebbségeknek, valamint Ausztriának és Magyarországnak tehát a zöld tárgyaló asztal melletti megbeszélésekben, komoly jogfeladás nélkül el kell menniök a legmesszebbmenőig, – nyíltan megmondjuk, a Tardieu által beindított akciótól függetlenül a dunai népeknek összes kérdéseik megvitatására össze kell gyűlniök, mert mindazok a kérdések, melyek a népszövetség és a nagyhatalmak tanácskozásain tárgyalásra kerülnek, eddig túlnyomó részt járulékos (pénzügyi) jellegűek voltak.

Összefoglalás.

Végigkísértük a kisebbségi és általában a nemzeti problémát a maga kialakulásában hazánkban. Rámutatunk azokra az eredendő hibákra, melyek főleg az utolsó századokban, súlyos területi és vérveszteségek mellett a magyarságnak csaknem pusztulását okozták. Az u. n. szellemtörténészek ezt a korszakot, melyre az Isten különösen kedvező kegyelméből 1918. ráfödte a sírfedelelet, az utolsó évek reakciós szellemű és restaurációs hajlamosságali korszakában, újból igyekeztek bearanyozni.

Rámutatunk arra is, hogy a magyarság számára a kibontakozás útját és a jövő nemzeti programalkotást csak egy gyökeréig tisztító hatású, eszközeiben sokszor forradalmi szellemű tudományos kutató munka mutathatja meg, mely egy időben mentesíti magát a liberális korszak asszimilációs tévtanától és a reakciósok restaurációját szolgáló új-hungarizmusától; amely rámutat arra, hogy a magyarság nem védőbástya többé kelet felé, de nem is állítható be semmiféle európai áramlat faltörő kosának, mert a magyarság már ráébredt a maga tudatos ön-maga-életére és többé sem Berlinnek, sem Rómának, sem Bécsnek, sem pedig Moszkvának nem akar véráldozatot hozni, hanem egy nagyszerű, békés dunai evolúció keretein belül akarja a maga önálló életét folytatni.

Végül utaltunk arra, hogy nemcsak a magyar kérdés, hanem általában a dunai probléma sokkal komplikáltabb annál, mintsem annak a megoldására egyoldalú eszközökkel vállalkozni lehetne. Kétségkívül a Tardieu-terv széles körök rokonszenvét felébreszthette. Azok a gazdasági érdekeltségek, melye-

ket a kapitalizmus krízise a legkétségbeejtőbb bizonytalanság helyzetébe jutott, – itt nem a nyomorgó milliókra gondolunk, – a francia kapitalizmus és militarizmus segítségével remélik fenyegetett pozícióikat megtartani. A habsburgi körök számára egy francia megegyezés azt a reményt nyújtja, hogy a kisan-tant is hajlandó lenne francia nyomás alatt egy olyan részleges restaurációba belemenni, amelyben a magyarság és németiség némi revízió ellenében lelkileg is magáévá tenné a Paris környéki kényszerbékék szellemét. Schober bukása, a Heimwehr puccsformációk hatalmi tébolya, a keresztényszociálisok erős francia barátsága a Lajtán túl és a hazai legitimista grófok, pénzarisztokraták és idegenvérű klerikális csoportok megmozdulása figyelemre kell, hogy intse Ausztriában és Magyarországon egyaránt a becsületes progresszió és tiszta nacionalizmus híveit és óvatosságra kell, hogy figyelmeztesse a szociáldemokráciától kezdve széles körben mindazokat a dolgozó tömegeket, amelyek a feudalizmus és kapitalizmus életrekelését nemzeti és osztályveszedelemnek tartják. *Sajnos, ma a szociáldemokrata táborban oly páni félelem uralkodik, minden nemzeti szocialista és fasiszta megmozdulással szemben, hogy a jobboldali nacionalizmussal és a kommunistákkal szemben képesek az ördöggel, jelen esetben a reakcióval, vagy a nehéz tőkével és a klerikálizmussal is szövetkezni.*

Ha figyelemmel kísérjük az utódállamok viszonyait, csaknem megszólalásig hasonló jelenségeket fedezünk fel az ottani közéletben is, mint Magyarországon. Egész Középeurópában végtelen nagy bizonytalanság lett úrrá, a nagy gazdasági krízist, mely felborította egész gazdasági életünket, egész osztályokat taszított bele a proletariátusba, sokrétű lelki krízis követte. Az államközi kapcsolatok kérdésében, a kisebbségi probléma terén ezért oly nagy és teljes a bizonytalanság. Egy azonban, már formát és testet kezd öltetni: a nemzeti kultúrák tiszteletben-tartása, ami a wilsoni önrendelkezési jog nagyhatású elmélete mellé egyenrangú koreszmekeként sorakozott fel. A sovén győzők is kezdik belátni, hogy a vandalizmus legerőszakosabb eszközével sem lehet oly kisebbségeket eltüntetni, kiirtani, asszimilálni, vagy pedig kiüldözni, amelyek a földhöz gyökereznek. Nem lehet többséggé tenni hatalmi kisebbségeket. Nem lehet gazdasági autarhiát teremteni akkor, amikor a világtermelés korszakát éljük 6-16 milliós kis államalakulatokban. De mindinkább kezd az is kitűnni, hogy azt a súlyos kettős terhet, amely a Duna medencéjére a többségi-kisebbségi küzdelem és a társadalmi osztályharc formájában nehezedik s melynek súlya alatt a monarhiának is el kellett buknia, az utódállamok nem bírják tovább ki. A gépesített, racionalizált, világpiacon dolgozó mezőgazdálkodás korában lehetetlen fenntartani a nagybirtok-rendszert épúgy, mint ahogyan lehetetlenség már az apró pa-

raszti, szervezetlen kisgazdaságokban való gazdálkodás. De az ipari termelés sem bírja már ki a teljesen elhasznált kereteket. A kartelgazdálkodás a maga legraffináltabb fejlettségében sem tudja már pótolni az állami tervgazdálkodást.

S ezzel eljutottunk a dunai probléma megoldásához.

A liberális korszak imperialista nacionalizmusa helyébe a szocialista nacionalizmus, egy a Dunamedence nemzetiségeinek békés együttműködését, fejlődését biztosító új nacionalizmus kell, hogy lépjen.

A kisantant felszámolásával és a polgári-kapitalista nemzeti expanzió felszámolásával az optimumot kell biztosítani a Dunamedence összes népei számára: ez a nemzeti kiteljesülés és az autonómia.

A monopolkapitalizmus gazdasági izolációja helyett utat kell nyitni átmenetileg a szabad forgalomnak s Kelet-Európa elvénhető gazdasági és társadalmi rendjét a nacionális szellemű szocializmus friss, alkotószellemű és emberséges társadalmi és gazdasági rendje kell, hogy felváltsa.

Végét kell vetni az erőszak, elnyomás uralmának, fel kell szárítani a könnyeket és ki kell irtani a gyűlölet szellemét Wientől Budapestig, Zágrábtól Belgrádig és Prágától Bukarestig. Meg kell szabadítani a dunai államokat a külső nagyhatalmi befolyástól és rá kell ébreszteni a dunai népeket a nagy dunai közösség és öncélúság gondolatára.

Az út a célig hosszú és göröngyös.

A cél ma még álom.

De az a magyar államférfiú, ki a tiszta magyar nacionalizmusnak és a tiszta magyar szocializmusnak ezt a széfes európai szintézisét merész és bátor kézzel közelhozza a valósághoz, népének Kossuthja, Középkelet-Európának egyszerre Cavourja, Bismarckja és Napóleonja lehet.

Új korszak új férfiaira van szükség.

TARTALOMMUTATÓ

Előszó	5
Nemzetiségpolitikánk revíziója.....	7
A Dunamedence történelmi és gazdasági egység. Első egyesítője a középkori magyar királyság. 7. – Mátyás. A magyar öncélúság bukása. 8. – A magyarság vérvesztése és területvesztése. A magyarság, mint idegen érdekek előharcosa. 9. – A magyarság a Habsburg monarchiában. A magyar reformkorszak. 11. – Kossuth Lajos és a dunai konföderáció. 12. – A 67-es nemzetiségi politika. 14. – A 67-es nemzetiségpolitika ideológiája. 15. – Jászi Oszkár Dunakonföderációs terve. 22. – A történelmi magyar állam szétbomlása. 23. – A háború utáni csonkamagyar kisebbségpolitika. 24. – Belső és külső ellentmondások. 25. – Az úgynevezett magyar irredenta, amely sohasem volt. 27. – Fajvédelem. Köldök-bámuló magyarok. 28. – A revízió, mint félmegoldás. 29. – A harmincasok. Az új magyar nemzetpolitika kialakulása. 31. – Ellenhatás a radikális megmozdulásra. 32. – Új hungarizmus. 34. – Az új hungarista álláspont kritikája. 36. – A megtalált régi közjog és a szociálissá festett legitimizmus. 39. – Turáni-szláv paraszt-ideológia. 40. – Az autonomisták. Az önnálló Erdély. 42. – A tiszta magyar faji álláspont. 46.	
Dunai Egyesült Államok	48
A Duna-probléma, mint politikai probléma. 48. – Egy magyar katona életét sem adjuk a nyugati kapitalizmus szolgálatára. 51. – A kis-antant kibontakozása, feladata. 52. – A kisantant bukása. A magyarság külpolitikája és Benes politikája egyaránt csődöt mondott. 54. – Francia-cseh és francia-legitimista kísérletek egy új dunai állam-»zövetség létrehozása érdekében. 55. – Ajtay József könyve a magyar-osztrák vámszövetségről. 56. – Az új gazdasági dualizmus. 57. – Ajtay és a világválság. 60. – Nem francia orientációk. Az olasz orientáció. 61. – Román orientáció. 62. – A szerb orientáció. 63. – A Dunamedence, mint gazdasági közösség. 64. – A dunai államok nyersanyagkészlete. 65. – A dunai államok mező-	

gazdasága. 67. – A dunai államok főbb iparágai. 71. – A dunai államok gazdasági élete a forgalom tükrében. 72. – A középdunai államok külkereskedelmi forgalma. 73. – Magyarország és Ausztria. 74. – Magyarország és Csehszlovákia. Magyarország és Jugoszlávia. 75. – Magyarország és Románia. Búzakiviteli lehetőségek. 76. – Állat, baromfi, tojásexport. Vájjon el tudná-e látni a három ipari állam iparcikkével az öt dunai államot. 77. – Gazdaságpolitikai következtetések. 81.

Kisebbségpolitikai rész és összefoglalás..... 85

Az egyes nemzetiségek földrajzi elhelyezkedése. 85. – A közkeletű és valódi geopolitika. 87. – A románság szerepe. 89. – A szlávok. 90. – A kisebbségek. 91. – A kisebbségi kérdés megoldása. 92. – A dunai államok politikai szövetsége. 95. – A gazdasági együttműködés kilátásai. 98. – összefoglalás. 100.